T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

36-72 AYLIK ÇOCUKLARIN EBEVEYN, ÖĞRETMEN VE YÖNETİCİLERİNİN SİBER ZORBALIK FARKINDALIKLARI, SİBER ZORBA/KURBAN OLMA DURUMLARI VE MÜCADELE STRATEJİLERİNİN İNCELENMESİ

HALE NUR AKÇAY

TEZ DANIŞMANI

DOÇ DR. NİLGÜN TOSUN

EDİRNE 2020

Tezin Adı: 36-72 Aylık Çocukların Ebeveyn, Öğretmen ve Yöneticilerinin Siber Zorbalık Farkındalıkları, Siber Zorba/Kurban Olma Durumları ve Siber Zorbalıkla Mücadele Stratejilerinin İncelenmesi

Hazırlayan: Halenur AKÇAY

ÖZET

Bu tez çalışmasında, Edirne'deki okul öncesi ebeveynleri, öğretmenleri ve yöneticilerinin, siber zorbalık konusunda farkındalık sahibi olma durumlarının, siber kurban ya da siber zorba olup olmadıklarının, siber zorbalıkla mücadele etme adına güvenlik tedbirleri alarak strateji oluşturma durumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma; 2019-2020 öğretim yılında, Edirne il merkezindeki, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi, özel ve bağımsız toplam 15 anaokulu ve resmi anasınıfında görev yapan öğretmen ve yöneticiler ile bu kurumlarda çocuğu olan ebeveynlerle gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak; Tanrıkuluve Erdur Baker (2020) tarafından geliştirilen Üniversite Öğrencileri için Siber Zorbalık Ölçeği, araştırmacı tarafından ebeveynler, öğretmenler ve yöneticilere yönelik ayrı ayrı hazırlanan anket formları ile görüşme formları kullanılmıştır. Tüm veriler ebeveynler, öğretmenler ve yöneticilerle yapılan yüz yüze görüşmeler sonucu toplanmıştır. Çalışmada var olan siber zorba ve siber kurban olma değişkenlerinin normallik değerleri analiz edilmiştir. Ebeveyn ve öğretmenlere ait veriler KolmogrovSmirnov testi ile yöneticilere ait veriler ise örneklem büyüklüğünün 25 olmasından dolayı ShapiroWilk testi ile incelenmiştir. Anketler aracılığı ile elde edilen bilgiler için frekans analizi, ölçekten elde edilen verilere dayanarak fark testleri (Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis) ve görüşme formlarından elde edilen veriler için içerik analizi yapılmıştır. Tüm analizler için SPSS 24 paket programı kullanılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre; katılımcı ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerin siber zorbalık düzeyleri, siber kurban olma düzeylerinden düşüktür. Öğretmenlerin siber zorbalık düzeyleri, ebeveyn ve yöneticilere göre daha yüksekken, yöneticilerin siber kurban olma düzeyleri, öğretmen ve ebeveynlere göre daha yüksektir. Erkek ebeveynlerin siber zorbalık düzeyleri, kadın ebeveynlere göre daha yüksektir. Günlük

ortalama 3-5 saat internet kullanan ebeveyn ve öğretmenlerin siber zorbalık düzeyi, 0-2 saat kullanan ebeveyn ve öğretmenlerden daha yüksektir. Siber zorbalık kavramını duymamış olan ebeveyn ve öğretmenlerin siber zorbalık düzeyi de, duymuş olanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Araştırmaya katılan 18-28 yaş aralığındaki öğretmenlerin siber zorbalık düzeyinin, 40-50 yaş aralığındaki öğretmenlerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan ebeveyn, öğretmen ve yöneticiler, siber zorbalık kavramından, en çok sosyal medya aracılığı ile haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Görüşmeye katılan ebeveynlerin yarısından fazlası, çocukları siber zorbalıktan koruma konusunda asıl denetim ve sorumluluğun ebeveynlere ait olduğunu ve ebeveynlerin çocukları için internet ve bilişim teknolojileri kullanımı konusunda süre kısıtlamasına gitmeleri gerektiğini vurgulamışlardır. Öğretmenlerin ve yöneticilerin çoğu, kendileri için siber zorbalık konusunda seminerler düzenlenmesi gerektiğini, aile eğitiminin de önemli olduğunu dile getirmiştir. Siber zorbalığın ders olarak okutulması, sadece 1 öğretmen ve 1 yönetici tarafından önerilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Siber zorbalık, Okul öncesi, Ebeveyn, Öğretmen, Yönetici.

Title of Thesis: Investigation of Parents, Teachers and Administrators of 36-72 Month-Old Preschool Children of Cyberbullying Awareness, Being Cyber Bully/ Victim Status and Cyberbullying Fighting Strategies

Preparedby: Halenur AKÇAY

ABSTRACT

In this thesis, it is aimed to determine whether preschool parents, teachers and administrators in Edirne are aware of cyberbullying, whether they are cyber victims or cyberbullies and their strategy formulation by taking security measures in order to combat cyberbullying.

This research was conducted in 2019-2020 academic year, it was carried out with teachers and administrators working in 15 official, private and independent kindergartens and official kindergartens in Edirne city center, affiliated with the Ministry of National Education and parents who have children in these institutions. As a data collection tool; The Cyber Bullying Scale for University Students which developed by Tanrıkulu and Erdur Baker (2020), questionnaire forms and interview forms prepared separately for parents, teachers and administrators by the researcher were used. All data were collected through face-to-face interviews with parents, teachers, and administrators. The normality values of the variables of being cyber bully and cyber victim were analyzed in the study. Data belonging to parents and teachers were obtained by Kolmogrov Smirnov test. The data belonging to the administrators were analyzed with the ShapiroWilk test since the sample size was 25. Frequency analysis for the information obtained through the questionnaires, difference tests based on the data obtained from th escale (Mann-Whitney U and Kruskal Wallis) and content analysis for the data obtained from the interview forms. SPSS 24 package program was used for all analyzes.

According to the results of the analysis; the levels of cyberbullying of participating parents, teachers, and administrators are lower than the levels of being cyber victims. Teachers have higher levels of cyber bullying than parents and

administrators, while administrators have higher levels of being cyber victims than teachers and parents. Male parents have higher levels of cyber bullying than female parents. The cyberbullying level of parents and teachers who use the internet for 3-5 hours a day is higher than the parents and teachers who use the internet for 0-2 hours. The cyberbullying level of parents and teachers who have not heard of the concept of cyberbullying is also found to be higher than those who have heard of it. It has been found that the level of cyberbullying of participating teachers between the ages of 18 and 28 are higher than the teachers between the ages of 40 and 50. Parents, teachers and administrators who participated in the study states that they became aware of the concept of cyberbullying mostly through the social media. More than half of the parents who participated in the interview emphasized that the main control and responsibility for protecting children from cyberbullying belongs to the parents and that parents should impose time limits on the use of internet and information Technologies for their children. Most of the teachers and administrators states that seminars on cyberbullying should be organized for them and family education is also important. The teaching of cyberbullying as a course has been proposed by only 1 teacher and 1 administrator.

Keywords: Cyberbullying, Preschool, Parent, Teacher, Administrator.

TEŞEKKÜR

Çalışmamın ilk gününden son noktasının konduğu güne kadar bana yol gösteren ve destekleyen danışmanım Sayın Doç. Dr. Nilgün TOSUN'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmam süresince yardımlarını esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Emine AHMETOĞLU'na, yüksek lisans öğrenimim boyunca ders aldığım tüm değerli hocalarıma ve her zaman yanımda olan aileme teşekkür ederim.

Halenur AKÇAY

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **iii**
TEŞEKKÜR ..... **v**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **viii**
EKLER LİSTESİ ..... **xi**
KISALTMALAR ..... **xii**
BÖLÜM I **1**
GİRİŞ **1**
1.1 Problem 1
1.2 Amaç 3
1.3 Önem 5
1.4 Sayıltılar 6
1.5 Sınırlılıklar 6
BÖLÜM II **7**
GENEL TANIMLAR **7**
2.1 Zorbalık (Bullying) 7
2.2 Siber Zorbalık (CyberBullying) 8
2.3 Siber Zorba (CyberBullier) 9
2.4 Siber Mağdur / Siber Kurban (CyberVictim) 10
2.5 Siber Zorbalık ve Geleneksek Zorbalık Farkı 11
2.6 Siber Zorbalık Türleri 11
2.7 Siber Zorbalık Araçları, Nedenleri ve Sonuçları 14
2.7.1 Siber Zorbalık Araçları 14
2.7.2 Siber Zorbalık Nedenleri 15
2.7.3 Siber Zorbalık Sonuçları 17
2.8 Siber Zorbalık ile Baş Etme Stratejileri 19
BÖLÜM III **23**
İLGİLİ ALAN YAZIN **23**
3.1 Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar 23
3.2 Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar 27
BÖLÜM IV **30**

YÖNTEM **30**
4.1 Araştırmanın Modeli 30
4.2 Çalışma Grubu 30
4.3 Veri Toplama Araçları 39
4.4 Verilerin Toplanması 42
4.5 Verilerin Analizi 43
BÖLÜM V **45**
BULGULAR **45**
5.1 Birinci Araştırma Sorusuna Ait Bulgular 45
5.2 İkinci Araştırma Sorusuna Ait Bulgular 48
5.3 Üçüncü Araştırma Sorusuna Ait Bulgular 51
5.4 Dördüncü Araştırma Sorusuna Ait Bulgular 54
5.5 Beşinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular 57
5.6 Altıncı Araştırma Sorusuna Ait Bulgular 65
5.7 Görüşme Formlarından Elde Edilen Bulgular 74
5.7.1 Ebeveynlere Ait Görüşme Bulguları 75
5.7.2 Öğretmenlere Ait Görüşme Bulguları 76
5.7.3 Yöneticilere Ait Görüşme Bulguları 77
BÖLÜM VI **79**
TARTIŞMA **79**
BÖLÜM VII **92**
SONUÇ VE ÖNERİLER **92**
7.1 Sonuç 92
7.2 Öneriler 92
KAYNAKÇA **98**
EKLER **115**

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo **Sayfa**

Tablo 1. Örnekleme Dahil Edilen Okullar..... 31

Tablo 2. Ebeyevnlere Ait Demografik Özellikler 31

Tablo 3. Ebeveynlerin İnternete Bağlanırken En Sık Kullandığı Araçlar……32

Tablo 4. Ebeveynlerin İnternet Kullanma Amaçları.. 33

Tablo 5. Öğretmenlere Ait Demografik Özellikler.. 34

Tablo 6. Öğretmenlerin İnternete Bağlanırken En Sık Kullandığı Araçlar..... 35

Tablo 7. Öğretmenlerin İnternet Kullanma Amaçları.. 36

Tablo 8. Yöneticilere Ait Demografik Özellikler.. 37

Tablo 9. Yöneticilerin İnternete Bağlanırken En Sık Kullandığı Araçlar. 38

Tablo 10. Yöneticilerin İnternet Kullanma Amaçları.. 39

Tablo 11. Siber Zorba/Kurban Olma Değişkenlerinin Normallik Analizi.. 43

Tablo 12. Ebeveyn, Öğretmen ve Yöneticilerin Siber Zorba/Kurban Olma Puanları……..45

Tablo 13. Ebeveyn, Öğretmen ve Yöneticilerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeyleri Arasındaki Farklılaşma……...47

Tablo 14. Katılımcıların Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Ebeveyn, Öğretmen ve Yönetici Olmalarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları 48

Tablo 15. Ebeveynlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Cinsiyete Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları ..... .48

Tablo 16. Ebeveynlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Yaşa Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları..... .49

Tablo 17. Ebeveynlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Eğitim Durumlarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları ..... .49

Tablo 18. Ebeveynlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Günlük Ortalama İnternet Kullanım Süresine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları ..... .50

Tablo 19. Ebeveynlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Siber Zorbalık Kavramını Daha Önce Duymuş Olma Durumuna Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları ..... .51

Tablo 20. Öğretmenlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Cinsiyete Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları..... 51

Tablo 21. Öğretmenlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Yaşa Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları…….....52

Tablo 22. Öğretmenlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Çocuk Sahibi Olmalarına Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları.. 53

Tablo 23. Öğretmenlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Günlük Ortalama İnternet Kullanım Süresine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları 53

Tablo 24. Öğretmenlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Siber Zorbalık Kavramını Daha Önce Duymuş Olma Durumuna Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları 54

Tablo 25. Yöneticilerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Cinsiyete Göre Mann Whitney U Testi Sonuçlar.. 55

Tablo 26. Yöneticilerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Yaşa Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları. 55

Tablo 27. Yöneticilerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Çocuk Sahibi Olmalarına Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları. 56

Tablo 28. Yöneticilerin Siber Zorba/KurbanOlma Düzeylerinin Günlük Ortalama İnternet Kullanma Süresine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları ……..….. 56

Tablo 29. Yöneticilerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Siber Zorbalık Kavramını Daha Önce Duymuş Olma Durumuna Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları.. 57

Tablo 30. Ebeveynlerin Siber Zorbalık Kavramını Nereden Duyduklarına Ait Frekans Değerleri.. 57

Tablo 31. Ebeveynlerin Verilen Davranış Örneklerinin Siber Zorbalık Olup Olmadığına Dair Verdikleri Yanıtların Frekans Değerleri. 58

Tablo 32. Ebeveynlerin Siber Zorbalık Farkındalıklarını Ölçmek Amacıyla Sorulan Sorulara Verdikleri Yanıtların Frekans Değerleri ……. .. 59

Tablo 33. Öğretmenlerin Siber Zorbalık Kavramını Nereden Duyduklarına Ait Frekans Değerleri. 60

Tablo 34. Öğretmenlerin Verilen Davranış Örneklerinin Siber Zorbalık Olup Olmadığına Dair Verdikleri Yanıtların Frekans Değerleri……60

Tablo 35. Öğretmenlerin Siber Zorbalık Farkındalıklarını Ölçmek Amacıyla Sorulan Sorulara Verdikleri Yanıtların Frekans Değerleri……61

Tablo 36. Yöneticilerin Siber Zorbalık Kavramını Nereden Duyduklarına Ait Frekans Değerleri…….62

Tablo 37. Yöneticilerin Verilen Davranış Örneklerinin Siber Zorbalık Olup Olmadığına Dair Verdikleri Yanıtların Frekans Değerleri……63

Tablo 38. Yöneticilerin Siber Zorbalık Farkındalıklarını Ölçmek Amacıyla Sorulan Sorulara Verdikleri Yanıtların Frekans Değerleri……...64

Tablo 39. Ebeveynlerin Siber Zorbalık İle Mücadele Stratejilerini Belirlemeye Yönelik Sorulan Soruya Verilen Yanıtlara Ait Frekans Değerleri…….65

Tablo 40. Çocukların Bilişim Teknolojileri Kullanımında Yardım Alma Durumlarına Ait Frekans Değerleri……...67

Tablo 41. Ebeveynlerin Çocuklarının İnternet Kullanma Amaçlarına Ait Frekans Değerleri. 68

Tablo 42. Öğretmenlerin Siber Zorbalık İle Mücadele Stratejilerini Belirlemeye Yönelik Sorulan Soruya Verilen Yanıtlara Ait Frekans Değerleri.. 68

Tablo 43. Öğretmen Çocuklarının Teknolojik Alet Kullanımında Yardım Alma Durumlarına Ait Frekans Değerleri……70

Tablo 44. Öğretmen Çocuklarının İnternet Kullanma Amaçlarına Ait Frekans Değerleri.. 71

Tablo 45. Yöneticilerin Siber Zorbalık İle Mücadele Stratejilerini Belirlemeye Yönelik Sorulan Soruya Verilen Yanıtlara Ait Frekans Değerleri.. 71

Tablo 46. Yönetici Çocuklarının Teknolojik Alet Kullanımında Yardım Alma Durumlarına Ait Frekans Değerleri.. 73

Tablo 47. Yönetici Çocuklarının İnternet Kullanma Amaçlarına Ait Frekans Değerleri.. 74

EKLER LİSTESİ

Ek		**Sayfa**
EK 1	Siber Zorbalık Ölçeği	115
EK 2	Ebeveyn Anket Formu	116
EK 3	Öğretmen Anket Formu	120
EK 4	Yönetici Anket Formu	125
EK 5	Ebeveyn Görüşme Formu	130
EK 6	Öğretmen Görüşme Formu	131
EK 7	Yönetici Görüşme Formu	132
EK 8	Etik Kurul Raporu	133
EK 9	İl Milli Eğitim Müdürlüğü Anket İzin Belgesi	134
EK 10	Ebeveyn Araştırma Katılım Formu	135

KISALTMALAR

BTK	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
ITU	Uluslararası Telekomünikasyon Birliği
MEBÖİDB	Millî Eğitim Bakanlığı Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı
SBÖ	Sosyal Bağlılık Ölçeği
SMS	Short Messaging Service (Kısa Mesaj Servisi)
SO	Sıra Ortalaması
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı)
TBV	Türkiye Bilişim Vakfı
TİB	Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
WHO	World Health Organisation (Dünya Sağlık Örgütü)
YÖK	Yüksek Öğretim Kurulu

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1 Problem

2019 Aralık ayından itibaren tüm dünya genelinde yaşanan Covid-19 pandemi sürecinde her yaştan çocuk, evde daha fazla zaman geçirmeye başlamış, okul, spor, dışarıda gezme gibi aktivitelere ara vermek durumunda kalmıştır. Bu durum, çocukların evde internet ve teknolojik alet kullanımlarını da arttırmıştır. UNICEF'in verilerine göre, dünya çapında 1,5 milyar çocuk pandemi nedeniyle okuldan uzak kalmış, bunların büyük çoğunluğu dijital ortamda eğitim almak ve sosyalleşmek zorunda kalmıştır (UNICEF, 2020a). Qustodio şirketinin İngiltere, İspanya ve Amerika'da yaşayan 4-15 yaş aralığındaki çocuklar üzerinde yaptığı araştırmanın raporuna göre; pandemi sonrasında çocukların çevrimiçi aktivitelerle geçirdikleri zaman, pandemi öncesine göre yüzde 100'den fazla artış göstermiştir (Qustudio, 2020). ParentsTogether Vakfı'nın 3000 ebeveynle gerçekleştirdiği anket (Parents Together Foundation, 2020), pandemi öncesine göre ekran süresindeki artışın yüzde 500 olduğunu göstermektedir. Ankete katılanların çocuklarının %49'unun, pandemi döneminde günde en az 6 saat çevrimiçi oldukları belirlenmiştir. Qustodio şirketinin raporu, internette geçirilen sürenin artmasının, çocuklara yönelik çevrimiçi tehlikeleri ve sınırlamaları da beraberinde getirdiğini ortaya koymaktadır (Qustudio, 2020).

Uluçay ve Melek (2017), özellikle çocukların ve ergenlerin, denetimsiz olarak internet ve dijital araçları kullanması nedeniyle bazı sorunlar yaşandığına dikkat çekmektedir. Şiddet ya da pornografik içerikli görsellerle ya da videolarla karşılaşmak, sanal ortamlarda tanışılan bireyler tarafından kimi zaman bireysel bilgilerin alışverişi ile bir takım taciz ya da tehdit unsurlarına maruz kalmak, bu sorunlardan en sık görülenlerdir. Livingstone ve Haddon (2009) ise çevrimiçi tehlikeleri şiddet, pornografi ve nefret söylemi gibi içerik riskleri, hakaret, istismar, ideolojik beyin yıkama, kişisel verilerin kötüye kullanımı gibi temas riskleri, kumar, siber suçlar ve siber zorbalık olarak sıralamaktadır. Günümüzde siber zorbalık, her yaş grubundan çocuk ve genç için ciddi olumsuz etkileri olan ve mücadele edilen küresel bir sorundur.

Sosyal ağlar, web sayfaları, sohbet odaları, e-postalar, anlık veya metin mesajlaşma araçları, siber zorbalık amaçlı kullanılan araç ve ortamlar haline gelmiştir (MacDonald ve Roberts-Pittman, 2010; Willard, 2005). Hatta çevrimiçi oynanan bazı oyunlar bile siber zorbalık olaylarının sıkça rastlandığı platformlar olarak dikkat çekmektedir (Ardıç, 2019; Yıldız, 2018; Yılmaz ve Candan, 2018; Yücel, 2019). Bitdefender Türkiye Operasyon Direktörü Alev Akkoyunlu, pandemi döneminde gençlere ve çocuklara yönelik siber zorbalık olaylarının, %70 ile rekor düzeyde arttığını ifade etmektedir (Haberler, 2020). Pandemi döneminde çocukların internet ve dijital araçları uzun süre ve denetimsiz kullanması, onları siber zorbalık riskine daha fazla maruz bırakabilmektedir (UNICEF, 2020b).

Pandemi sürecinin beraberinde getirdiği çocuklarda ekran süresinin artışı gerçeği, çocukların bu risklerle daha yüksek oranda karşılaşma ihtimaline, dolayısıyla ebeveynlerin endişelenmelerine neden olmuştur. Parents Together Vakfı'nın raporuna göre, ebeveynler çocuklarının uzun süre ekran başında olmasından kaygılanmakta olup, yarısından fazlası çocuklarının ekran bağımlısı olmalarından korkmaktadır (Eng, 2020). Her ne kadar aileler çocuklarının uzun saatler boyunca çevrimiçi olmasından kaygılansalar da, Aşçı (2020)'ya göre, okulların kapanması ve uzaktan eğitimin de başlamasıyla ailelerin, çocuklarının ekran bağımlılığı karşısındaki direnci iyice düşmüş ve çocuklara yönelik uyarıları da gittikçe anlamını yitirmeye başlamıştır. Buna rağmen, uzaktan eğitim nedeniyle evde kalmak durumunda olan çocukları çevrimiçi ortamın tehlike ve riskleri hakkında bilgilendirmek, bu konuda önlemler almak ve çocukları denetlemek, öncelikle ebeveynlerin görevi haline gelmiştir.

Akıllı telefon, tablet, bilgisayar, sanal ve artırılmış gerçeklik uygulamaları ile giyilebilir teknolojilerin okullarda eğitim amaçlı kullanılması nedeniyle, öğrenciler zamanlarının büyük bir kısmını çevrimiçi olarak geçmeye başlamıştır. Bu durum, okullarda da siber zorbalık vakalarının artmasına yol açmıştır. Dünya genelinde yapılan çalışmalarda (Doane, Kelley, Chiang, & Padilla, 2013; Hinduja ve Patchin, 2008; Serin, 2012; Uygarer, 2019), okullarda yaşanan siber zorbalık vakalarının gittikçe artmakta olduğu ortaya konmuştur. Bu nedenle Aksaray (2011)'a göre; okul yöneticileri ve öğretmenler siber zorbalık konusunda aktif bir rol üstlenmeli ve bu konuda bir farkındalık oluşturulmalıdır. Oluşturulacak okul yönetimi politikalarında, öğrencilere internet kullanımı doğru olarak anlatılmalı, öğrencilerle daha sık

çalışmalar yapılmalı, siber kurban ya da siber zorba ile bir araya gelinerek profesyonel yardımlar sağlanmalı ve aile de bu durumların içerisinde bulunmalıdır.

Çocukları internet ve dijital araçların tehlikelerinden korumak için atılacak adımların başarılı ve sürdürülebilir olması, okul-aile iş birliği ile mümkün olabilir. İnternet ve dijital araçların hemen her yaştan birey tarafından kullanıldığı, kullanım yaşının okul öncesine kadar düştüğü dikkate alındığında, okul öncesi dönem yaşlarından itibaren çocuklarla birlikte ailelerin, okul yöneticisi ve öğretmenlerinin de siber zorbalık konusunda bilgi ve farkındalık sahibi olmaları önemlidir. Çünkü ebeveyn, yönetici ve öğretmenlerin bu konudaki farkındalıkları, çocukları ileride yaşayabilecekleri siber zorbalık, siber mağduriyet ve benzeri olumsuzluklara karşı korumada hayati rol oynayacaktır. Ebeveynin çocuğun yaşamının merkezinde bulunması ve okul öncesi dönem öğretmenleri ve yöneticilerinin çocuklarla birebir ilişkisi olmasından dolayı, ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerin siber zorbalık farkındalıklarının çocuk üzerinde etkili olduğu düşünülmüştür ve araştırma kapsamına alınmıştır.

Alan yazında, okul öncesi çağındaki çocuklar ve onların aileleri, öğretmenleri ve kurum yöneticileriyle siber zorbalık konusunda yapılmış araştırmaya rastlanmamıştır. Alpha nesli çocuklarının internet ve dijital araçları çok küçük yaşlardan itibaren kullanma fırsatlarının olması, siber zorbalık konusunun okul öncesi yaşlardan itibaren ebeveynler, öğretmenler ve okul yöneticileri tarafından titizlikle ele alınmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, Edirne il merkezindeki okul öncesi ebeveynleri, öğretmenleri ve yöneticilerinin, siber zorbalık konusunda farkındalık sahibi olup olmadıkları, siber kurban ya da siber zorba olup olmadıkları, siber zorbalıkla mücadele etme adına strateji oluşturma durumlarının belirlenmesi, bu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

1.2 Amaç

Bu araştırmanın amacı, Edirne'deki okul öncesi eğitim alan çocukların ebeveynleri, öğretmenleri ve yöneticilerinin, siber kurban ya da siber zorba düzeylerinin, siber zorbalık konusunda farkındalık sahibi olup olmadıklarının ve siber zorbalıkla mücadele etme adına güvenlik tedbirleri alarak strateji oluşturma durumlarının belirlenmesidir. Çalışmanın bir diğer amacı ise, okul öncesi eğitim alan

çocukların ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet farkındalıklarının geliştirilmesi ve bu bağlamda çocukların çevrimiçi ortamlarda risklerden korunmaları için bilinçlendirilmeleridir.

Bu genel amaç doğrultusunda araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Araştırmaya katılan ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri nedir?
2. Araştırmaya katılan ebeveynlerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri;
   - Cinsiyete,
   - Yaşa,
   - Eğitim durumuna,
   - Günlük ortalama internet kullanım süresine,
   - Siber zorbalık kavramını daha önce duymuş olma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
3. Araştırmaya katılan öğretmenlerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri;
   - Cinsiyete,
   - Yaşa,
   - Çocuk sahibi olmalarına,
   - Günlük ortalama internet kullanım süresine,
   - Siber zorbalık kavramını daha önce duymuş olma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
4. Araştırmaya katılan yöneticilerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri;
   - Cinsiyete,
   - Yaşa,
   - Çocuk sahibi olmalarına,
   - Günlük ortalama internet kullanım süresine,
   - Siber zorbalık kavramını daha önce duymuş olma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
5. Araştırmaya katılan ebeveyn, öğretmen ve yöneticiler siber zorbalık farkındalığına sahip midir?

6. Araştırmaya katılan ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerin siber zorbalıkla mücadele stratejileri nelerdir?

1.3 Önem

Cep telefonu, bilgisayar, tablet ve internet ile dünyanın her yerine erişim imkânı sağlayan bilişim teknolojileri, her yaş grubundan bireyin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Bu durum, bireylerin diğer bireylerle olan iletişim ve etkileşim şekillerini değiştirmiş, iletişim ve etkileşimin sanal ortama taşınmasına ve bireylerin sanal ortamda daha çok vakit geçirmelerine neden olmuştur (Peker, 2013: 84). İnternet ortamındaki yazılımlarla bireylerin hemen her türden içeriği paylaşabilmesi, yoğun bir etkileşim trafiğini de beraberinde getirmektedir. Bu yoğunlukta bireyler zaman zaman bazı olumsuzluklarla da karşılaşabilmektedir. Bu olumsuzluklar arasında en önemlilerden biri de siber zorbalık davranışlarıdır. Siber zorbalık davranışlarının en aza indirgenmesi, bu tür davranışlardan korunabilmesi için bireylerin küçük yaşlardan itibaren eğitilmesi ve bilinç sahibi olması önemlidir. Eğitim sürecinde aile, öğretmen ve yöneticilerin de bu bilgi ve beceri bilincine sahip olması kaçınılmazdır.

Siber zorbalığın her yaştan çocuğa verebileceği zararlar, zihinsel ve toplumsal boyutta olabilmektedir (Arıcak, 2011). Bu nedenle siber zorbalık oranlarının azaltılması, çocuk ve gençlerin bu kavramı tanıması, teknolojiyi bilinçli kullanmaları, siber zorbalıkla başa çıkabilme becerilerini kazanmaları açısından siber zorbalıkla ilgili çalışmalar yapılması önemli hale gelmiştir (Arıcak, Tanrıkulu ve Arıcak, 2012). Siber zorbalık konusunda çeşitli yaş gruplarıyla yapılmış çok sayıda araştırma bulunmasına rağmen, alan yazında sadece okul öncesi ebeveynleri, öğretmenleri ve yöneticileriyle yapılmış herhangi bir araştırma bulunmamaktadır.

Edirne ilinde önemli görülebilecek sayıda okul öncesi eğitim kurumu bulunmaktadır. Buna karşılık bu kurumlarda çocuğu olan ebeveynlerin, bu kurumlarda görev yapan öğretmenlerin ve yöneticilerin siber zorbalık farkındalıkları, mücadele stratejileri konusunda herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Okul öncesi ebeveynleri, öğretmenleri ve yöneticileriyle bu çalışmanın yapılması, çocukların ilerleyen yaşlarda siber zorba ya da siber kurban olma olasılıklarını en aza indirgenmesinde katkı sağlayabilir. Ayrıca ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerin de siber zorbalık konusunda bireysel siber güvenliklerini sağlayabilmeleri açısından,

farkındalıklarının olabildiğince üst düzeye taşınması önemlidir. Tez çalışmasının, bu yönüyle de örneklem grubundaki bireyler üzerinde etkili olacağı düşünülmektedir. Elde edilecek verilerin, mevcut durumu ortaya koymasının yanı sıra, bundan sonraki süreçte okul öncesi düzeyinde, aile-öğretmen-yönetici üçgeninde yapılacak çalışma, hizmet içi eğitim ve projeler için ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.4 Sayıltılar

Araştırma bağlamında uygulanan ölçme araçlarına ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerin samimi, yansız ve önyargısız cevaplar verdikleri varsayılmaktadır. Aynı zamanda araştırmaya dahil edilen katılımcılar, çalışma evrenini temsil edici niteliktedir.

1.5 Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- Edirne il merkezinde bulunan, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi, özel ve bağımsız anaokulu ve resmi anasınıflarında görev yapan öğretmen ve yöneticilerle,
- Edirne il merkezinde bulunan, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi, özel ve bağımsız anaokulu ve resmi anasınıflarında çocuğu olan ebeveynlerle,
- 2019-2020 öğretim yılıyla,
- Araştırmada toplanan veriler ise, araştırmada kullanılacak veri toplama araçları ile sınırlıdır.

BÖLÜM II

GENEL TANIMLAR

2.1 Zorbalık (Bullying)

Zorbalık, bireyin kendisinden daha güçsüz ve kendini savunamayacak bireye uyguladığı, incitici ve saldırgan davranışlardır (Betts, 2016). Hazler (2012)'e göre zorbalık, öğrenci veya öğrencilerin bir başka öğrenciye fiziksel veya psikolojik olarak zarar veren kasıtlı, tekrarlanan davranışları içermektedir. Bauman (2007)'a göre ise zorbalık, bireyin sahip olduğu gücü, tekrarlayan şekilde ve kasıtlı olarak, zarar verme ve kötüye kullanma amaçlı davranış şeklidir.

Sözel, psikolojik ya da fiziksel şekillerde ortaya çıkan zorbalık, bir ya da birden fazla birey tarafından belirli bir zaman diliminde sürekli olarak yinelenen, güç dengesinin bulunmadığı, güçlü olmak isteyenin bu ihtiyacını karşılayan ve bu durumu engellemeye gücü yetmeyenlerin maruz kaldığı bir davranış biçimi olarak tanımlanabilir (Bridge, 2010). Zorbalık kavramının alanyazında çok sayıda tanımı olmasıyla birlikte genel olarak birey ya da bireylerin kendilerinden daha güçsüz olan birey ya da bireylere bilinçli olarak, yineleyen şekilde saldırgan, negatif ve zarar veren davranışlar ortaya koymasıdır (Belsey, 2007).

Zorbalık, saldırganlık eyleminin bir çeşidi olarak kabul edilir. Fakat bir eylemin zorbalık olması için birey ya da bireyler tarafından kasıtlı olarak zarar verme amacı taşıması gerekmektedir. Saldırgan tavırlar sergileyenin bu eyleme maruz kalandan daha güçlü olması ve süreklilik gösteriyor olması da diğer etmenlerdir. Birbirlerine zekâca, fiziksel olarak ya da psikolojik olarak denk olan iki birey arasında görülen saldırganca davranışlar zorbalık olarak tanımlandırılamaz. Yaman, Eroğlu ve Peker'e (2011) göre; sürekliliği olmayan saldırgan davranışlar zorbalık tanımına girmemektedir fakat bu saldırganlık eylemi şiddetli ise sadece bir kere ortaya konmuş olsa dahi zorbalık olarak değerlendirilebilir.

Bridge (2010)'a göre; lakap takma, alay etme, korkutma, aşağılama, dışarıda bırakma, başkasının malını elinden alma ya da zarar verme, fiziksel şiddet, psikolojik baskı gibi eylemler zorbalık olarak tanımlanır. Zorbalık olarak kabul edilen

davranışların temelinde, hak edilenden fazlasını isteme güdüsü, yeterince sevgi görmemiş olmak, bireyin kendisini sevmemesi ya da beğenmemesi, güçlü olma duygusunun verdiği haz, korkuları ya da mutsuzlukları gizleme çabası, yetersizlik ya da aşağılanma hissi, dışarıya karşı sert ve güçlü görünme kaygısı, popüler olma ya da başkaları tarafından beğenilme güdüsü bulunmaktadır.

2.2 Siber Zorbalık (CyberBullying)

Siber zorbalık tanımının alan yazında pek çok karşılığı bulunmaktadır. İlk kez 2004 yılında eğitimci Bill Belsey tarafından ortaya konan siber zorbalık kavramı, çocuğun ya da ergenin yine akranı olan başka bir çocuk ya da ergen tarafından hedef alınmasını ifade etmektedir. Bu hedef alınma, internet ya da cep telefonu yani dijital teknoloji üzerinden yapılmaktadır ve utandırma, taciz, tehdit, küçük düşürme gibi eylemler içerir (Kowalski, Limber ve Agaston, 2008). Mason (2008) ise siber zorbalığı, bir birey veya bir grubun, başka bir birey veya grubu kasıtlı ve tekrar eden bir şekilde taciz veya tehdidi kolaylaştırmak için iletişim teknolojilerini kaba yazılar veya görüntüler gönderme veya yayınlama yoluyla bilinçli olarak kullanması olarak tanımlamaktadır. Slonje ve Smith (2008)'e göre siber zorbalık, geleneksel zorbalığı içeren eylemlerin SMS, e-posta, cep telefonu kameraları ve internet yoluyla gerçekleştirilmesidir. Bir başka tanıma göre siber zorbalık; bilgisayarlar, cep telefonları ve diğer elektronik cihazlar aracılığıyla kasıtlı ve sürekli biçimde gerçekleştirilen zarar verici eylemlerdir (Hinduja ve Patchin, 2009). Bir diğer tanıma göre, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir bireyliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümü siber zorbalık olarak adlandırılır (Arıcak, 2011). Siber zorbalık, günümüzün vazgeçilmez bir parçası haline gelen teknolojik araçlar ile başka birine zarar vermeye yönelik küçük düşürücü, incitici, aşağılayıcı davranışların dijital ortamda sürekli ve kasıtlı olarak gerçekleşmesidir (Tokunaga, 2010). Cassidy, Faucher ve Jackson (2012) ise siber zorbalığı, bireyin zarar görmesi amacıyla rahatsız edici, kaba ya da küçümseyici yorumlar içeren üslup ya da imge kullanımı olarak tanımlanmıştır. Bunlara örnek olarak da, bireyi incitmek, gözdağı vermek veya tehdit etmek, rahatsız etmek, aşağılamak, dışlamak, ayrım yapmak, küçük düşürmek ya da bireysel bilgilerini ifşa etmek davranışlarını vermişlerdir. Smith, Grimm, Lombar ve Wolfe

(2015)'a göre siber zorbalık, bir grup ya da birey tarafından, elektronik iletişim biçimlerini kullanarak, kendisini kolayca savunamayan bir mağdura defalarca ve uzun bir zaman boyunca yöneltilen saldırgan, kasıtlı bir eylem olarak tanımlanmıştır. Siber zorbalık, başka birine zarar vermeye yönelik saldırganca davranışların, tekrarlayan biçimde ve kasıtlı olarak dijital araçlarla dijital ortamda gerçekleşmesidir (Tokunaga, 2010). Çubukcu ve Bayzan (2013)'a göre ise siber zorbalık, bilgi teknolojileri ile bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiye karşı uygulanan, teknik ya da ilişkisel şekilde zarar verme, kaba davranış gösterme ve kötü söz söyleme davranışlarının bütünüdür. Bir eylemin siber zorbalık olarak kabul görmesi için, eylemlerin zarar verici ve dijital ortamlarda olması, kasıtlı olarak yapılması, süreklilik arz etmesi ve iki taraf arasında belirgin bir güç dengesizliğinin bulunması gibi ortak özelliklerin olması gerekmektedir (Li, Cross ve Smith, 2012).

Bu tez çalışmasında siber zorbalık terimine karşılık olarak, Mason (2008)'ın yaptığı tanım benimsenmiştir.

2.3 Siber Zorba (CyberBullier)

Bilgi iletişim teknolojileri kullanılarak, yapılan siber zorbalık eylemlerini gerçekleştiren bireylerdir (Betts, 2016). Siber zorbalar, cep telefonu, bilgisayar gibi dijital ortamlarda istediği zaman bireyi anlık iletilerle tehdit edebilmekte, sosyal ağlarda birey hakkında aşağılayıcı konuşabilmekte, kaba üslupla sosyal ağlardan mesajlar göndermekte ve bireyin özel hayatını internet ortamında paylaşabilmektedir (Temel, 2015).

Siber zorba, siber zorbalık eyleminin gerçekleşmesinde birinci derecede sorumludur. Bu bireyler siber zorbalık yapma nedenlerini anlatırken aslında şaka ya da eğlence olması için yaptıklarını (Ayas, 2016; Hinduja ve Patchin, 2010), kullandıkları iletilerin, görsellerin ya da mesajların başkalarını negatif etkileyeceğini düşünmediklerini (Eroğlu, 2011) söylemektedir. Fakat kimi araştırmacılara göre bu durum, siber zorbaların bu tarz anlatımlarının bir nevi savunma mantığı olduğunu ileri sürmektedir (Smith, Talamelli, Cowie, Naylor ve Chauhan, 2004). Bununla birlikte siber zorbalar, kendi çevrelerinde popüler olma ya da beğenilme gibi kazanımlar da hedefleyebilmektedir (Smith, Madhavi, Carvalho, Fisher, Russel, & Tippett, 2008). Sanal ortamlarda siber zorbalar saldırganca ya da bireyler üzerinde hâkimiyet kurarak

yönlendirici davranışlarda bulunurlar. Bunun en büyük sebebi ise kendi üstünlük ihtiyaçlarını karşılama arzusudur (Dilmaç, 2009b). Siber zorbalar genel olarak yoğun şekilde öfke ya da kızgınlık duygularına sahiptir. Çoğunlukla ilişkilerinde sorunlar ya da kaygılar yaşayan ya da gerçek hayatlarında asosyal olan siber zorbalar, bu eksikliklerini sanal ortamları kullanarak gidermeye çalışmaktadırlar. Bu şekilde kendilerini daha iyi ifade ettiklerini belirtmişlerdir (Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010).

2.4 Siber Mağdur / Siber Kurban (CyberVictim)

Siber mağdurlar, sosyal alanlarda kendini ifade edemeyen, iletişim becerileri düşük özgüvenleri yetersiz, kaygı düzeyleri yüksek, fiziksel olarak kendilerini koruyamayan ve bu sebeplerden dolayı akranları tarafından dışlanan savunmasız bir topluluktur (Temel, 2015).

Siber mağdur, siber zorbalık eyleminde hedef olarak seçilen bireydir. Ayrıca siber zorbalık eyleminden doğrudan zarar gören bireyler de bu kavramla tanımlanmaktadır. Genellikle kendi arkadaş çevrelerinde ve ilişkilerinde sorunlar yaşayan, yalnızlık duygusu kuvvetli, kendine olan saygısı düşük, ilişkilerinden memnun olmayan ve sürekli mutsuzluk hisseden bireylerin siber mağduriyete daha fazla uğradığı görülmektedir (Ayas, 2016; Campfield, 2008). Siber mağdurların fiziksel özellikleri çevrelerindeki akranlarından farklıdır ve gözlüklü olmaları, fazla kilolarının bulunması, olması gerekenden uzun ya da kısa boylu olmaları da kendilerinin siber zorbaların hedefi haline gelmesinde bir etkendir (Patchin ve Hinduja, 2012).

Siber mağdurlar, siber zorbalık davranışlarından maddi ya da manevi mağduriyetler yaşayabilmektedir. Özel ya da tüzel kişiliği olan bir birey ya da grup, dijital teknolojiler üzerinden zarar görebileceği davranışlara maruz kalabilmektedir. (Arıcak, Tanrıkulu ve Kınay, 2012). Smith vd. (2008) siber mağduriyeti, bir birey ya da grubun kendini savunamayacak durumda olan başka bir bireye internet ortamında dijital teknoloji ile kasıtlı olarak gösterdiği sistematik saldırganlık olarak tanımlamaktadır. Chapin (2016)'e göre ise siber mağduriyet, bir bireyin elektronik postasına ya da cep telefonuna zararlı bir mesaj gönderme, sosyal paylaşım hesaplarına saldırgan, taciz edici, tehditkâr ya da incitici metinler yollama, bireyin sanal

hesaplarının bilgilerini ele geçirme, bireyin uygunsuz görüntülerini internet üzerinden yayma ve dedikodu yapma gibi zarar veren eylemlere maruz kalma durumudur.

2.5 Siber Zorbalık ve Geleneksel Zorbalık Farkı

Rigby (2011)'e göre gerek geleneksel zorbalık gerekse siber zorbalık arasındaki benzerlik, her iki zorbalık şeklinin de zorbalığın hedefindeki bireyi tehdit etme, taciz etme ya da küçük düşürme hedefi gütmesidir. Geleneksel zorbalık ile siber zorbalığı birbirinden ayıran en net fark ise dijital ortamda gerçekleşen siber zorbalığın çok kısa bir süre içerisinde çok sayıda bireye ulaşmasıdır. Gerçekleşen bu durum ise siber zorbalık kurbanının yaşadığı travmayı daha da derin bir hale getirmektedir.

Randall (1997), geleneksel zorbalıkta zorbalığı uygulayan birey, zorbalığa maruz kalan bireyin yani kurbanın verdiği tepkileri net olarak görebildiğini belirtmektedir. Siber zorbalıkta ise bu tepkileri görmek neredeyse imkansızdır ve bu nedenle siber zorbanın gerçekleştirdiği eylemden dolayı suçluluk hissine kapılması ya da siber kurbanla empati kurması ihtimali azalır.

Toprak (2018)'a göre; kimi araştırmalar, bireylerin hem siber zorbalığa hem de geleneksel zorbalığa maruz kaldığını gösterse de farklı araştırmalar, geleneksel zorbalığa maruz kamış olan bireylerin siber zorbalığa maruz kalma oranlarının daha yüksek olduğunu hatta geleneksel zorbalık eyleminde bulunan bireylerin siber zorbalık eylemini gerçekleştirme ihtimallerinin de daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır. Wolke, Lereya ve Tippett (2015) tarafından Amerika'da yapılan bir araştırma, siber zorbalığa maruz kalan her 10 bireyden 8'inin aynı zamanda geleneksel zorbalık mağduru olduğunu göstermektedir.

2.6 Siber Zorbalık Türleri

Çiftçi (2015), siber zorbalık türleri ile ilgili araştırmaların incelendiğinde farklı türlerde hayata geçtiğini belirtmektedir. Bunlar; şifre kırmak, bloklarda bireyi aşağılayıcı tartışma konuları oluşturmak, biri hakkında küçük düşürücü bilgilerin ve resimlerin yayınlandığı web siteleri oluşturmak, e-posta veya cep telefonu aracılığıyla tehdit içerikli SMS göndermek, virüs içerikli iletiler göndermek ve herhangi biriyle başka bir kimliğe bürünerek iletişim kurmak olarak sıralanmaktadır. Ayrıca, siber zorbalığın bazı türlerinde, geleneksel zorbalıkla siber zorbalık iç içe geçmiştir.

Tamer ve Vatanartıran (2014) tarafından yapılan bir çalışma, lise öğrencilerinde en yaygın görülen siber zorbalık davranışlarının, bir başkasının e posta hesabını ele geçirmek, sohbet ya da oyun odalarında bir başkasını platformu terk etmeye zorlamak, karşıdaki bireyin kullandığı teknolojik aletlerin modelleri ile alay ederek küçük düşürmeye çalışmak olduğunu ortaya çıkarmıştır. Öğrencilere ne tür siber zorbalıklara maruz kaldıkları sorulduğunda ise, en sık verilen cevaplar, gizli numaralardan gelen ve cinsel içerikli konuşmalar, e-posta hesaplarının virüs yolu ile ele geçirilmeye çalışılması ve tehdit edilme olarak sıralanmıştır.

Nocentini, Menesini ve Camodeca (2010), siber zorbalık davranışlarını aşağıdaki gibi sınıflandırmıştır:

a. Telefonlar üzerinden yapılan aramalar, mesaj gönderilmesi, cevapsız aramalar, sohbet odaları, web sayfaları, sosyal medya araçları üzerinden tehdit ve hakaret içerikli sözel ve yazısal ifadelerin oluşturduğu yazılı sözlü davranışlar.
b. Cep telefonu ve internet üzerinden insanları rahatsız edici görsel öğelerin paylaşılmasını içeren görsel davranışlar.
c. İnternet üzerinden oluşturulan oyun, blog, sohbet alanı gibi gruplardan bireylerin dışlanması veya kovulmasını içeren dışlanma davranışları.
d. Bireylerin kendilerini doğru olmayan bir şekilde tanıtarak başkalarının bilgilerini ele geçirmek suretiyle yapılan davranışlar.
e. Başka kişilerin isimlerini kullanarak onlar adına internet üzerinden üyelikler oluşturulması ve kullanılması şeklinde yapılan davranışlar.

Williard (2005)'a göre siber zorbalık olarak adlandırılabilecek birçok davranış bulunmaktadır:

Bireyi kızdırma: Başka bireylerin de görebileceği platformlarda gerçekleştirilen devamlı saldırı ve şiddet içerikli tehditler ile yapılır. Bu eyleme maruz kalan birey de kızgınlık yaşadığı için aynı şekilde karşılık verebilir.

Bireyi rahatsız etme: Karşıdaki bireye sürekli ve saldırgan mesajlar gönderilmesidir. Başka bireylerin göremeyeceği bir eylemdir. Buradaki asıl önemli nokta rahatsız etme eyleminin tek yönlü olmasıdır. Mağdurun verdiği tepkiler ya da cevaplar eylemi durdurmaya yöneliktir.

Bireye iftira atma: Bireye zarar verici şekilde doğruluk payı olmayan konuşma ya da dedikoduların yayılması, sanal ve çevrimiçi ortamlarda başka bireylerle paylaşılması ya da başka bireylerin de görebileceği şekilde paylaşılması eylemidir. Sıklıkla öğretmenlere ya da okuldaki yöneticilere karşı yapılan bir siber zorbalık türüdür.
Bireyin kimliğine bürünme: Siber zorbanın, mağdurun sosyal medya ya da diğer hesaplarına izni olmadan erişim sağlaması ve ele geçirmesi ile mağdurun kimliğine bürünerek yine mağdura zarar verecek paylaşımlarda bulunması eylemidir.
Kandırma ve yayma: Bir birey hakkında elde edilen bilgilerin başka bireylere yayılması eylemidir. Örnek olarak, bir arkadaşından kendisine gelen özel bilgiler içeren mesajın izni olmadan başkalarına gönderilmesi ile mesajı gönderen bireyin utanması ya da zarar görmesine sebep olmaktır. Kandırmaca ise, bireyin mesajını sadece arkadaşına gönderdiğini düşünürken aslında başka bireylerin de aynı anda bu mesajı bilgisayar ya da cep telefonu başında görüyor olması olarak örneklendirilebilir.
Bireyi dışlama: Siber mağdurun bir birey ya da grup tarafından sanal ortamdan dışlanması, sosyal medya ortamlarından atılması ya da engellenmesi, çevrimiçi oyunlara dâhil edilmemesi olarak tanımlanır.
İnternetten taciz: Bir bireyin bir başkasına tehdit içeren mesajları sürekli olarak yollaması ile zarar vermesi davranışıdır.

Bu tanımların dışında, son dönemlerde özellikle ergenler arasında ortaya çıkan yeni bir takım siber zorbalık türleri de bulunmaktadır. Sexting adı verilen ve cinsel içerikli yazışmaların ya da resimlerin, gönderen bireyin izni olmadan internet ya da cep telefonu ile yayılması son zamanlarda en sık karşılaşılan siber zorbalık türüdür (Slonje, Smith ve Frisén, 2013). Siber mağdura yönelik olarak yapılan saldırıların ya da tehditlerin görüntülerinin alınarak sanal ortamlarda yayılması ve bu şekilde mağdurun küçük düşürülmesine sebep olmak, bir başka siber zorbalık türü olarak karşımıza çıkmaktadır (Calvete, Orue, Estévez, Villardón ve Padilla, 2010). Cybergrooming (siber uşaklaştırma) adı verilen bir diğer siber zorbalık türünde ise, sanal ortamda özellikle çocuklarla güvene dayalı bir ilişki kurarak aslında onları cinsel olarak kullanmak ya da yararlanmak amaçlanmaktadır (Wachs, Wolf ve Pan, 2012).

2010 yılında Calvete ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmaya göre, en yaygın görülen siber zorbalık türleri sırasıyla sınıf arkadaşını çevrimiçi bir gruptan atmak, arkadaşı hakkında doğru olmayan dedikodular ya da söylentiler çıkarıp başkalarına

yaymak, arkadaşının e posta hesabını ele geçirerek onu utandıracak ya da zor durumda bırakacak mesajları başkasına yollamak olarak belirtilmiştir (Calvete vd., 2010).

Türkiye'de yapılan çalışmalarda yaygın olarak ortaya çıkarılan siber zorbalık türleri; gizli numaradan aramalar yapmak, cinsellik, tehdit ve hakaret içeren mesajlar yollamak olarak belirtilmiştir (Usta, 2017).

2.7 Siber Zorbalık Araçları, Nedenleri ve Sonuçları

2.7.1 Siber Zorbalık Araçları

Bilgisayar, tablet ve cep telefonu gibi elektronik aletlerin günümüzde özellikle yeni nesil tarafından kullanılmasının artmasıyla, siber zorbalık eylemleri de yaygınlaşmaya başlamıştır. Siber zorbalığın yöntemleri farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır.

Araştırmacılara göre siber zorbalık araçları farklı olarak sınıflandırılmaktadır. Örneğin Kowalski ve Limber (2007), çalışmalarında, siber zorbalığın msn, sohbet odaları ve e-posta ile gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Siber zorbalığın bir diğer gerçekleştirme aracı olarak yapılan çalışmada, mesajlaşma ve cep telefonu yoluyla olduğu belirlenmiştir (Smith vd., 2008). Dehue, Bolman ve Völlink (2008)'in çalışmalarında öğrencilerin %16'sının internet ve cep telefonuyla siber zorba davranışlar sergilediği görülmüştür. Li (2006) ise araştırmasında, siber zorbalığın en fazla e-posta ve sohbet odaları ile yapıldığı sonucuna ulaşmıştır.

Rogers (2010)'a göre siber zorbalık araçları aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir:

• Yazılı Mesaj: Cep telefonu ya da çağrı cihazlarına tehdit, hakaret ya da cinsel içerikli yazılı mesajlar gönderilmesidir. Burada önemli olan unsur, eylemin süreklilik göstermesidir. Çoğu zaman kullan öde ya da prepaid denen takibi imkânsız cihazlar kullanıldığından, kurban zorbanın kim olduğunu öğrenememektedir.

• Fotoğraf ya da Video Klip: Sıklıkla kurbanın fiziksel olarak anlık taciz edilmesinin fotoğraf ya da video kliplerinin sosyal paylaşım sitelerine ya da çevrimiçi oranlara gönderilmesi eylemidir. Buradaki amaç, kurbanı tehdit etmek ya da küçük düşürmektir.

• Telefon Zorbalığı: Cep telefonlarının yaygın olarak kullanılması sonucunda zorbaların kurbanlarına özel numaralardan sessiz ya da sürekli aramalar yapması, yine

sürekli ve kötü niyetli mesajları ardı ardına yollaması ya da kurbanın telefonunu ele geçirerek başkalarına aynı eylemlerde bulunması durumudur.

• E-posta: Genellikle siber zorbaların bir ya da birden fazla e posta hesabı kullanarak, kimliğini belli etmeden bir başkasına tehdit ya da taciz içeren e postalar atmasıdır.

• Sohbet Odaları: Bilgisayar ya da telefon aracılığı ile iki birey arasında gerçek zamanlı olarak gerçekleşen iletişimlerde karşı tarafın ekran görüntülerinin alınarak diğer ortamlarda yayılması ya da tehdit ya da cinsel içerikli konuşmaların karşı tarafa yapılmasıdır.

• Sosyal Paylaşım Siteleri: Bu tarz siteler genelde fotoğraf paylaşmak, yeni bireylerle tanışmak ya da eğlenmek amacıyla kullanılmaktadır. Fakat yeterli güvenlik ayarı olmadığından çoğu zaman özellikle de daha fazla takipçi ya da arkadaşa sahip olmak isteyen çocuklar ve gençler yabancılarla iletişime geçmekte ve kendilerine ait gizli bilgileri de paylaşmaktadır. Bu durum dedikodu yapmak, gizli bilgileri ifşa etmek gibi yollarla kötüye kullanılabilir. Ayrıca siber zorbaların sahte hesaplar kullanarak karşılarındaki bireyleri kandırmaya çalışması da mümkündür.

• Anlık Mesajlaşma: İki bireyin başka kimsenin görmeden iletişime geçmesini sağlayan anlık mesajlaşma programlarından iletişim gerçek zamanlıdır ve sansür ya da güvenlik gibi durumlar söz konusu değildir. Oluşabilecek muhtemel tartışmalarda tehdit içerikli yazışmalar olabildiği gibi cinsel içeriğe dönüşen konuşmalar da sanal ortamlarda paylaşılabilmektedir.

• Web Siteleri: Siber zorbalar, kurbanları hakkında küçük düşürücü ya da hakaret içeren bloglar ya da bireysel web siteleri oluşturabilir. Bu sitelere yine kurbanların özel bilgileri ya da görüntüleri de yüklenebilir.

2.7.2 Siber Zorbalık Nedenleri

Bir sorunun ortaya neden çıktığını anlamak, o sorunun çözülmesi açısından son derece önemlidir. Bu nedenle siber zorbalığın ve siber mağduriyetin oluşmasına neden olan durumların ortaya çıkarılması ve doğru belirlenmesi, durumun doğru anlaşılması ve çözümlerinin daha belirgin olarak bulunmasına yardımcı olacaktır (Özel, 2013). Öğrenciler arasında yapılan araştırmalarda neden siber zorbalık yaptıkları sorulduğunda genel olarak alınan cevaplar, arkadaş ortamlarını geliştirmek, can

sıkıntısı ya da kendisine yapıldığı düşünülen bir eylem ya da tutumdan dolayı karşı tarafı cezalandırmak şeklinde olmuştur (Yaman ve Peker, 2012). Mark ve Rattliffe (2011)'in yaptığı bir araştırma sonucu, siber zorbalık eylemini gerçekleştiren bireylerden %72'si bu eylemi birinden intikam ya da misilleme yapmak için gerçekleştirmektedir. Söz konusu çalışmada öğrencilerin %22'si siber zorbalık eylemini eğlenceli bulmaktadır. %17'si bu davranışın başkalarına zarar verdiğini düşünmemektedir. %17'sinin ise bu eylemi neden gerçekleştirdiğini bilmediği görülmüştür.

Bazı öğrenciler, siber zorbalığı sadece şaka için yaptıklarını söylerken bazı öğrencilerin ise aslında gerçek hayatta son derece çekingen oldukları için zorbalık yapamadıkları ve bunu siber zorbalıkla kapattıkları ve bazılarının da kimlikleri belli olmadığı internet ortamlarında siber zorbalığın artacağını düşündükleri de bir başka araştırma ile belirlenmiştir (Mishna, Saini ve Solomon, 2009). 2007 yılında Lenhart'ın yaptığı araştırmaya göre, siber zorbalık nedenleri arasında yapılan eylemlerin yapanın kimliğine ulaşılamadığı için sorumluluk almak zorunda olmamanın getirdiği rahatlık olduğu açıklanmıştır (Özel, 2013).

Genel olarak siber zorbalığın nedenleri şu şekilde belirtilmiştir (Gordon, 2017):
İntikam: Özellikle çocuklar zorbalığa maruz kaldıklarında genelde bu durumla sağlıklı bir şekilde başa çıkmak yerine intikam duygusuna yönelirler. Zorbalığı yaşayan çocuk aynı hisleri karşısındakinin de yaşamasını ister. Hissettikleri duyguları başka çocuklar da hissederken kendilerini haklı göre de devam ederler. Ayrıca başkalarına zorbalık ederken kendilerinin maruz kaldığı zorbalık konusunda bir rahatlık hissine de kapıldıkları görülebilmektedir.
Mağdurun hak ettiği düşüncesi: Siber zorbalar, mağdurun yaşadıkları bu eylemi hak ettiğini düşünürler. Özellikle çocuklar bu davranışların gerekli bir davranış olduğunu ve karşılarındakinin bunu hak ettiklerini düşünerek herhangi bir suçluluk ya da pişmanlık hissetmezler.
Can sıkıntısı: Siber zorbaların kimi bu eylemi sadece can sıkıntılarını gidermek için gerçekleştirdiklerini belirtmektedir. Sıkılan ve kendine eğlence arayan çocuklar kimi zaman hayatlarına eğlence katmak amacıyla internette bir eğlence kaynağı olarak zorbalık eylemine başvurabilir. Ayrıca bu yolla dikkat çekmeyi de amaçlamaktadırlar.

Akran baskısı: Kimi zaman çocuklar akranları olan bir gruba dâhil olmak için ya da yine akranları olan bir gurun baskısı sonucu zorbalık yaptıklarını kabul etmektedir.
Herkes yapıyor düşüncesi: Siber zorbalar, siber zorbalığı herkesin yaptığını düşünerek kendi davranışlarının son derece normal ve sıradan olduğuna inanmaktadırlar.
Güçlü görünmek: Kimi zaman çocuklar ve gençler sosyal statülerinin göstermek amacıyla ve güçlü olduklarını göstermek için siber zorbalık yapabilmektedir.
Gizlilikten emin olma: Siber zorbalar, yaptıkları bu eylem sonucu yakalanmayacaklarından ya da kimliklerinin gizli kalacağından son derece emindirler. Ayrıca mağdurların da tepkilerini ya da ne hissettiklerini görmeyecek olmalarından dolayı normal hayatta yapamayacakları davranışları ya da söyleyemeyecekleri sözleri sanal ortamda çok rahat bir biçimde ortaya koyabilirler.
Empati eksikliği: Pek çok çocuk ve genç, siber zorbalık eylemlerinin karşı tarafa verdiği zararın farkında değildir. Yaşattıkları acı ve travmadan habersiz olduklarından, siber zorbalık onlara göre çok da önemli bir sorun değildir. Birtakım araştırmalar, siber zorbalık yapan öğrencilerin mağdurların hissettikleri konusunda herhangi bir fikir sahibi olmadıklarını ve bu yüzden hiçbir şey hissetmediklerini ortaya koymuştur.

2.7.3 Siber Zorbalık Sonuçları

Siber zorbalığın bireyler üzerinde çeşitli olumsuz etkileri saptanmıştır. Psikolojik, toplumsal, ahlaki ve duygusal gelişimde olumsuzluklar, bu etkilere örnek olarak verilebilir (Akbulut, Şahin ve Erişti, 2010; Eroğlu, 2014; Guan ve Subrahmanyam, 2009). Araştırmalar, siber zorbalığa uğrayan gençlerde depresyon, korku, endişe, utanç, üzüntü, hayal kırıklığı, kendini suçlama, düşük benlik saygısı gibi duyguların yoğun olarak yaşandığını ortaya koymaktadır (Betts, 2016; Gámez-Guadix, Orue, Smith ve Calvete, 2013; Rivituso, 2014). Bu olumsuzlukların sonucunda dikkat eksikliği, okul başarısızlığı, okula devamsızlık, intihar eğilimi, saldırganlık gibi problemler sıkça görülmektedir. Uyku bozukluğu, baş ağrısı gibi sağlık sorunları, madde bağımlılığı, cinayet ve intihara kadar giden olaylar da yaşanabilmektedir (Cassidy, Faucher ve Jackson, 2012; Guan ve Subrahmanyam, 2009). Ayrıca, severek kullanılan bilişim araçları ile internet ve sosyal ağlardan uzaklaşma davranışları da oluşabilmektedir (Beran, Rinaldi, Bickham ve Rich, 2012; Franks, 2015; Schenk, Fremouw ve Keelan, 2013).

Hinduja ve Patchin (2014)'e göre; sanal ortamda gerçekleşen siber zorbalığın, gerçek hayatta mağdurlar üzerinde pek çok olumsuz sonucu ortaya çıkar. Siber zorbalık mağdurları kendilerini üzgün, mutsuz, depresif, kızgın ya da önemsiz hissetmektedir. Okula gitmeye utandıklarını ya da korktuklarını da ifade ederler. Siber zorbalığa maruz kalan gençlerde kendilerine saygı duymamak, aile içi sorunlar, okul hayatında yaşanan zorluklar ya da okulda gösterdikleri şiddet gibi davranışlar ortaya çıkabilmektedir. Bazı gençlerin ise intiharı bile düşündükleri söylenebilir.

14-18 yaş arası ergenlerle yapılan bir çalışmada, siber zorbalığa maruz kalan ergenlerin hemen hemen hepsinde kendine saygıda azalma, yalnız olma hissi, bireylere güvenmeme ya da hayal kırıklığına uğrama gibi etkiler gözlenmiştir. Bu etkilerin daha aşırı olması durumunda ise kendine ya da çevresine zarar verme, ailesine ya da arkadaşlarına karşı saldırgan tutumlar gibi davranışlar ortaya çıkmaktadır (Sleglova ve Cerna, 2011:1).

2010 yılında 13-16 yaş aralığında 2215 ergenle yapılan bir çalışmada, siber zorbalığa maruz kalmış olan gençlerin akranlarıyla sorunlar, duygusal olarak problemler, baş ya da karın ağrıları, uykusuzluk sorunları gibi durumlar yaşadıkları ifade edilmiştir (Sourander, Klomek, Ikonen, Lindroos, Luntamo, Koskelainen ve Henenius, 2010:720).

2016 yılında ortaokul öğrencileriyle yapılan araştırmada, siber zorbalık mağduru olan öğrencilerin öfke, korku ve tedirginlik gibi duygular yaşadığını fakat bu durumları aileleriyle ya da çevrelerindeki arkadaşları ile paylaşmaktan kaçındığını ortaya koymuştur. Ayrıca, bu öğrenciler kendilerini ifade edemediğinden dolayı aile ve arkadaş çevreleri ile sorunlar da yaşamaktadır. Derslerine olan ilgileri azalmıştır ve okul başarıları düşmüştür. Bunlara ilave olarak uyku sorunları yaşadıkları, yalnız kalmaktan ya da dışarı çıkıp sosyalleşmekten korktukları ve intihar gibi düşünceler taşıdıkları da çalışmanın diğer sonuçları arasındadır (Kestel ve Akbıyık, 2016:844).

Perry (2015)'e göre siber zorbalık özellikle gençler üzerinde oldukça şiddetli, uzun ya da kısa vadeli anksiyete, depresyon, kızgınlık, intikam, öfke gibi duyguları açığa çıkartmasının yanında kimi durumlarda madde kullanımı, yeme ve uyku bozuklukları, kendine zarar verme ya da intihar gibi sosyal, duygusal ve davranışsal etkilere de yol açmaktadır.

Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Emel Baştürk Akça, 2017 yılında Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) destekli "Türkiye'de Temel Eğitim Gençliğinde Siber Zorbalık Konusunda Farkındalık Geliştirmek; Gençlerin Siber Zorbalığı Algılayışı, Yaygınlığı ve Farkındalığa İlişkin Alan Çalışması" başlıklı bir proje yürütmüştür. Proje kapsamında; 7 ilde, 7. ve 8. sınıfa devam eden 1400 öğrenci ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, öğrencilerin yaşadığı duygusal sonuçların ne olduğunu anlamak amaçlanmıştır. Sonuçlarda ilk sırada %70 oranla kızgınlık gelmektedir. Öğrenciler, öfke duyduklarını belirtmiştir. Öfke duygusu erkek öğrencilerde daha yoğun olarak görülmüştür. Öfke, kendilerine yapılan harekete bir misilleme yapma isteği sonucunu doğurmaktadır. Siber zorbalık kurbanı, kızgın olduğu için karşılık vermek istemektedir. İkinci sırada endişe, üzüntü, hayal kırıklığı yer almaktadır. Okula gitmek istememe, bir başka sonuç olarak görülmüştür. Öğrenciler okuldan uzaklaşmaktadır çünkü siber zorbalık okul ortamında devam etmektedir (Baştürk Akça, 2018; TBV, 2018).

2.8 Siber Zorbalık ile Baş Etme Stratejileri

Siber zorbalık mağdurları, maruz kaldıkları eyleme karşı koymak için çeşitli yöntemler uygulamakta ve davranışlar sergilemektedir. Genel olarak incelendiğinde mağdurlar hiçbir şey yapmamak, kimseye bahsetmemek, siber zorbaya davranışını sonlandırmasını söylemek, zorbalığa uğradığı alandan kaçmak, bir arkadaşına anlatmak, anne babayı bilgilendirmek ve siber zorbalığı engellemeye çalışmak gibi davranışlar göstermektedirler (Li, 2010; Patchin ve Hinduja, 2006).

Agatston, Kowalski ve Limber (2007), siber mağdurların zorbalardan gelen davranışlara intikam duygusuyla karşılık vermekten ziyade zorbalığı yapan kişiyi engellemek ya da gönderdiği mesajları önemsememek gibi yollar izlediğini belirtmektedir. Ayrıca bu araştırma; öğrencilerin, siber zorbalık davranışına şahit olduklarında mağdura nasıl yardımcı olacaklarının çok fazla bilincinde olmadıklarını göstermektedir.

Slonje ve Smith (2008)'in araştırma bulguları; öğrencilerin yarısının (%50), siber zorbalığa maruz kaldıklarından kimseye bahsetmediklerini, üçte birinin arkadaşına durumu anlattığını (%35,7), çok az bir kısmının ise anne babasına ya da

bakıcısına (%8,9) ve başka birisine (%5,4) söylediğini; araştırmaya katılan öğrencilerden hiçbirinin zorbalığa uğradığını herhangi bir öğretmene bildirmediğini göstermektedir. Araştırmada öğrenciler; yetişkinler tarafından metin mesajları, e-posta ve telefonla yapılan siber zorbalığın, akran zorbalığı kadar fark edilmediğini; resim ve video gönderilerek yapılan siber zorbalığın fark edilme olasılığının metin mesajı, e-posta ve telefon yoluyla yapılandan daha yüksek olduğunu belirtmektedir.

Arıcak vd. (2008)'nin ortaokul öğrencileriyle yaptığı araştırmada; ergenler, siber zorbalıkla karşılaşmaları halinde sırasıyla zorbadan gelen mesajları engelleme, zorbalık davranışlarını sonlandırmasını isteme, zorbalığa uğradıklarını arkadaşlarına anlatma, durumu anne babalarıyla paylaşma, kullanıcı adlarını değiştirme gibi yöntemlere başvuracaklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin siber zorbalıkla baş etmede en az tercih ettikleri yöntemlerin ise sırasıyla siber zorbayı önemsememe, zorbalığa uğradığını hiç kimseyle paylaşmama ve durumu öğretmenlerine anlatmama olduğu görülmektedir.

Riebel, Jager ve Fischer (2009)'in yaptıkları araştırmada, mağdurların siber zorbalıkla baş etmede kullandıkları stratejileri; sosyal, saldırgan, çaresiz ve bilişsel olmak üzere dört grupta toplamış, maruz kalınan siber zorbalık karşısında aileden, arkadaşlardan ve öğretmenlerden yardım istemenin sosyal; zorbalık davranışına aynı biçimde karşılık verme, fiziksel saldırı ve tehdit etmenin saldırgan; umutsuzluk, zorbadan uzak durma gibi pasif tepkilerin çaresiz; neden kullanma, zorbanın davranışını ve zorbalık olayını analiz etmenin ise bilişsel baş etme stratejileri olduğunu ifade etmiştir.

Li'nin (2010), 7-12. sınıflar arasında öğrenim gören 269 lise öğrencisiyle yaptığı araştırmada, mağdurların yarısına yakını (%42,5), hiçbir şey yapmamayı tercih ederken; diğer yarısının Patchin ve Hinduja'nın (2006) ise, araştırması sonucunda ortaya çıkan baş etme yöntemlerini farklı oranlarda kullandığı görülmektedir. Söz konusu araştırmada en fazla kullanılan baş etme stratejisinin siber zorbadan kaçmak olduğu, en az tercih edilen yöntemin ise siber zorbalık yaşadığını bir yetişkinle paylaşmak olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı araştırmacı tarafından yapılan farklı araştırmaların bulguları da, siber zorbalığa uğrayan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun zorbalığa uğradığını kimseye söylemediğini, çok az bir kısmının ise

durumdan bir yetişkini (anne, baba, öğretmen, okul müdürü vb.) haberdar ettiğini göstermektedir (Li, 2007a, Li, 2007b, Li, 2008).

Huang ve Chou (2010) tarafından yapılan araştırmada, bu sonuçlara benzer şekilde herhangi bir şekilde siber zorbalığa şahit olanların sayısının, siber zorba ve mağdurlardan fazla olmasına rağmen; siber zorbalığı sonlandırmak için çok az bir kısmının herhangi bir baş etme stratejisi kullandığı görülmektedir. Bu durumun nedenleri arasında, zorbalığa şahit olan kişinin durumu birine bildirdiğinde zorbalığa uğrayacağından korkması, başkalarının özel hayatlarına müdahalede bulunulmasının doğru olmaması, zorbalık olaylarına dahil olan kişilerle herhangi bir arkadaşlık bağlarının olmaması ve bu tür olaylara müdahale etmenin onların sorumlulukları olmadığını düşünmeleri gösterilmektedir. Ayrıca bu araştırmada siber mağdurların, siber zorbalığa uğradıklarını en fazla sınıf arkadaşlarıyla, daha sonra sırasıyla kardeşleriyle, anne babalarıyla, internetteki yazışma arkadaşlarıyla, en az düzeyde ise öğretmenleriyle paylaştıkları görülmektedir.

Price ve Dangleish (2010) tarafından yapılan araştırmaya göre; siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yaklaşık beşte biri (%71,4) zorbayı engellemekte, yarısına yakını zorbayı arkadaş listesinden çıkarmakta(%45,9) ya da zorbayla gerçek hayatta yüzleşmekte (%44,2), üçte biri durumu arkadaşına anlatmakta (%39,4), dörtte biri ebeveynine ya da bakıcısına söylemekte (%29,4), öğretmeni/okul yöneticisiyle durumu paylaşmakta (%24,6), telefon numarasını değiştirmekte (%23,2) ya da hiçbir şey yapmamaktadır (%24,6). Söz konusu araştırma sonuçları, siber mağdurların yaklaşık onda birinin (%9) ise siber zorbalığa uğradıklarını çocuk yardım hattına bildirdiklerini ortaya koymaktadır.

Sleglova ve Cerna'ya (2011) göre, siber zorbalıkla başa çıkma stratejileri; teknik başa çıkma, siber zorbayı hedef alan etkinlikler, uzak durma, savunucu stratejiler ve sosyal destekten oluşmaktadır. Teknik başa çıkma, zorbalık yapan bireyi engellemeyi veya siber zorbayı sayfanın yöneticisine şikâyet etmeyi; siber zorbayı hedef alan etkinlikler, zorbaya gösterilen tepkileri, mağdurun zorbayı olayı yetkililere anlatmakla tehdit etmesini; uzak durma, zorbadan gelen mesajları ya da telefonları yanıtlamamayı, riskli çevrimiçi tehlike kaynaklarını silme veya geçici olarak etkisiz hale getirmeyi; savunma amaçlı stratejiler, dikkatin siber zorbalık yerine spor gibi farklı etkinliklere yönlendirilmesini; sosyal destek ise mağdurun siber zorbalığa

uğradığını, anne babasıyla, arkadaşlarıyla, öğretmeleriyle ya da başka biriyle paylaşmasını kapsamaktadır.

Ayas ve Horzum'un (2012) araştırma bulguları, siber mağduriyet yaşayan öğrencilerin çoğunluğunun siber zorbalığa uğradıklarını kimseye söylemediklerini (%33,6), dörtte birinin yakın arkadaşlarına anlattığını (%23,4), daha sonra sırasıyla anne babalarına (%16,3), erkek ya da kız kardeşlerine (%13,2), sınıf ya da rehber öğretmene (%8,2), bunlar dışında başka birine (%3) ve okul müdürüne ya da müdür yardımcılarına (%2) söylediklerini göstermektedir.

Parris, Varjas, Meyers ve Cutts (2012) siber zorbalıkla baş etme stratejilerini, tepkisel stratejiler, önleyici stratejiler ve hiçbir şey yapmama şeklinde üç başlık altında sınıflandırmaktadır. Tepkisel başa çıkma yöntemleri; zorbalığın yapıldığı ortamdan uzak durma, zorbalığın hayatın parçası olduğunu kabullenme, zorbalığın kendisini rahatsız etmemesi için gerekçeler bulma ve birilerinden yardım istemeyi içerirken önleyici başa çıkma yöntemleri; yüz yüze iletişimi tercih etme ve sanal ortamda güvenlik önlemlerinin artırılmasını kapsamaktadır.

BÖLÜM III

İLGİLİ ALAN YAZIN

3.1 Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Siber zorbalık konusunda Türkiye'de yapılan çalışmalar aşağıda sunulmuştur:

Erdur Baker ve Kavşut (2007)'un lise öğrencileri ile yaptığı araştırmada, siber zorba oranının %28, siber mağdur oranının ise %30'a ulaştığı bildirilmiştir.

Arıcak vd. (2008), ortaöğretim öğrencilerinin %35,7'sinin siber zorbalık davranışlarında bulunduğunu, %5,9'unun ise siber zorbalık mağduru olduklarını ortaya koymuştur.

Üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada; öğrencilerin %22,5'inin siber zorbalık yaptığı, %55,3'ünün ise siber zorbalığa en az bir kez maruz kaldığı bildirilmiştir (Dilmaç, 2009a). İki adet var!

2009 yılında ilköğretim öğrencileri ile yapılan bir başka araştırmada ise, öğrencilerin %32,6'sının en az 1 kez siber zorbalığa maruz kaldıkları, %22,5'inin ise bir ve daha fazla siber zorbalık davranışında bulundukları saptanmıştır (Aydoğan, Dilmaç ve Deniz, 2009).

Lise öğrencileri ile yapılan başka bir çalışmada öğrencilerin %17,4'ünün siber zorbalığa maruz kaldığı ve %15,5'inin siber zorbalık yaptığı saptanmıştır (Ayaş, 2011).

Horzum ve Ayas (2011) ile Usta (2013), siber zorbalık araştırmalarında, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık davranışları gösterdiğini belirtmektedir.

Özdemir ve Akar (2011), yaptıkları çalışmada lise öğrencilerinin yaklaşık %14'ünün siber zorbalık yaşadığını, %10'unun da siber zorbalık davranışında bulunduğunu bildirmiştir.

Peker (2013), bireyi değerler yönelimli psiko-eğitim programını uyguladığı deney grubundaki katılımcıların, sorunlu internet kullanım ve siber zorbalık düzeyinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediğini belirtmiştir. Ayrıca Peker (2014), yardım arama, mücadele, önleme ve teknik başa çıkma boyutlarında kızların erkeklere göre anlamlı olarak farklılaştığını saptamıştır.

Erden (2015) yaptığı araştırmada; lise öğrencileri arasında yaygın olarak görülen siber zorbalık davranışının sanal ortamda küfretme olduğunu ifade etmiştir. Araştırmada elde edilen diğer bir sonuçta siber zorbalığın en önemli sebebi öğrencilerin interneti kontrolsüz olarak kullanmaları olarak belirtilmiştir. Mesleki ve Teknik Anadolu liselerinde öğrenimine devam öğrenciler arasında siber zorbalık davranışının görülme sıklığı, akademik içerikli program uygulayan Anadolu Liseleri ve diğer lise türlerinde öğrenim görmekte olan öğrencilere oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Taştekin (2016), erkeklerin daha çok siber zorbalık ve mağduriyet yaşadığını, yaş ilerledikçe siber zorbalığın arttığını; sosyoekonomik düzeyin, internete erişim sıklığı kolaylaştırdığını ve internette günlük harcanan zaman arttıkça siber zorbalığın ve siber mağduriyetin arttığını belirtmiştir.

Peker ve Ekinci (2016), yaptığı araştırmada ergenlerin genel öz yeterliliğin siber zorbalıkla başa çıkma davranışları üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda ergenlerin genel öz yeterlik ile siber zorbalıkla başa çıkma davranışlarının mücadele etme alt boyutu arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğunu belirlenmiştir.

Kestel ve Akbıyık (2016), siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin korku, öfke ve tedirginlik gibi olumsuz duygular yaşadıklarını, ders çalışma sürelerinin azaldığını ve akademik başarının düştüğünü rapor etmiştir.

Özer (2016), ilköğretim kurumlarının 7. ve 8. sınıflarında öğrenim gören 381 öğrenci ile yaptığı araştırmada siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin genellikle öfke, üzüntü, hayal kırıklığı, stres ve utanç duygularını yaşadıklarını tespit etmiştir. Siber zorbalığa maruz kalan bireylerin arkadaş ve aile ilişkilerinde bozulmalar yaşandığı bildirilmiştir. Cinsiyet değişkenine bağlı olarak yapılan başka çalışmalar incelendiğinde farklı bulgulara rastlamak mümkündür. Bulgular incelendiğinde siber zorbalık mağduru olma ile cinsiyet arasında bir ilişki olmadığını, buna karşın erkek öğrencilerin kızlara göre daha fazla siber zorba olduklarını ortaya çıkartmıştır.

Erden (2017) tarafından yapılan bir başka araştırmada, okul yöneticilerinin siber zorbalık türleri ve bunun ne sıklıkta olduğu hakkındaki fikirlerini ortaya koymak, siber zorbalık yollarını ve okullarındaki olumsuz sonuçları engellemek amaçlanmıştır. Araştırmanın popülasyonu, okul müdürleri, baş asistanlar ve müdür asistanı gibi 1236

okul yöneticisini içermektedir. Araştırmaya göre, öğrencilerin cep telefonlarını kullanmaları siber zorbalığı arttırmaktadır. Küfretmek en çok tercih edilen siber zorbalık davranış türüdür.

Temel Eğitim Gençliğinde Siber Zorbalık Konusunda Farkındalık Geliştirmek: Gençlerin Siber Zorbalık Algılayışı, Yaygınlığı ve Farkındalığa İlişkin Alan Çalışması isimli TÜBİTAK Projesi kapsamında, 2014 ve 2015 yılları Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Samsun, Gaziantep ve Van'da bulunan okullardaki 7. ve 8. sınıf öğrencileri arasından seçilen 1400 öğrenci ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, yine aynı illerde okuyan 80 öğrenci ile de yüz yüze görüşmeler yapılmış ve çevrimiçi ortamda karşılaştıkları olumsuzluklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Aynı çalışmanın sonucunda, Temel Eğitim Gençliğinde Siber Zorbalık isimli bir rehber kitapçık hazırlanarak öğrenciler, aileler ve ebeveynler için bir rehber oluşturulmuştur. Yapılan bu çalışma sonucunda, siber zorbalık mağduru ve faili olma durumunun en yüksek olduğu il İstanbul olarak çıkmıştır. İstanbul'da siber mağdur/kurban oranı %20'ye yaklaşırken, siber zorba olma oranı ise %15'i geçmektedir. Ayrıca, siber zorbalık deneyimlerinin internet kullanım sıklığıyla doğru orantılı olduğu da belirlenmiştir. Araştırmanın diğer bulguları, öğrencilerin siber zorbalık konusunda yeterince farkındalığa sahip olmadığını ve bu nedenle siber zorba/kurban olma oranlarının daha yüksek olabileceğini göstermektedir (Akça ve Sayımer, 2017). Kocaeli Üniversitesi'nin TÜBİTAK ile yürüttüğü Siber Zorbalık araştırmasına dair sonuçlar aşağıdaki gibidir (Cumhuriyet, 2017):

- Araştırmaya katılan öğrencilerin %90'ı Facebook hesabına sahiptir.
- Öğrencilerin %11,64'ü sözlü siber zorbalığa maruz kaldığını; %10,13'ü ise siber zorbalık yaptığını belirtmiştir.
- Öğrencilerin yaklaşık %56,5'i internette tanımadığı kişilerle konuştuğunu belirtmiştir.
- Öğrencilerin %57,6'sı sosyal ağlarda "kullanıcıyı şikâyet et/bildir" linkini kullandığını ve kullanıcıyı şikâyet ettiklerini belirtmiştir. Öğrencilerin şikâyet etme nedenleri arasında ilk sırada "sözlü taciz" yer almaktadır.
- Öğrencilerin %25,4'ü siber ortamda sözlü tacize maruz kaldığını belirmiştir.
- Öğrencilerin %32,5'i siber zorbalığa maruz kalmaları halinde "kanıt içeriği silme" davranışını tercih ettiğini belirtmiştir.

- Araştırmaya katılan kız öğrencilerin %16'sı, erkek öğrencilerin ise %30,5'i siber zorbalığa maruz kalmaları halinde misilleme yoluyla zorbalığa karşılık vermeyi tercih etmektedir.
- Çalışmanın en dikkat çekici bulgulardan biri, araştırmaya katılan öğrencilerin, siber zorbalığa maruz kalmaları halinde bunu öncelikle arkadaşları ile paylaşacaklarını ifade etmiş olmalarıdır. Öğrencilerin %41'i okul arkadaşına söylemeyi, %31'i ise çevrimiçi arkadaşa söylemeyi tercih etmektedir. Ailemle paylaşırım diyen öğrencilerin oranı %37, öğretmeniyle paylaşma oranı ise %15'tir. Bu durum ergenlerin siber zorbalık durumda yetişkinleri öncelikli rehberler olarak görmedikleri ortaya koymaktadır.

2013-2014 eğitim-öğretim yılında 7. ve 8. sınıfa devam eden, yaşları 12 ile 14 arasında değişen 49 gönüllü öğrenci (27 kız, 22 erkek) ile yapılan bir araştırmaya göre, siber zorbalık sürecinde kurbanlar kendilerinin "şamar oğlanı" olarak etiketlendiklerini belirtmiştir. Ayrıca, güvenli internet kullanım kurallarına uygun davranmadıkları ve sosyal destekten mahrum kaldıkları da görülmektedir. Siber zorbalık kurbanının muhtemel savunucuları ise, kurbanın zarar gördüğünün farkında olmalarına rağmen yetişkinlerin ve akranlarının olumsuz tutumları nedeniyle kurbana yardım etmekten çekinmektedirler. Siber zorba statüsünde olduğu belirlenen öğrencilerin ise davranışlarının sonuçlarını düşünmeden hareket ettikleri ortaya konmuştur. Ayrıca bu öğrencilerin eğlenmek amaçlı ya da intikam alma amacıyla zorbalık yaptıkları belirlenmiştir. Diğer yandan, siber zorbalık kurbanının destekçileri olan öğrencilerin açıklamalarına bakıldığında tamamının yüksek düzeyde empati yaptıkları ve öz yeterliliğe sahip oldukları belirlenmiştir. Bu gruptaki katılımcılar siber zorbalıkla mücadele etmek amacıyla zorbalarla konuşarak uzlaşma, diğer akranlara kurbanların yanında yer aldıklarını açıkça gösterme, teknolojik becerilerini kullanarak zorbaları engelleme ve zorbalarla yüz yüze kavga etme stratejilerini kullandıklarını belirtmektedir (Ergün Başak ve Baştürk, 2019:240).

Ankara il merkezinde 2015-2016 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılında 240 ortaokul öğrencisi ile yapılan bir araştırmada, öğrencilerin %10,8'inin zorbalık yaptığı, %13,8'inin zorbalığa maruz kaldığı, %4,6'sının hem zorba hem kurban ve %80'inin ne zorba ne de kurban olduğu görülmüştür (Öztürk, Tezel ve Öztürk, 2019).

3.2 Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'daki araştırmalar, gençlerin yaklaşık %20'sinin (12-18 yaşları arasında) tekrarlayan siber zorbalık deneyimlerini yaşadıklarını ortaya konmuştur (Mishna, Saini ve Solomon, 2009; Vandebosch ve Van Cleemput, 2009; Ybarra ve Mitchell, 2004).

Kanada'da 7. sınıf öğrencileri ile yapılan bir araştırmada katılımcıların %27,3'ünün e-posta aracılığıyla siber zorbalığa maruz kaldığı, %36,4'ünün ise sohbet odalarında siber zorbalık davranışına maruz kaldığı bulunmuştur (Li, 2007a).

Siber zorbalığın cinsiyete göre durumu incelendiğinde farklı sonuçların olduğu görülmektedir. Örneğin, Hinduja ve Patchin (2007) ile Holfeld ve Leadbeater (2015) cinsiyetler arasında siber zorbalık davranışlarıyla ilgili olarak önemli bir fark bulamamıştır. Kowalski ve Limber (2007) ile Holfeld ve Grabe (2012), erkeklerden ziyade kızların siber zorbalık davranışlarına daha çok katıldığını saptamıştır. Li (2007), erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorbalık yaptığını bulmuştur.

Mesch (2009), potansiyel siber mağduriyet olayının koruyucu etkisinin, çocukların ziyaret ettiği web sitelerini izleme ve ziyaret ettikleri sitelerdeki kuralların varlığını bilme olmak üzere iki strateji kullanılabileceğini ifade etmiştir. Araştırma sonucunda bu kısıtlamanın veya kural koymanın bazı biçimlerinin çocukların siber zorbalığa maruz kalmasını önlemede gerçekten yardımcı olabileceği ortaya çıkarılmıştır.

Olenik-Shemesh, Heiman ve Eden (2012)'in 2011 yılında 600 İsrailli ergen arasında yapılan bir araştırmada, öğrencilerin %16'sının siber mağdur, %12'sinin de siber zorba olduğu ve %33'ünün siber zorbalığa tanık olduğu belirlenmiştir. Olweus'un (2012) yaptığı araştırmaya göre, gençlerin %4 - 5 arasında siber zorbalığa maruz kaldığı ve %2,5 ile %3,2'sinin siber zorbalık yaptığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Zhou, Tang, Tian, Wei, Zhang ve Morrison (2013) tarafından yapılan bir araştırmaya göre öğrencilerin siber zorbalık yapma davranışının %35-57 arasında olduğu bildirilmiştir.

Thompson, Robinson ve Smith (2013), 8 ile 11 yaşlarındaki çocuklar için, kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olan DigitalME tarafından geliştirilen bir e-güvenlik programının kullanımı hakkında rapor yayınlamıştır. Rapora göre güvenli programın,

bir dizi e-güvenlik bilgisi ve sosyal ağlar ile ilgili başa çıkma stratejileri hakkında ders kaynakları sağladığı belirtilmektedir. Program genellikle altı ila sekiz dersi kapsamaktadır. Bu programda çocukların güvenli çevrimiçi davranış bilgisinin genel olarak artması, özellikle blog yazma ve resimlerin ve metinlerin güvenle yüklenmesi gibi konular üzerinde etkisinin olduğu gözlenmiştir.

Carson (2014), 85 ergen ve 58 ebeveyn ile ergenlerde siber zorbalık ve risk alma davranışlarını ve bunların ebeveynlik stilleriyle ilişkisini incelemiştir. Sonuçlar, ergenlerin çoğunun bir cep telefonuna sahip olduğunu ve cep telefonunu ağırlıklı olarak arkadaşlarıyla iletişim kurmak için kullandığını göstermiştir. Ayrıca, ergenlerin%98'inin ayda ortalama 17 kez olmak üzere bir veya daha fazla siber zorbalık davranışında bulunduğunu ortaya koymuştur. Yazılı-Sözel siber zorbalık biçimleri en yaygın tür olarak bulunmuştur. Siber zorbalığın, bir cep telefonuna sahip olma, hane halkı yıllık geliri, yaş, ebeveyn iş durumu ve risk alma davranışları için harcanan zamanla ilişkili olduğu bulunmuştur.

Rice, Petering, Rhoades, Winetrobe, Goldbach, Plant ve Kordic (2015), 1215 ortaokul öğrencisiyle yaptığı çalışmada; öğrencilerin %6,6'sının siber zorbalığa maruz kaldığını, %5'inin siber zorbalık yaptığını ve %4,3'ünün de hem siber zorbalık yaptığını hem de siber zorbalığa maruz kaldığını bulmuştur. Araştırmada ayrıca siber zorbalık yapanların, siber zorbalığa maruz kalanların ve hem siber zorbalık yapanların hem de siber zorbalığa maruz kalanların günde en az 3 saat internetkullandıkları belirtilmiştir. Son olarak; kızların hem daha fazla siber zorbalık yaptıkları hem de daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları belirtilmiştir.

Beran, Mishna, McInroy ve Shariff (2015), yaşları 10-17 arasında değişen 1001 öğrenciden veri toplayarak bir araştırma yapmışlardır. Araştırmanın amacı, siber zorbalığın Kanada'daki öğrenciler arasındaki yaygınlığını, etkilerini ve diğer zorbalıklarla ilişkisini belirlemektir. Öğrencilere, farklı zorbalık türlerine, son bir ayda zorba veya mağdur olarak dâhil olmalarıyla ilgili sorular sorulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre; öğrencilerin %14'ü en az bir kez siber zorbalığa maruz kalmış, %8'i ise başkalarına en az bir kez siber zorbalık yapmıştır. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin çoğu (%94,28), gerçek yaşam zorbalık türlerinden birine (en az bir kez) maruz kaldığını belirtmiştir. Başkalarına siber zorbalık yapan öğrencilerin üçte birine

yakınının (%33,57), gerçek yaşamda da başkalarına en az bir kez zorbalık yaptığı tespit edilmiştir.

Siber zorbalığın hem mağduru hem de failleri olan ergenlerin aileleri ile daha az iletişim kurdukları ve akranlarına kıyasla daha yüksek düzeylerde ve uzun süre mağduriyet ve suçluluk yaşadıkları belirtilmiştir (Xin, Xing, Pengfei, Houru, Mengcheng ve Hong, 2018).

BÖLÜM IV

YÖNTEM

4.1 Araştırmanın Modeli

36-72 aylık çocukların ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerinin siber zorba ve siber kurban olma durumları, siber zorbalık farkındalıklarının ne olduğu ve mücadele stratejilerinin belirli değişkenler açısından incelenmesi amacıyla yapılan bu tezde, çalışma grubunun ilgili değişkenler açısından durumlarının ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, çalışmada araştırma modeli olarak Karma Model kullanılmıştır. Karma araştırma modeli; bir çalışmadaki aynı temel olgulara ilişkin nitel ve nicel veriler toplamayı, verilerin analizini ve verileri yorumlamayı kapsamaktadır (Leech ve Onwuegbuzie, 2007). Bu tez çalışmasında, nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Çalışmada betimsel tarama ile elde edilen bulgular, görüşmeler aracılığı ile ulaşılan nitel verilerle desteklenmiştir.

4.2 Çalışma Grubu

Çalışma, Edirne il merkezinde bulunan Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi, özel ve bağımsız anaokulu ve resmi anasınıfları ile yürütülmüştür. Çalışma grubu, bu kurumlarda eğitim alan 541 öğrencinin ebeveyni, bu kurumlarda çalışan 56 öğretmen ve 25 yöneticiden oluşmaktadır. Okulların belirlenmesinde seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örnekleme yönteminde zaman, para ve işgücü kaybını önlemek temel amaçtır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017). Tablo 1'de, örneklem grubunun seçildiği okullarla ilgili bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. Örnekleme Dahil Edilen Okullar

Okul türü	Okul adı
Devlet okulu	Nilüfer Hatun Anaokulu Yüksel Yeşil İlköğretim Okulu- Anasınıfı Trakya Birlik İlköğretim Okulu – Anasınıfı 75. Yıl İlköğretim Okulu – Anasınıfı Şükrüpaşa İlköğretim Okulu – Anasınıfı Kadripaşa İlköğretim Okulu – Anasınıfı Zübeyde Hanım Anaokulu Hatice Erkurt Anaokulu Plevne İlköğretim Okulu – Anasınıfı
Özel okul	Özel Platin Akademi Anaokulu Şirinler Çocuk Evi Badem Çocuk Evi & Akademi Masal Diyarı Çocuk Evi İlk Adım Çocuk Evi Özen Kreş ve Gündüz Bakım Evi

Bu okullarda eğitim gören çocukların ebeveynlerine ait demografik bilgiler Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Ebeveynlere Ait Demografik Özellikler

Demografik özellikler		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	449	83
	Erkek	92	17
Yaş	18-28	36	6,7
	29-39	387	71,5
	40-50	118	21,8
Mezuniyet durumu	İlkokul mezunu	14	2,6
	Ortaokul mezunu	32	5,9
	Lise mezunu	181	33,5
	Önlisans mezunu	68	12,6
	Lisans mezunu	211	39,0
	Yüksek lisans mezunu	24	4,4
	Doktora mezunu	11	2,0
Çalışma durumu	Çalışmıyor	207	38,3
	Yarı zamanlı çalışıyor	21	3,9
	Tam zamanlı çalışıyor	313	57,8
Meslek	Ev hanımı	12	2,2
	Memur	170	31,4
	İşçi	139	25,7
	Esnaf	22	4,1
	Diğer	198	36,6
Çocuğun cinsiyeti	Kız	288	53,2
	Erkek	253	46,8
Çocuğun yaşı	36-48 aylık	63	11,6
	49-60 aylık	188	34,8
	61-72 aylık	290	53,6
Çalıştıkları saatlerde çocukla ilgilenen kişi	Babaanne / Anneanne	161	78,9
	Gündüz bakımevi/kreş	26	12,7
	Bakıcı	15	7,4
	Oyun ablası	2	1
	Toplam	541	

Çalışmaya toplam 541 ebeveyn katılmıştır. Katılımcıların %83'ü kadın, %17'si erkektir. Ebeveynlerin yaş aralıkları incelendiğinde; %6,7'si 18-28, %71,53'i 29-39, %21,4'ü 40-50 yaş aralığında ve sadece 2 (%0,4) ebeveyn 50 yaş üstündedir. Ebeveynlerin eğitim durumlarına göre dağılımına bakıldığında; ilkokul mezunu 14 kişi, ortaokul mezunu 32 kişi, lise mezunu 181 kişi, ön lisans mezunu 68 kişi, lisans mezunu 211 kişi, yüksek lisans mezunu 24 kişi ve doktora mezunu 11 kişi şeklindedir. Ebeveynlerin 313'ü (%57,8) tam zamanlı, 21'i (%3,9) yarı zamanlı çalışmaktadır. 207 ebeveyn (%38,3) ise çalışmamaktadır. Meslek grupları incelendiğinde, 12 kişi ev hanımı, 170 kişi memur, 139 kişi işçi, 22 kişi esnaf olduğunu belirtmiş ve 198 kişi bunların dışında olan mesleklerde olduğunu belirtmişlerdir. Ebeveynlere çocuklarının cinsiyeti sorulmuş ve katılımcıların %53,2'sinin kız, %46,8'inin ise erkek çocuğu olduğu belirlenmiştir. Katılımcı ebeveynlerin çocuklarının yaş aralıklarının ise; %11,6'sının 36-48 aylık, %34,8'inin 49-60 aylık, %53,6'sının ise 61-72 aylık olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Yarı ya da tam zamanlı çalıştığını belirten ebeveynlerden 204'ü çalıştıkları zamanda çocuklarının bakımıyla kimin ilgilendiği sorusuna yanıt vermiştir. Elde edilen sonuçlara göre, çalışan ebeveynlerin %78,9'u babaanne/anneannenin, %12,7'si gündüz bakım evi/ kreşin, %7,4'ü bakıcının ve %1'i oyun ablasının çalıştıkları süre içerisinde çocuklarının bakımı ile ilgilendiğini söylemişlerdir.

Ebeveynlere ait demografik özelliklerden *çalışma durumu, meslek, çocuğun cinsiyeti ve yaşı* değişkenlerinde anlamlı farklılık bulunamadığı için analizlerden çıkarılmıştır. *Okul dışı saatlerde çocuklarıyla ilgilenen kişilere göre* değişkeni ise, siber zorba/kurban olma durumuna doğrudan etki etmediği için çıkartılmıştır.

Ebeveynlere, internete bağlanırken en sık kullandığı araçlar sorulmuştur. Yanıtlar, Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Ebeveynlerin İnternete Bağlanırken En Sık Kullandığı Araçlar

	Frekans	Yüzde
Akıllı Telefon	503	92,9
Eşinin telefonu/bilgisayarı /tableti	2	0,4
Masaüstü bilgisayar	28	5,2
Arkadaşının telefonu / bilgisayarı /tableti	-	-
Diz üstü bilgisayar	6	1,1
Çocuğunun telefonu/ bilgisayarı/ tableti	-	-
Tablet	2	0,4
Toplam	541	

Tablo 3'e göre, ebeveynler internete bağlanırken en çok akıllı telefonlarını (%92,9) kullanmaktadırlar. Bunu sırasıyla masaüstü bilgisayarı (%5,2), dizüstü bilgisayarı (%1,1), tablet (%0,4) ve eşlerinin telefon/bilgisayar/tableti (%0,4) takip etmektedir. İnternete bağlanırken arkadaşlarının ya da çocuklarının kişisel teknolojik araçlarını kullandığını belirten ebeveyn yoktur.

Ebeveynlere interneti kullanma amaçları sorulmuş ve verilen seçenekler arasından kendilerine en uygun gelen(ler)i işaretlemeleri istenmiştir. Tablo 4'te, ebeveynlerin internet kullanma amaçlarına ait frekans ve yüzde değerleri yer almaktadır.

Tablo 4. Ebeveynlerin İnternet Kullanma Amaçlarına Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

	Frekans	Yüzde
Sosyal ağ (Facebook, Instagram, Twitter, Whatsapp vb.) hesabıma girmek	471	87,1
Google gibi arama motorlarını kullanarak araştırma yapmak	416	76,9
Arkadaşlarıyla mesajlaşmak	390	72,1
Haber almak/güncel gelişmeleri takip etmek	360	66,5
Çocuklarının öğretmeni ve diğer velilerle iletişim kurmak	348	64,3
Çocuklarının gelişimiyle ilgili kendini geliştirmek için ilgili siteleri ziyaret etmek	310	57,3
Çocuklarının okulunun sosyal ağ sayfasını takip etmek	284	52,5
E-postaları okumak/yanıtlamak/yeni e-posta yazmak	277	51,2
Alışveriş yapmak	268	49,5
Hobileriyle ilgili internet sitelerini ziyaret etmek	234	43,3
Müzik dinlemek	220	40,7
Kişisel gelişimleri için eğitim sitelerini ziyaret etmek	196	36,2
Dizi/film izlemek	189	34,9
Video izlemek	158	29,2
Oyun oynamak	111	20,5
Eski arkadaşlarını bulmak	55	10,2
Yeni arkadaşlar edinmek	16	3,0
Ürettikleri ürünleri satmak	15	2,8
Diğer	12	2,2

Tablo 4 incelendiğinde, ebeveynlerin çoğu, interneti sosyal ağ (Facebook, Instagram, Twitter, Whatsapp vb.) hesabına girmek amacıyla kullandıklarını belirtmişlerdir (%87,1). En fazla işaretlenen bir diğer internet kullanma amacı ise, arama motorlarını kullanarak araştırma yapmak olarak ortaya çıkmıştır (%76,9). Bu durumu arkadaşlarıyla mesajlaşmak (%72,1), haber almak/güncel gelişmeleri takip etmek (%66,5), çocuklarının öğretmeni ve diğer velilerle iletişim kurmak (%64,3), çocuklarının gelişimiyle ilgili kendilerini geliştirmek için ilgili siteleri ziyaret etmek (%57,3), çocuklarının okulunun sosyal ağ sayfasını takip etmek (%52,5) ve e-

postalarını okumak/yanıtlamak/yeni e-posta yazmak (%51,2) takip etmektedir. Katılımcıların yarısı tarafından tercih edilen internet kullanma amaçları ise; alışveriş yapmak (%49,5)' dır. Hobileriyle ilgili internet sitelerini ziyaret etme oranı (%43,3), müzik dinlemek (%40,7), kişisel gelişimleri için eğitim sitelerini ziyaret etmek (%36,2), dizi/film izlemek (%34,9), video izlemek (%29,2), oyun oynamak (%20,5), eski arkadaşlarını bulmak (%10,2), yeni arkadaşlar edinmek (%3) ve ürettikleri ürünleri satmak (%2,8) olarak belirtilmiştir. 12 öğretmen, bunların dışında internet kullanma amacı (İş gereği, e-kitap okumak, internet bankacılığı vb.) olduğunu belirtmiş ve tüm katılımcılar işleri gereği interneti yoğun bir şekilde kullandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 5'te çalışmaya katılan öğretmenlere ait demografik bilgiler yer almaktadır.

Tablo 5. Öğretmenlere Ait Demografik Özellikler

Demografik özellikler		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	54	96,4
	Erkek	2	3,6
Yaş	18-28	23	41,1
	29-39	22	39,3
	40-50	9	16,1
	50 üzeri	2	3,6
Mezuniyet durumu	Lisans mezunu	55	98,2
	Yüksek lisans mezunu	1	1,8
Mezun Olunan Program	Çocuk Gelişimi	24	42,9
	Okulöncesi Öğretmenliği	25	44,6
	Psikoloji	2	3,6
	İngilizce Öğretmenliği	2	3,6
	Almanca Öğretmenliği	1	1,8
	Resim Öğretmenliği	1	1,8
	Konservatuar	1	1,8
Kıdem	0-5 yıl	28	50
	6-11 yıl	18	32,1
	12-17 yıl	7	12,5
	18-23 yıl	-	-
	24 ve üzeri	3	5,4
Medeni durum	Evli	40	71,4
	Bekar	16	28,6
Çocuğun olması	Evet	26	46,4
	Hayır	30	53,6
Çocuğun okul düzeyi	Okul öncesi	13	23,21
	İlkokul	6	10,71
	Ortaokul	2	3,57
	Lise	1	1,78
	Üniversite	4	7,14
	Toplam	56	

Çalışmaya katılan 56 öğretmenin %96,4'ü kadındır. Öğretmenlerin %41,1'i 18-28, %39,3'ü 29-39, %16,1'i 40-50 yaş aralığında ve %3,6'sı 50 yaş üstündedir. Toplam 56 öğretmenin 40'ı evli, 16'sı ise bekardır. Öğretmenlerin mezuniyet durumları incelendiğinde, tamamına yakını (%98,2) lisans mezunu, %1,8'i ise yüksek lisans mezunudur. Öğretmenlerin %44,6'sı Okul Öğrencisi Öğretmenliği mezunu iken, %42,9'u Çocuk Gelişimi, %3,6'sı Psikoloji, %3,6'sı İngilizce Öğretmenliği, %1,8'i Almanca Öğretmenliği, %1,8'i Resim Öğretmenliği ve %1,8'i Konservatuar bölümlerinden mezun olmuşlardır. Katılımcı öğretmenlerin yarısının 0-5 yıllık kıdemleri varken, %32,1'inin 6-11 yıl, %12,5'inin 12-17 yıl ve %5,4'ünün ise 24 yıl ve üstünde kıdemi vardır. 56 öğretmenin 40'ı evli, 16'sı ise bekardır. Evli olan 40 öğretmenden ise 26'sının çocuğu vardır. Bu 26 öğretmenden 13'ünün çocuğu okul öncesi, 6'sının ilkokul, 2'sinin ortaokul, 1'inin lise ve 4'ünün üniversite öğrencisidir.

Öğretmenlere ait demografik özelliklerden *mezun olunan program, kıdem yılı* ve *medeni durum* değişkenlerinde anlamlı farklılık bulunamadığı için analizlerden çıkarılmıştır. *Çocuğun okul düzeyi* değişkeni ise siber zorba/kurban olma durumuna doğrudan etki etmediği için çıkartılmıştır.

Öğretmenlere internete bağlanırken en sık kullandığı araçlar sorulmuştur. Verilen yanıtlar Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6.Öğretmenlerin İnternete Bağlanırken En Sık Kullandığı Araçlar

	Frekans	Yüzde
Akıllı telefon	54	96,4
Eşinin telefonu/bilgisayarı /tableti	-	-
Masaüstü bilgisayar	-	-
Arkadaşımın telefonu/ bilgisayarı /tableti	-	-
Diz üstü bilgisayar	1	1,8
Çocuklarının telefonu/ bilgisayarı/ tableti	-	-
Tablet	1	1,8
Öğretmenler odasındaki bilgisayar	-	-
Müdür odasındaki bilgisayar	-	-
Toplam	56	

Tablo 6'ya göre, öğretmenler internete bağlanırken en çok akıllı telefonlarını (%96,4) kullanmaktadırlar. Bunu sırasıyla dizüstü bilgisayarı (%1,8) ve tablet (%1,8) takip etmektedir. Öğretmenler internete bağlanırken masa üstü bilgisayarı, eşlerinin arkadaşlarının ya da çocuklarının kişisel teknolojik araçlarını ve öğretmenler odası ya da müdür odasındaki bilgisayarı kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlere interneti kullanma amaçları sorulmuş ve verilen seçenekler arasından kendilerine en uygun geleni/gelenleri işaretlemeleri istenmiştir. Tablo 7'de, öğretmenlerin internet kullanma amaçlarına ait frekans ve yüzde değerleri yer almaktadır.

Tablo 7.Öğretmenlerin İnternet Kullanma Amaçlarına Ait Yüzde ve Frekans Değerleri

	Frekans	Yüzde
Arkadaşlarıyla mesajlaşmak	48	85,7
Google gibi arama motorlarını kullanarak araştırma yapmak	47	83,9
Sosyal ağ (Facebook, Instagram, Twitter, Whatsapp vb.) hesabıma girmek	46	82,1
Ders materyali hazırlamak	42	75,0
Haber almak/güncel gelişmeleri takip etmek	41	73,2
Velilerle iletişim kurmak	38	67,9
Alışveriş yapmak	35	62,5
Kişisel gelişimleri için eğitim sitelerini ziyaret etmek	35	62,5
E-postalarını okumak/yanıtlamak/yeni e-posta yazmak	34	60,7
Hobileriyle ilgili internet sitelerini ziyaret etmek	34	60,7
MEBBIS veya E-Okul platformlarını kullanmak	33	58,9
Dizi/film izlemek	30	53,6
Hazır ders materyali araştırmak	30	53,6
Müzik dinlemek	29	51,8
EBA'yı kullanmak	29	51,8
Okulun sosyal ağ sayfasını takip etmek/güncellemek	27	48,2
Uzmanlık alanıyla ilgili kendini geliştirmek için ilgili siteleri ziyaret etmek	25	44,6
Okul yöneticileriyle iletişim kurmak	25	44,6
Video izlemek	22	39,3
Oyun oynamak	14	25,0
Eski arkadaşlarını bulmak	8	14,3
Yeni arkadaşlar edinmek	4	7,1
Ürettikleri ürünleri satmak	-	-

Tablo 7 incelendiğinde, öğretmenler interneti en çok arkadaşlarıyla mesajlaşmak amacıyla kullandıklarını belirtmişlerdir (%85,7). Bir diğer en fazla tercih edilen internet kullanma amacı ise, arama motorlarını kullanarak araştırma yapmak olarak ortaya çıkmıştır (%83,9). Bu durumu sosyal ağ (Facebook, Instagram, Twitter, Whatsapp vb.) hesabıma girmek (%82,1), ders materyali hazırlamak (%75), haber almak/güncel gelişmeleri takip etmek (%73,2) ve velilerle iletişim kurmak (%67,9) takip etmiştir. Öğretmenler tarafından daha az tercih edilen amaçlar: Okulun sosyal ağ sayfasını takip etmek/güncellemek (%48,2), uzmanlık alanıyla ilgili kendini geliştirmek için ilgili siteleri ziyaret etmek (%44,6), okul yöneticileriyle iletişim kurmak (%44,6), video izlemek (%39,3), oyun oynamak (%25), eski arkadaşlarını

bulmak (%14,3), yeni arkadaşlar edinmek (%7,1) olarak bulunmuştur. Öğretmenlerden hiçbiri interneti ürettikleri ürünleri satmak amacıyla kullanmadığını belirtmiştir.

Tablo 8'de, çalışmaya katılan yöneticilere ait demografik bilgiler yer almaktadır.

Tablo 8. Yöneticilere Ait Demografik Özellikler

Demografik özellikler		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	14	56
	Erkek	11	44
Yaş	18-28	3	12
	29-39	5	20
	40-50	13	52
	50 üzeri	4	16
Eğitim durumu	Lisans mezunu	21	84
	Yüksek lisans mezunu	4	16
Mezun olunan program	Sınıf Öğretmenliği	10	40
	Okul Öncesi Öğretmenliği	9	36
	Çocuk Gelişimi	2	8
	Beden Eğitimi Öğretmenliği	1	4
	Edebiyat Öğretmenliği	1	4
	İşletme	1	4
	Uluslararası İlişkiler	1	4
Medeni durum	Evli	22	88
	Bekar	3	12
Çocuğunun olması	Evet	22	88
	Hayır	3	12
Çocuğun okul düzeyi	Okul öncesi	6	27
	İlkokul	2	9
	Ortaokul	4	18
	Lise	5	23
	Üniversite	5	23
	Toplam	252	

Çalışmaya katılan 25 yöneticinin %56'sı kadın, %44'ü ise erkektir. Yöneticilerin %12'si 18-28, %20'si 29-39, %52'si 40-50 yaş aralığında ve %16'sı 50 yaş üstündedir. Yöneticilerin mezuniyet durumları incelendiğinde, yüksek oranı (%84) lisans mezunu, %16'sı ise yüksek lisans mezunudur. Yöneticilerin mezun oldukları programlar incelendiğinde ise, Sınıf Öğretmenliği mezunu 10 kişi (%40), Okul Öncesi Öğretmenliği mezunu 9 kişi (%36), Çocuk Gelişimi mezunu 2 kişi (%8), Beden Eğitimi Öğretmenliği mezunu 1 kişi (%4), Edebiyat Öğretmenliği mezunu 1 kişi (%4), İşletme mezunu 1 kişi (%4) ve Uluslararası İlişkiler mezunu 1 kişi (%4)'dir. Katılımcı yöneticilerin %40'ının 0-5 yıllık kıdemleri varken, %24'ünün 6-11 yıl, %16'sının 12-17 yıl, %12'sinin 18-23 yıl ve %8'inin ise 24 yıl ve üstünde kıdemi vardır. 25

yöneticinin 22'si evli, 3'ü ise bekârdır ve evli olan tüm yöneticilerin çocuğu vardır. Çocuğu olan yöneticilerin %26'sının çocuğu okul öncesi, %9'unun ilkokul, %18'inin ortaokul, %23'ünün lise ve %23'ünün üniversite öğrencisidir.

Yöneticilere ait demografik özelliklerden, *mezun olunan program, kıdem yılı, çocuğun cinsiyeti* değişkenlerinde anlamlı farklılık bulunamadığı için çıkartılmıştır. *Çocuğun okul düzeyi* değişkeni ise siber zorba/kurban olma durumuna doğrudan etki etmediği için çıkartılmıştır.

Yöneticilere internete bağlanırken en sık kullandığı araçlar sorulmuştur. Verilen yanıtlar Tablo 9'da görülmektedir.

Tablo 9. Yöneticilerin İnternete Bağlanırken En Sık Kullandığı Araçlar

	Frekans	Yüzde
Akıllı Telefon	19	76,0
Eşinin telefonu/bilgisayarı /tableti	-	-
Masaüstü bilgisayarı	3	12,0
Arkadaşının telefonu / bilgisayarı /tableti	-	-
Diz üstü bilgisayarı	1	4,0
Çocuğunun telefonu/ bilgisayarı/ tableti	-	-
Tablet	-	-
Öğretmenler odasındaki bilgisayar	-	-
Müdür odasındaki bilgisayar	2	8,0

Tablo 9'a göre yöneticiler internete bağlanırken en çok akıllı telefonlarını (%76) kullanmaktadırlar. Bunu sırasıyla, masaüstü bilgisayarı (%12), müdür odasındaki bilgisayar (%8) ve dizüstü bilgisayarı (%4) takip etmektedir. Yöneticiler internete bağlanırken tableti, eşlerinin arkadaşlarının ya da çocuklarının kişisel teknolojik araçlarını ve öğretmenler odasındaki bilgisayarı kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Yöneticilere interneti kullanma amaçları sorulmuş ve verilen seçenekler arasından kendilerine en uygun geleni/gelenleri işaretlemeleri istenmiştir. Tablo 10'da, yöneticilerin internet kullanma amaçlarına ait frekans ve yüzde değerleri yer almaktadır.

Tablo 10. Yöneticilerin İnternet Kullanma Amaçlarına Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

	Frekans	Yüzde
MEBBIS veya E-Okul platformlarını kullanmak	19	76,0
E-postalarını okumak/yanıtlamak/yeni e-posta yazmak	18	72,0
Google gibi arama motorlarını kullanarak araştırma yapmak	17	68,0
Sosyal ağ (Facebook, Instagram, Twitter, Whatsapp vb.) hesabıma girmek	17	68,0
Okulun sosyal ağ sayfasını takip etmek/ güncellemek	16	64,0
Arkadaşlarıyla mesajlaşmak	15	60,0
Okuldaki öğretmenlerle iletişim kurmak	14	56,0
Haber almak/güncel gelişmeleri takip etmek	13	52,0
Velilerle iletişim kurmak	9	36,0
Hobileriyle ilgili internet sitelerini ziyaret etmek	8	32,0
Alışveriş yapmak	8	32,0
Kişisel gelişim için eğitim sitelerini ziyaret etmek	8	32,0
Uzmanlık alanıyla ilgili kendini geliştirmek için ilgili siteleri ziyaret etmek	8	32,0
EBA'yı kullanmak	7	28,0
Dizi/film izlemek	5	20,0
Video izlemek	5	20,0
Müzik dinlemek	4	16,0
Oyun oynamak	3	12,0
Ürettikleri ürünleri satmak	-	-
Eski arkadaşlarını bulmak	-	-
Yeni arkadaşlar edinmek	-	-

Tablo 10 incelendiğinde, yöneticiler interneti en çok MEBBİS veya E-Okul platformlarını kullanmak amacıyla kullandıklarını belirtmişlerdir (%76). Bir diğer en fazla tercih edilen internet kullanma amacı ise e-postalarımı okumak/yanıtlamak/yeni e-posta yazmak olarak ortaya çıkmıştır (%72). Bu durumu google gibi arama motorlarını kullanarak araştırma yapmak (%68), sosyal ağ (Facebook, Instagram, Twitter, Whatsapp vb.) hesabıma girmek (%68), okulun sosyal ağ sayfasını takip etmek/ güncellemek (%64), arkadaşlarıyla mesajlaşmak (%60), okuldaki öğretmenlerle iletişim kurmak (%56), haber almak/güncel gelişmeleri takip etmek (%52) takip etmektedir. Yöneticilerin interneti kullanma amacı olarak en az belirttikleri seçenek %12 ile oyun oynamaktır.

4.3 Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama aracı olarak; Tanrıkulu ve Erdur Baker (2020) tarafından geliştirilen Üniversite Öğrencileri için Siber Zorbalık Ölçeği, araştırmacı tarafından ebeveynler, öğretmenler ve yöneticilere yönelik ayrı ayrı hazırlanan anket formları ile

görüşme formları kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçme araçlarına ait detaylı bilgiler aşağıda yer almaktadır:

Üniversite Öğrencileri İçin Siber Zorbalık Ölçeği: Tanrıkulu ve Erdur Baker (2020) tarafından geliştirilen Üniversite Öğrencileri İçin Siber Zorbalık Ölçeği; 2 bölümden ve her bölüm 11 maddeden olmak üzere, toplam 22 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 4'lü likert tipinde puanlanmaktadır. Ölçeğin Siber Zorba bölümünde 11 madde yer almaktadır ve bu bölümden alınabilecek en yüksek puan 33, en düşük puan ise 0'dır. Yüksek puan siber zorbalık düzeyinin yüksekliğine işaret etmektedir. Siber Kurban bölümünde de 11 madde yer almaktadır ve bu bölümden alınabilecek en yüksek puan 33, en düşük puan ise 0'dır. Yüksek puan siber kurban olma düzeyinin yüksekliğine işaret etmektedir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Ölçeğin yapı geçerliğine dair kanıtlar için bulunan katsayılar şu şekildedir; siber zorba bölümü için $x^2 = 228.39$, df = 44, p = .00; x2/df = 5.19; GFI = .97, CFI = .94, TLI = .92, SRMR = .03, RMSEA = .05; siber kurban bölümü için $x^2 = 250.71$, df = 44, p = .00; x2/df = 5.70; GFI = .96, CFI = .91, TLI = .89, SRMR = .04, RMSEA = .06. Ölçeğin iç tutarlık güvenirlik katsayıları her bir bölüm için 34 ve 60'dır. Yapılan bu çalışmada SBÖ (Sosyal Bağlılık Ölçeği)'nün Cronbach Alfa değeri siber zorbalık bölümü için 0,72, siber kurban bölümü için 0,78 bulunmuştur. Ölçekten toplam puan elde edilemez. Her bölümden elde edilen puanlar ayrı ayrı değerlendirilir. Ölçeğin orjinali üniversite öğrencileriyle çalışılarak geliştirilmiştir. Bu tez çalışmasında ölçek yetişkinlere uygulanacaktır. Bu nedenle, ölçek için değişmezlik analizine (ölçme değişmezliği) gerek görülmemiştir. Çünkü ölçme değişmezliği testleri bir tür kovaryans yapı analizi olup, farklı gruplarda belli bir yapının ölçülmesi üzerine tasarlanmıştır (Jöreskog ve Sörbom, 1999). Tyson'a (2004) göre ölçme değişmezliği, karşılaştırma yapılacak gruplar ile ilgili psikolojik ölçümlerin geçerlik ve güvenirlik düzeylerinin birbirine benzer olma derecesidir. Aslında ölçme değişmezliğinin test edilmesindeki amaç, karşılaştırma grupları için ilgili ölçümlerin geçerliğini sağlamaktır. Ölçek Ek 1'de sunulmuştur.

Anket Formları: Çalışmada kullanılan bir başka veri toplama aracı ise, araştırmacı tarafından ebeveyn, öğretmen ve yöneticiler için ayrı ayrı geliştirilmiş anket formlarıdır. Her bir anket formunun geliştirilme sürecinde; ilgili alan yazın

taranarak benzer çalışmalarda kullanılan anketler incelenmiştir. Diğer çalışmalardaki anketlerden alıntı yapmadan, tezin konu kapsamına uygun soru maddeleri yazılmıştır. Soruların yazımının ardından anketlerin kapsam geçerliliği için uzman görüşlerine başvurulmuştur. Bu amaçla, 2 Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü öğretim üyesi ve 2 Bilişim Teknolojileri öğretmeninden görüş alınmış, görüşler doğrultusunda amaca uygun olmayan sorular atılmıştır. Anket maddelerinin okunabilirliği ve anlaşılırlığının belirlenmesi için ise Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nden 1 öğretim üyesi ve 1 Türkçe öğretmeninden görüşleri alınmış, anketlere son hali verilmiştir. Ebeveynler, öğretmenler ve yöneticiler için geliştirilmiş olan anket formlarının her birinde 19 soru yer almaktadır. İlk 9 soru, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yöneliktir. Sonraki 5 madde (10-14. sorular), katılımcıların internet kullanma alışkanlıkları ve amaçlarını ortaya koymak için sorulmuştur. 15-18. sorular, siber zorbalık farkındalığını ölçmeyi hedeflemektedir. 19. soru ise siber zorbalık ile mücadele yöntemlerini belirlemeye yöneliktir. Bu soruda tedbir amacıyla alınabilecek önlemler listelenmiş ve ebeveynlerden/öğretmenlerden/yöneticilerden hem kendilerini hem çocuklarını siber zorbalık olaylarından korumak adına aldıkları tedbir(ler)i işaretlemeleri istenmiştir. Ebeveyn anket formu Ek 2'de, öğretmen anket formu Ek 3'te, yönetici anket formu Ek 4'te görülebilir.

Görüşme Formları: Çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilen, ebeveyn, öğretmen ve yöneticilere yönelik görüşme formları kullanılmıştır. Kapsam ve dil geçerliliği için anket formları için görüşlerine başvurulan uzmanlardan görüşleri alınmış ve görüşme formlarına son hali verilmiştir. Ebeveynlere uygulanan görüşme formunda 3, öğretmen ve yöneticilere uygulanan görüşme formunda ise 4 yapılandırılmamış soru yer almaktadır. Sorular açık uçlu bir şekilde sözlü olarak katılımcılara sorulmuş ve katılımcılardan sözlü olarak cevap vermeleri istenmiştir. Ebeveyn görüşme formu Ek 5'te, öğretmen görüşme formu Ek 6'da ve yönetici görüşme formu Ek 7'de yer almaktadır.

Veri toplama araçlarının bu tez kapsamında kullanılması için, Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan gerekli izin alınmıştır. İzin belgesi Ek 8'de sunulmuştur.

4.4 Verilerin Toplanması

Veri toplama araçlarının uygulanması için Milli Eğitim Müdürlüğü'nden izin alındıktan sonra (Ek 9), verilerin toplanması aşamasında öncelikle her bir kurumun yöneticisinden randevu alınarak görüşmeye gidilmiştir. Görüşmede yöneticilere tezin konusu, amacı, veri toplama araçları ve izlenecek yol ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Verilerin toplanması işlemi, öncelikle yöneticilere anket ve ölçek formlarının verilmesiyle başlamıştır. Yöneticilerden anket ve ölçek formları bir hafta sonra toplanmıştır.

İkinci aşamada yöneticilerin belirlediği gün ve saatte, öğretmen anket ve ölçeklerinin dağıtılması için okullara ziyarete gidilmiştir. Bu ziyaretlerde öğretmenlere, tezin konusu ve amacı ilebirlikte doldurulması istenen anket ve ölçek hakkında bilgi verilmiştir. Öğretmenlerden anket ve ölçek formları bir hafta sonra toplanmıştır.

Veri toplama işleminin üçüncü aşamasında ise öğretmenlerden anket ve ölçeklerin toplandığı gün, kendilerine veli anket ve ölçek formları teslim edilmiştir. Gönüllülük esasına dayalı olarak yürütülen veri toplama sürecinde, araştırmaya katılmak isteyen velilerden gönüllülük formunun da doldurulması istenmiştir. Form, Ek 10'da yer almaktadır. Kurumlara yaklaşık iki hafta sonra tekrar gidilerek, veli anket ve ölçekleri ile gönüllülük formu öğretmenlerden teslim alınmıştır.

Yöneticilerle görüşmeler, yöneticivanket ve ölçek formlarının kendilerinden teslim alındığı gün gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, gönüllük esasına dayanılarak yapılmıştır. Bu nedenle, 7 müdür ve 6 müdür yardımcısı ile görüşme sağlanmıştır. Görüşme yapmak istemeyen müdürler zamanları olmadığını belirterek müdür yardımcılarını görevlendirmiştir. Öğretmen görüşmeleri de yönetici görüşmeleri gibi gönüllük esasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle, görüşme sorularına 25 öğretmen yanıt vermiştir. Diğer öğretmenlerin bazıları zamanı olmadığını, bazıları ise görüşme yapmak istemediklerini iletmiştir. Tüm yönetici, yönetici yardımcıları ve öğretmenlerle görüşmeler, randevu alınarak yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Ebeveynlerle görüşmeden önce ebeveyn bilgi formlarında yer alan GSM numaralarından velilere ulaşılmış ve yüz yüze görüşmeyi kabul eden velilerden

randevu alınıp, kurumda görüşme sağlanmıştır. Ancak bazı velilerle görüşmeler, Covid-19 tedbirleri nedeniyle telefon aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

4.5 Verilerin Analizi

Çalışmanın nicel bölümüne ait olan siber zorba ve siber kurban olma değişkenlerinin normallik değerleri analiz edilmiştir. Ebeveyn ve öğretmenlere ait veriler Kolmogrov Smirnov testi ile, yöneticilere ait veriler ise örneklem büyüklüğünün 25 olmasından dolayı Shapiro Wilk testi ile incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Siber Zorba ve Kurban Olma Değişkenlerinin Normallik Analizi

		İstatistik	Df	Sig
Siber zorba	Ebeveyn	0,522	541	0,00
	Öğretmen	0,516	56	0,00
	Yönetici	0,203	25	0,00
Siber kurban	Ebeveyn	0,435	541	0,00
	Öğretmen	0,395	56	0,00
	Yönetici	0,316	25	0,00

Tablo 11'de yer alan normallik testi sonuçlarına göre ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerin siber zorba ve siber kurban değişkenlerinin hiçbirinin normallik varsayımını sağlayamadığı görülmektedir ($p<0,05$). Çalışma kapsamında anketler aracılığı ile elde edilen bilgiler için frekans analizi, ölçekten elde edilen verilere dayanarak fark testleri (Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis) ve görüşme formlarından elde edilen veriler için içerik analizi yapılmıştır. Tüm analizler için SPSS 24 paket programı kullanılmıştır.

Çalışmanın nitel bölümüne ait olan veriler, içerik analizi ile üç basamakta incelenmiştir. Bu basamaklar; verilerin azaltılması, sunulması ve sonuçların raporlanması şeklinde sıralanmıştır. Verilerin azaltılması kısmında, betimleyici kodlama yapılmıştır. Görüşme sorularının Evet-Hayır formatında oluşmasından kaynaklı sınırlı çıkarım sağlayan betimleyici kodlama yeterli olmuştur. Verilerin sunulması basamağında, azaltılan veriler grafikle düzenlemiş, yüzde ve frekans bilgileri elde edilmiştir. İki araştırmacı tarafından betimleyici kodlaması ve grafiği çıkarılan verilerin benzerlik oranları, Miles-Huberman formülü ile elde edilmiştir. Miles-Huberman formülü, görüş birliği sağlanan ve sağlanmayan konuların oranları üzerinden hesaplanır ve araştırmacılar arası görüş birliğinin en az %80 olması

beklenmektedir (Miles ve Huberman, 1994; Patton, 2002). Ebeveyn, öğretmen ve yöneticiler ile yapılan görüşmeler sonunda elde edilen betimleyici kodların hepsinde iki araştımacının görüşü ile hesaplanan güvenirlik değeri, tamamı için %100 olarak bulunmuştur.

BÖLÜM V

BULGULAR

Bu bölümde, 36-72 aylık çocukların ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerinin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri, siber zorbalık farkındalıklarının ve mücadele stratejilerinin ne olduğuna ilişkin veriler analiz edilerek elde edilen bulgular yer almaktadır. Bulgular, araştırma sorularına göre sıralanarak alt başlıklar şeklinde sunulmuştur.

5.1 Birinci Araştırma Sorusuna Ait Bulgular

Araştırmaya katılan ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri nedir? sorusuna ait bulgular aşağıdaki gibidir:

541 Ebeveyn, 56 öğretmen ve 25 yönetici ile yürütülen bu çalışmada, katılımcıların siber zorba ve siber kurban puanlarına ait betimsel istatistikleri sonucu elde edilen değerler Tablo 12'de yer almaktadır.

Tablo 12. Ebeveyn, Öğretmen ve Yöneticilerin Siber Zorba/Kurban Puanlarının Betimsel İstatistikleri

		N	$\bar{X}$	X_{ort}	X_{tepe}	**S.S.**	$Sh_{\bar{X}}$	Çarpıklık	Basıklık	Min.	Max.
Ebeveyn	Siber zorba	541	0,18	0	0	0,667	0,029	4,367	20,451	0	5
	Siber kurban	541	0,60	0	0	1,571	0,068	3,707	16,003	0	11
Öğretmen	Siber zorba	56	0,30	0	0	0,970	0,13	3,549	12,961	0	5
	Siber kurban	56	1,26	0	0	2,43	0,32	1,952	2,809	0	9
Yönetici	Siber zorba	25	0,12	0	0	0,6	0,12	5	25	0	3
	Siber kurban	25	1,6	0	0	5,6	1,12	3,43	11,01	0	23

Tablo 12'ye göre; 541 ebeveynin siber zorba puan ortalaması 0,18; medyan değeri (ortanca) 0 ve mod değeri (tepe değer) 0'dır. Elde edilen standart sapma değeri 0,667'dir. Katılımcılardan en düşük "siber zorba" puanına sahip ebeveyn 0, en yüksek puana sahip ebeveyn ise 5 puan almıştır. 11 maddeden oluşan ve 4 likert tipi puanlanan bu boyuttan maksimum 33 minimum 0 puan alınabilmektedir. Alınan puanlar incelendiğinde, katılımcı ebeveynlerin siber zorbalık düzeylerinin düşük olduğu ifade edilebilir. Tabloda ayrıca, ebeveynlerin siber kurban boyutuna ait betimsel istatistikler de yer almaktadır. Bu değerler incelendiğinde, aritmetik ortalama 0,60; medyan değeri

(ortanca) 0 ve mod değeri (tepe değer) 0'dır. Elde edilen standart sapma değeri 1,571'dir. Katılımcılardan en düşük siber kurban puanına sahip ebeveyn 0, en yüksek puana sahip ebeveyn ise 11 puan almıştır. 11 maddeden oluşan ve 4'lü likert tipi puanlanan bu boyuttan maksimum 33 minimum 0 puan alınabilmektedir. Alınan puanlar incelendiğinde, katılımcı ebeveynlerin siber kurban düzeylerinin düşük olduğu söylenebilir. Bu bağlamda iki boyutun betimsel istatistikleri karşılaştırıldığında, katılımcıların "siber zorbalık" düzeylerinin, "siber kurban" düzeylerinden daha düşük olduğu sonucuna varılabilir.

Tabloda ayrıca 56 öğretmene ait betimsel istatistik değerleri de yer almaktadır. Buna göre, 56 öğretmenin siber zorba puan ortalaması 0,30; medyan değeri (ortanca) 0 ve mod değeri (tepe değer) 0'dır. Elde edilen standart sapma değeri 0,970'tir. Katılımcılardan en düşük siber zorba puanına sahip öğretmen 0, en yüksek puana sahip öğretmen ise 5 puan almıştır. 11 maddeden oluşan ve 4 likert tipi puanlanan bu boyuttan maksimum 33 minimum 0 puan alınabilmektedir. Alınan puanlar incelendiğinde, katılımcı öğretmenlerin siber zorbalık düzeylerinin düşük olduğu yorumu yapılabilir. Tabloda öğretmenlerin siber kurban boyutuna ait betimsel istatistikler de yer almaktadır. Bu değerlere göre, aritmetik ortalaması 1,26; medyan değeri (ortanca) 0 ve mod değeri (tepe değer) 0'dır. Elde edilen standart sapma değeri 2,43'tür. Katılımcılardan en düşük siber kurban puanına sahip öğretmen 0, en yüksek puana sahip öğretmen ise 9 puan almıştır. 11 maddeden oluşan ve 4'lü likert tipi puanlanan bu boyuttan maksimum 33, minimum0 puan alınabilmektedir. Alınan puanlar incelendiğinde, katılımcı öğretmenlerin siber kurban düzeylerinin düşük olduğu yorumu yapılabilir. Bu bağlamda iki boyutun betimsel istatistikleri karşılaştırıldığında, öğretmenlerin "siber zorbalık" düzeylerinin "siber kurban" düzeylerinden daha düşük olduğu sonucuna varılabilir.

Tablo 12'de yer alan 25 yöneticiye ait betimsel değerlere göre; yöneticilerin siber zorba puan ortalaması 0,12; medyan değeri (ortanca) 0 ve mod değeri (tepe değer) 0'dır. Elde edilen standart sapma değeri 0,6'dır. Katılımcılardan en düşük "siber zorba" puanına sahip yönetici 0, en yüksek puana sahip yönetici ise 3 puan almıştır. 11 maddeden oluşan ve 4 likert tipi puanlanan bu boyuttan maksimum 33 minimum 0 puan alınabilmektedir. Alınan puanların incelendiğinde yöneticilerin siber zorbalık düzeylerinin düşük olduğu yorumu yapılabilir. Tabloda ayrıca yöneticilerin

siber kurban boyutuna ait betimsel istatistikler de yer almaktadır. Bu değerler incelendiğinde aritmetik ortalaması 1,6; medyan değeri (ortanca) 0 ve mod değeri (tepe değer) 0'dır. Elde edilen standart sapma değeri 5,6'dır. Katılımcılardan en düşük siber kurban puanına sahip yönetici 0, en yüksek puana sahip yönetici ise 23 puan almıştır. 11 maddeden oluşan ve 4'lü likert tipi puanlanan bu boyuttan maksimum 33, minimum 0 puan alınabilmektedir. Alınan puanların incelendiğinde, katılımcı yöneticilerin siber kurban düzeylerinin düşük olduğu yorumu yapılabilir. Bu bağlamda iki boyutun betimsel istatistikleri karşılaştırıldığında yöneticilerin "siber zorbalık" düzeylerinin "siber kurban" düzeylerinden daha düşük olduğu sonucuna varılabilir.

Ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerin siber zorba ve kurban olma düzeylerinin yanı sıra, siber zorba ve kurban olma düzeyleri arasında farklılaşma olup olmadığı da incelenmiştir. Tablo 13'te, katılımcıların siber zorba ve siber kurban puanlarına ait betimsel istatistikler yer almaktadır.

Tablo 13. Ebeveyn, Öğretmen ve Yöneticilerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeyleri Arası Farklılaşma Durumuna Ait Betimsel İstatistikler

	Katılımcılar	N	$\bar{X}$	SS
Siber zorba	Ebeveyn	541	,18	,667
	Öğretmen	56	,30	,971
	Yönetici	25	,12	,600
Siber Kurban	Ebeveyn	541	,60	1,571
	Öğretmen	56	1,27	2,431
	Yönetici	25	1,60	5,605

Tablo 13 incelendiğinde, öğretmenlerin siber zorbalık puan ortalamalarının, ebeveyn ve yöneticilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Siber kurban puan ortalamaları karşılaştırıldığında ise, yöneticilerin puan ortalamalarının ebeveyn ve öğretmenlere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ortalamalar arası farkın istatistiksel olarak anlamlılığının test edilmesi için Kruskal Wallis testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. Katılımcıların Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Ebeveyn, Öğretmen ve Yönetici Olmalarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Katılımcılar	N	Sıra Ortalaması	X^2	Sd	P
Siber zorba	Ebeveyn	541	311,20	1,098	2	,578
	Öğretmen	56	320,01			
	Yönetici	25	298,98			
Siber kurban	Ebeveyn	541	309,92	5,563	2	,062
	Öğretmen	56	343,46			
	Yönetici	25	274,20			

Tablo 14'e göre, siber zorba olma düzeyleri katılımcı türüne göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir (X^2=1,098 sd=2 p>0,05). Ebeveyn, öğretmen ya da yöneticilerin, siber kurban olma düzeylerinin incelenmesi sonucunda yine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (X^2 =5,563 sd=2 p>0,05).

5.2 İkinci Araştırma Sorusuna Ait Bulgular

İkinci araştırma sorusunda; araştırmaya katılan ebeveynlerin siber zorba ve siber kurban olma düzeylerinin cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çocuklarının yaşı, günlük ortalama internet kullanma süresi ve siber zorbalık farkındalığı değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği, yapılan analizlerle belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ait Mann Whitney U testi sonuçları, Tablo 15'te yer almaktadır.

Tablo 15. Ebeveynlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Cinsiyete Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	U	Z	p
Siber zorba	Kadın	449	120391,50	268,13	21941,5	1,989	0,047
	Erkek	92	26219,50	284,99			
Siber kurban	Kadın	449	120250,00	267,82	22083	1,458	0,145
	Erkek	92	26361,00	286,53			

Tablo 15 incelendiğinde, siber zorba olma düzeyinin cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir (U =21941,5 p<0,05). Erkek ebeveynlerin siber zorba olma puan ortalamaları ($SO = 284{,}99$) kadınlara ($SO = 268{,}13$) göre daha yüksektir. Siber kurban olma puanları incelendiğinde ise, bu

puanların cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir (U=22083, p>0,05).

Araştırmaya katılan ebeveynlerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri yaşa göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ait Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16. Ebeveynlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Yaşa Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Yaş	N	Sıra Ortalaması	X^2	Sd	p
Siber zorba	18-28	36	268,53	0,866	2	0,649
	29-39	387	268,58			
	40-50	118	279,69			
Siber kurban	18-28	36	271,13	0,907	2	0,635
	29-39	387	269,30			
	40-50	118	276,55			

Tablo 16'ya göre, ebeveynlerin siber zorba olma düzeyleri yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir (X^2 =0,866sd=2 p>0,05). Benzer şekilde, siber kurban durumlarının yaşa göre incelenmesi sonucunda yine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (X^2 =0,907sd=2 p>0,05).

Araştırmaya katılan ebeveynlerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri eğitim durumlarına göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ait Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17. Ebeveynlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Eğitim Durumlarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması	X^2	Sd	P
Siber zorba	İlkokul mezunu	14	289,43	5,837	6	0,442
	Ortaokul mezunu	32	282,27			
	Lise mezunu	181	270,23			
	Önlisans mezunu	68	280,13			
	Lisans mezunu	211	269,43			
	Yüksek lisans mezunu	24	249,00			
	Doktora mezunu	11	249,00			
Siber kurban	İlkokul mezunu	14	304,61	4,082	6	0,666
	Ortaokul mezunu	32	269,36			
	Lise mezunu	181	274,10			
	Önlisans mezunu	68	284,29			
	Lisans mezunu	211	265,19			
	Yüksek lisans mezunu	24	246,83			
	Doktora mezunu	11	263,95			

Tablo 17'ye göre ebeveynlerin siber zorba olma düzeyleri, eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir (X^2 =5,837sd=6 p>0,05). Benzer şekilde siber kurban durumlarının eğitim durumuna göre incelenmesi sonucunda yine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (X^2 =4,082sd=6 p>0,05).

Araştırmaya katılan ebeveynlerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri günlük ortalama internet kullanma süresine göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ait Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18. Ebeveynlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Günlük Ortalama İnternet Kullanma Süresine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Günlük Ortalama İnternet Kullanma Süresi	N	Sıra Ortalaması	X^2	Sd	p
Siber zorba	İnternet kullanmıyorum	5	249,00	10,222	4	0,037
	0-2 saat	328	263,79			
	3-5 saat	170	284,28			
	6-8 saat	27	269,04			
	9 saat üzeri	11	295,45			
Siber kurban	İnternet kullanmıyorum	5	259,50	6,243	4	0,182
	0-2 saat	328	261,95			
	3-5 saat	170	288,26			
	6-8 saat	27	272,20			
	9 saat üzeri	11	276,41			

Tablo 18'e göre; ebeveynlerin siber zorba olma düzeyleri günlük ortalama internet kullanma süresine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir (X^2=10,222 sd=4 p<0,05). En temel fark, günlük ortalama 0-2 saat internet kullanan ebeveynler ile 3-5 saat internet kullanan yapan ebeveynler arasındadır. Ebeveynlerin siber kurban olma düzeylerinin günlük ortalama internet kullanma süresine göre incelenmesi sonucunda ise, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (X^2 =6,243 sd=4 p>0,05).

Araştırmaya katılan ebeveynlerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri siber zorbalık farkındalığına göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ait Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 19'da yer almaktadır.

Tablo 19. Ebeveynlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Siber Zorbalık Kavramını Daha Önce Duymuş Olma Durumuna Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

	Siber Zorbalık Farkındalık	N	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	U	Z	P
Siber zorba	Evet	412	110122,50	267,29	28103,5	2,083	0,037
	Hayır	129	36488,50	282,86			
Siber kurban	Evet	412	110353,50	267,85	27872,5	1,168	0,243
	Hayır	129	36257,50	281,07			

Tablo 19 incelendiğinde, siber zorba olma düzeyinin, siber zorbalık kavramını duyma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir (U =37337,5 p<0,05). Siber zorbalık kavramını duymamış olan (SO= 282,86) ebeveynlerin duymuş olanlara göre (SO=267,29) daha zorba olduğu sonucuna varılmıştır. Ebeveynlerin siber kurban olma puanları incelendiğinde ise, bu puanların siber zorbalık kavramını duyma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir (U=27872,5 p>0,05).

5.3 Üçüncü Araştırma Sorusuna Ait Bulgular

Üçüncü araştırma sorusunda; araştırmaya katılan öğretmenlerin siber zorba ve siber kurban olma düzeylerinin cinsiyet, yaş, çocuk sahibi olup olmama, günlük ortalama internet kullanma süresi ve siber zorbalık farkındalığı değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği, yapılan analizlerle belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ait Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 20'de yer almaktadır.

Tablo 20. Öğretmenlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Cinsiyete Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	U	Z	P
Siber zorba	Kadın	54	1545,00	28,61	48	-0,494	0,812
	Erkek	2	51,00	25,5			
Siber kurban	Kadın	54	1529,50	28,32	63,5	0,516	0,687
	Erkek	2	66,50	33,25			

Tablo 20 incelendiğinde, siber zorba olma düzeyinin cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (U =48 p>0,05). Siber kurban olma

puanları incelendiğinde de, bu puanların cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir (U=63,5 p>0,05).

Araştırmaya katılan öğretmenlerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri yaşa göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ait Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 21. Öğretmenlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Yaşa Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Yaş	N	Sıra Ortalaması	X^2	Sd	p
Siber zorba	18-28	23	32,80	9,441	3	,024
	29-39	22	25,50			
	40-50	9	25,50			
	50 üstü	2	25,50			
Siber kurban	18-28	23	34,11	8,951	3	,030
	29-39	22	26,89			
	40-50	9	20,00			
	50 üstü	2	20,00			

Tablo 21'e göre, öğretmenlerin siber zorbalık düzeyleri yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir (X^2 =9,441sd=3 p<0,05). Mann Whitney U testi ile yapılan karşılaştırmalar sonucunda en temel farkın, 18-28 yaş arasında olan öğretmenler ile 40-50 yaş arası öğretmenler arasında olduğu (U =187, p<0,05) ve genç öğretmenlerin daha zorba olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde siber kurban düzeylerinin yaşa göre incelenmesi sonucunda, yine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur (X^2 =08,951 sd=3 p<0,05). Mann Whitney U testi ile yapılan karşılaştırmalar sonucunda en temel farkın 18-28 yaş arasında olan öğretmenler ile 40-50 yaş arası öğretmenler arasında olduğu (U =54, p<0,05) ve yaşı 18-28 aralığında olan öğretmenlerin siber kurban düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri çocuk sahibi olmalarına göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ait Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 22'de yer almaktadır.

Tablo 22. Öğretmenlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Çocuk Sahibi Olma Durumuna Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

	Çocuğunuz var mı?	N	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	U	Z	p
Siber zorba	Evet	26	663,00	25,00	299,000	-2,431	,015
	Hayır	30	933,00	30,69			
Siber kurban	Evet	26	628,50	23,60	262,500	-2,359	,018
	Hayır	30	967,50	31,95			

Tablo 22 incelendiğinde, siber zorba olma düzeyinin çocuk sahibi olmaya göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir (U =299 p<0,05). Çocuk sahibi olmayan öğretmenlerin siber zorbalık puan ortalamaları (SO=30,69), çocuk sahibi olanlara (SO=25) göre daha yüksektir. Siber kurban olma puanları incelendiğinde, bu puanların da çocuk sahibi olmaya göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (U=262,5 p<0,05). Benzer şekilde, çocuk sahibi olmayan öğretmenlerin siber kurban olma puan ortalamalarının (SO=31,95), olanlara (SO=23,6) göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri günlük ortalama internet kullanma süresine göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ait Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 23'te verilmiştir.

Tablo 23. Öğretmenlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Günlük Ortalama İnternet Kullanma Süresine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Günlük Ortalama İnternet Kullanma Süresi	N	Sıra Ortalaması	X^2	Sd	p
Siber zorba	0-2 saat	38	26,21	9,034	2	,011
	3-5 saat	16	32,63			
	6-8 saat	2	39,00			
Siber kurban	0-2 saat	38	25,84	4,790	2	,091
	3-5 saat	16	33,88			
	6-8 saat	2	36,00			

Tablo 23'e göre, öğretmenlerin siber zorbalık düzeyleri, günlük ortalama internet kullanma süresine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir (X^2 =9,034 sd=2 p<0,05). Mann Whitney U testi ile yapılan karşılaştırmalar sonucunda en temel farkın, günlük ortalama 0-2 saat internet kullanan olan öğretmenler ile 3-5 saat internet kullanan öğretmenler (U =235 p<0,05) arasında olduğu sonucuna

ulaşılmıştır. Öğretmenlerin siber kurban olma düzeylerinin günlük ortalama internet kullanma süresine göre incelenmesi sonucunda ise, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (X^2 =4,790 sd=2 p>0,05).

Araştırmaya katılan öğretmenlerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri siber zorbalık farkındalığına göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ait Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 24'te yer almaktadır.

Tablo 24. Öğretmenlerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Siber Zorbalık Kavramını Daha Önce Duymuş Olma Durumuna Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

	Siber Zorbalık Farkındalık	N	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	U	Z	P
Siber zorba	Evet	48	1308,50	27,26	132,500	-2,596	,009
	Hayır	8	287,50	35,94			
Siber kurban	Evet	48	1342,50	27,97	166,500	-,734	,463
	Hayır	8	253,50	31,69			

Tablo 24 incelendiğinde, öğretmenlerin siber zorbalık düzeyinin, siber zorbalık kavramını duyma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir (U =132,5 p<0,05). Siber zorbalık kavramını duymamış olan (SO= 35,94) öğretmenlerin duymuş olanlara göre (SO=27,6) daha zorba olduğu sonucuna varılmıştır. Öğretmenlerin siber kurban olma puanları incelendiğinde ise, bu puanların siber zorbalık kavramını duyma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir (U=166,5, p>0,05).

5.4 Dördüncü Araştırma Sorusuna Ait Bulgular

Dördüncü araştırma sorusunda; araştırmaya katılan yöneticilerin siber zorba ve siber kurban olma düzeylerinin cinsiyet, yaş, çocuk sahibi olmaları, günlük ortalama internet kullanım süresi ve siber zorbalık farkındalığı değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği, yapılan analizlerle belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan yöneticilerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ait Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 25'te yer almaktadır.

Tablo 25. Yöneticilerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Cinsiyete Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	U	Z	P
Siber zorba	Kadın	14	187,50	13,39	71,500	-,886	,375
	Erkek	11	137,50	12,50			
Siber kurban	Kadın	14	193,00	13,79	66,000	-1,279	,201
	Erkek	11	132,00	12,00			

Tablo 25 incelendiğinde yöneticilerin siber zorbalık düzeyinin cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (U =71,5 p>0,05). Siber kurban olma puanları incelendiğinde de, bu puanlarında cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir (U=66 p>0,05).

Araştırmaya katılan yöneticilerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri yaşa göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ait Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26. Yöneticilerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Yaşa Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Yaş	N	Sıra Ortalaması	X^2	Sd	P
Siber zorba	18-28	3	12,50	4,000	3	,261
	29-39	5	15,00			
	40-50	13	12,50			
	50 üstü	4	12,50			
Siber kurban	18-28	3	12,00	1,400	3	,706
	29-39	5	14,40			
	40-50	13	13,00			
	50 üstü	4	12,00			

Tablo 26'ya göre yöneticilerin siber zorba olma düzeyleri yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir (X^2 =4 sd=3 p>0,05). Benzer şekilde siber kurban düzeylerinin yaşa göre incelenmesi sonucunda, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (X^2 =1,4 sd=3 p>0,05).

Araştırmaya katılan yöneticilerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri çocuk sahibi olmalarına göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ait Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 27'de yer almaktadır.

Tablo 27. Yöneticilerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Çocuk Sahibi Olmalarına Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

	Çocuğunuz var mı?	N	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	U	Z	P
Siber zorba	Evet	22	287,50	13,07	31,500	-,369	,712
	Hayır	3	37,50	12,50			
Siber kurban	Evet	22	289,00	13,14	30,000	-,533	,594
	Hayır	3	36,00	12,00			

Tablo 27 incelendiğinde, siber zorbalık düzeyinin çocuk sahibi olmaya göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (U =31,5 p>0,05). Siber kurban olma puanları incelendiğinde bu puanların da çocuk sahibi olmaya göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir (U=30, p>0,05).

Araştırmaya katılan yöneticilerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri günlük ortalama internet kullanma süresine göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ait Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 28'de verilmiştir.

Tablo 28. Yöneticilerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Günlük Ortalama İnternet Kullanma Süresine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Günlük Ortalama İnternet Kullanma Süresi	N	Sıra Ortalaması	X^2	Sd	P
Siber zorba	0-2 saat	13	13,46	,923	2	,630
	3-5 saat	11	12,50			
	6-8 saat	1	12,50			
Siber kurban	0-2 saat	13	12,92	,120	2	,942
	3-5 saat	11	13,18			
	6-8 saat	1	12,00			

Tablo 28'e göre, yöneticilerin siber zorbalık düzeyleri günlük ortalama internet kullanma süresine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir (X^2 =0,923 sd=2 p>0,05). Yöneticilerin siber kurban olma düzeylerinin günlük ortalama internet kullanma süresine göre incelenmesi sonucunda da, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (X^2 =0,120 sd=2 p>0,05).

Araştırmaya katılan yöneticilerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri siber zorbalık farkındalığına göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ait Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 29'da yer almaktadır.

Tablo 29. Yöneticilerin Siber Zorba/Kurban Olma Düzeylerinin Siber Zorbalık Kavramını Daha Önce Duymuş Olma Durumuna Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

	Siber Zorbalık Farkındalık	N	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	U	Z	p
Siber zorba	Evet	24	312,50	13,02	11,500	-,204	,838
	Hayır	1	12,50	12,50			
Siber kurban	Evet	24	313,00	13,04	11,000	-,295	,768
	Hayır	1	12,00	12,00			

25 yönetici ile yürütülen çalışmada, yöneticilere siber zorbalık kavramını duyup duymadıkları sorulmuştur. Elde edilen yanıtlara göre, yöneticilerin büyük çoğunluğu (%96) bu kavramı duyduklarını, sadece 1 yönetici ise duymadığını belirtmiştir. Tablo 29 incelendiğinde, siber zorbalık düzeyinin kavramı duyma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (U =11,5 p>0,05). Yöneticilerin siber kurban olma puanları incelendiğinde ise, bu puanların da siber zorbalık kavramını duyma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir (U=11,5 p>0,05).

5.5 Beşinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ebeveyn, öğretmen ve yöneticiler, siber zorbalık farkındalığına sahip midir? sorusuna ait analiz bulguları aşağıda sunulmuştur:

Siber zorbalık kavramını duyan ebeveynlere *bu kavramı nereden duydukları* sorulmuştur. İlgili soruya verilen cevaplara ait değerler Tablo 30'da verilmiştir.

Tablo 30. Ebeveynlerin Siber Zorbalık Kavramını Nereden Duyulduklarına Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

	Frekans	Yüzde
Sosyal medyadan	285	52,7
Tv'deki tartışma programlarından/haberlerden	235	43,4
Basılı yayın organlarından (Gazete, dergi vb.)	172	31,8
Konuyla ilgili bir uzmanın kişisel internet sayfasından	61	11,3
Katıldığım bir eğitim/seminer konuşmacısından	58	10,7
Arkadaş/akraba/komşumdan	55	10,2
Çocuğumun öğretmenlerinden	8	1,5
Çocuğumun yöneticilerinden	6	1,1

Tablo 30 incelendiğinde, ebeveynler siber zorbalık kavramının öğrenildiği kaynak olarak en çok sosyal medyayı işaret etmişlerdir (%52,7). Bunu Tv'deki tartışma programlarından/haberlerden (%43,4) ve Basılı yayın organlarından (Gazete, dergi

vb.) (%31,8) takip etmektedir. Kaynak olarak daha az tercih edilen kaynakların öğretmen (%1,5) ve yöneticiler (%1,1) olduğu görülmektedir.

Ebeveynlere bazı davranış örnekleri verilmiş ve bunlardan hangisi/hangilerini siber zorbalık davranışı olarak tanımladıkları sorulmuştur. Elde edilen bulgular Tablo 31'de verilmiştir.

Tablo 31. Verilen Davranış Örneklerinin Ebeveynlerin Siber Zorba Olup Olmadığına Dair Verdiklerin Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

	Evet		Hayır	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Sosyal ağlar ya da sohbet odaları gibi çevrimiçi ortamlarda başkalarına aşağılayıcı, alay edici, öfke dolu, kaba, cinsel taciz veya şiddet içeren mesajlar göndermek.	504	93,2	37	6,8
Birinin kişisel bilgilerini, fotoğraflarını ve videolarını, izni ve haberi olmadan internet ortamında paylaşmak.	500	92,4	41	7,6
Mesaj saldırıları ve spam gibi yöntemler kullanarak birini rahatsız etmek.	478	88,4	63	11,6
Sözlü, yazılı veya video içerik olarak kişinin kişilik haklarına, etnik kökeni gibi özel düzeylerine karşı saldırılarda bulunmak.	478	88,4	63	11,6
Sosyal ağlarda birisi hakkında dedikodu yaymak ya da özel hayatıyla ilgili konuları herkesle paylaşmak.	469	86,7	72	13,3
Bir kişiye alakalı olarak karalayıcı, aşağılayıcı web sayfaları hazırlamak.	468	86,5	73	13,5
Başkası adına sahte hesap açıp, onun kimliğine bürünmek.	461	85,2	80	14,8
Bireylerin sosyal ağlardaki tüm hesaplarını onları rahatsız edecek biçimde takibe almak ve paylaşımlarına sürekli olumsuz yorumlar yapmak.	459	84,8	82	15,2
İnternet ortamında birine lakap takıp alay etmek, küçük düşürmek.	448	82,8	93	17,2
Virüs gibi zararlı yazılımlarla birinin bilgisayarlarındaki kişisel dosya, klasör ve bilgilerine erişmek.	441	81,5	99	18,3
Telefon numarasını gizleyerek, rahatsız edici konuşma yapmak ya da sesler çıkarmak.	392	72,5	149	27,6
Ortak arkadaşları organize ederek, hedef olarak seçilen bireyi arkadaş listelerinden silmelerini ve engellemelerini, yani sosyal olarak dışlamalarını sağlamak.	386	71,3	155	28,7

Tablo 31'de yer alan bilgilere göre, verilen davranışların hepsi katılımcıların çoğu tarafından siber zorbalık olarak tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra, ebeveynlerin yüksek bir çoğunluğu tarafından siber zorbalık olarak kabul edilen davranışların ilk üçü sırasıyla "Sosyal ağlar ya da sohbet odaları gibi çevrimiçi ortamlarda başkalarına aşağılayıcı, alay edici, öfke dolu, kaba, cinsel taciz veya şiddet içeren mesajlar göndermek (%93,2)", "Birinin kişisel bilgilerini, fotoğraflarını ve videolarını, izni ve haberi olmadan internet ortamında paylaşmak (%92,4)", "Mesaj saldırıları ve spam gibi yöntemler kullanarak birini rahatsız etmek (%88,4)". Ebeveynler tarafından en az

oranda siber zorbalık olarak kabul edilen davranış ise %71,3 oranı ile "Ortak arkadaşları organize ederek, hedef olarak seçilen bireyi arkadaş listelerinden silmelerini ve engellemelerini, yani sosyal olarak dışlamalarını sağlamak" davranışıdır.

Ebeveynlere siber zorbalık farkındalıklarını belirlemeye yönelik bazı sorular sorulmuş ve Evet, Hayır ya da Kararsızım şeklinde cevap vermeleri istenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 32'de sunulmuştur.

Tablo 32. Ebeveynlerin Siber Zorbalık Farkındalıklarını Ölçmek Amacıyla Sorulan Sorulara Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

	Evet		Hayır		Kararsızım	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Çocuğunuza siber zorbalık yapıldığını anlayabilir misiniz?	344	63,6	68	12,6	129	23,8
Çocuğunuzun siber zorbalık yaptığını anlayabilir misiniz?	336	62,1	87	16,1	118	21,8
Siber zorbalık yasalarla belirlenmiş ve cezası olan bir suç mudur?	328	60,6	40	7,4	173	32,0
Siber zorbalık hakkında kapsamlı bilgi sahibi olmak için eğitim almak ister misiniz?	307	56,7	120	22,2	114	21,1
Siz ya da çocuğunuz bir siber zorbalık olayı ile karşı karşıya kaldığınızda, neler yapmanız gerektiğini biliyor musunuz?	227	42,0	189	34,9	125	23,1
Siz ya da çocuğunuz siber zorbalığa maruz kaldığınızda, yasal haklarınızın neler olduğunu biliyor musunuz?	158	29,2	270	49,9	113	20,9
Çocuğunuza siber zorbalık yapıldığını düşündüğünüz oldu mu?	16	3,0	491	90,8	34	6,3
Çocuğunuzun siber zorbalık yaptığını düşündüğünüz oldu mu?	10	1,8	488	90,2	43	7,9

Tablo 32'ye göre, "Çocuğunuza siber zorbalık yapıldığını anlayabilir misiniz?" sorusuna katılımcıların %63,6'sı evet cevabını vermiştir. Benzer şekilde katılımcıların yarısından fazlası sırasıyla şu sorulara da evet yanıtını vermişlerdir: "Çocuğunuzun siber zorbalık yaptığını anlayabilir misiniz?" (%62,1); "Siber zorbalık yasalarla belirlenmiş ve cezası olan bir suç mudur?" (%60,6); "Siber zorbalık hakkında kapsamlı bilgi sahibi olmak için eğitim almak ister misiniz?" (%56,7). Katılımcıların en fazla hayır cevabını verdikleri sorular ise sırasıyla: "Çocuğunuza siber zorbalık yapıldığını düşündüğünüz oldu mu?" (%90,8) ve "Çocuğunuzun siber zorbalık yaptığını

düşündüğünüz oldu mu?" (%90,2). Ebeveynlerin en kararsız kaldıkları soru ise %32 ile "Siber zorbalık yasalarla belirlenmiş ve cezası olan bir suç mudur?" sorusudur.

Siber zorbalık kavramını duyan öğretmenlerin *bu kavramı nereden duydukları* sorulmuştur. İlgili soruya verilen cevaplara ait değerler Tablo 33'te verilmiştir.

Tablo 33. Öğretmenlerin Siber Zorbalık Kavramını Nereden Duyulduklarına Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

	Frekans	Yüzde
Sosyal medyadan	33	58,9
Tv'deki tartışma programlarından/haberlerden	26	46,4
Meslektaşlarımdan	14	25,0
Basılı yayın organlarından (Gazete, dergi vb.)	13	23,2
Konuyla ilgili bir uzmanın kişisel internet sayfasından	4	7,1
Yöneticilerimden	4	7,1
Velilerden	-	-
Arkadaş/akraba/komşumdan	-	-
Katıldığım bir eğitim/seminer konuşmacısından	-	-

Tablo 33 incelendiğinde, öğretmenler siber zorbalık kavramının öğrenildiği kaynak olarak en çok sosyal medyayı işaret etmişlerdir (%58,9). Bunu Tv'deki tartışma programlarından/haberlerden (%46,4), meslektaşlarımdan (%25) ve basılı yayın organlarından (Gazete, dergi vb.) (%23,2) takip etmektedir. Kaynak olarak daha az tercih edilen kaynakların konuyla ilgili bir uzmanın kişisel internet sayfası (%7,1) ve yöneticiler (%7,1) olduğu görülmektedir.

Öğretmenlere bazı davranış örnekleri verilmiş ve bunlardan hangisi/hangilerini siber zorbalık davranışı olarak tanımladıkları sorulmuştur. Elde edilen bulgular Tablo 34'te verilmiştir.

Tablo 34. Öğretmenlerin Verilen Davranış Örneklerinin Siber Zorbalık Olup Olmadığına Dair Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

	Evet		Hayır	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Birinin kişisel bilgilerini, fotoğraflarını ve videolarını, izni ve haberi olmadan internet ortamında paylaşmak.	53	94,6	3	5,4
Başkası adına sahte hesap açıp, onun kimliğine bürünmek.	52	92,9	4	7,1
Bir kişiye alakalı olarak karalayıcı, aşağılayıcı web sayfaları hazırlamak.	51	91,1	5	8,9
Mesaj saldırıları ve spam gibi yöntemler kullanarak birini rahatsız etmek.	51	91,1	5	8,9
Sözlü, yazılı veya video içerik olarak kişinin kişilik haklarına, etnik kökeni gibi özel düzeylerine karşı saldırılarda bulunmak.	51	91,1	5	8,9

Sosyal ağlar ya da sohbet odaları gibi çevrimiçi ortamlarda başkalarına aşağılayıcı, alay edici, öfke dolu, kaba, cinsel taciz veya şiddet içeren mesajlar göndermek.	50	89,3	6	10,7
Sosyal ağlarda birisi hakkında dedikodu yaymak ya da özel hayatıyla ilgili konuları herkesle paylaşmak.	50	89,3	6	10,7
Bireylerin sosyal ağlardaki tüm hesaplarını onları rahatsız edecek biçimde takibe almak ve paylaşımlarına sürekli olumsuz yorumlar yapmak.	50	89,3	6	10,7
Virüs gibi zararlı yazılımlarla birinin bilgisayarlarındaki kişisel dosya, klasör ve bilgilerine erişmek.	50	89,3	6	10,7
İnternet ortamında birine lakap takıp alay etmek, küçük düşürmek.	49	87,5	7	12,5
Ortak arkadaşları organize ederek, hedef olarak seçilen bireyi arkadaş listelerinden silmelerini ve engellemelerini, yani sosyal olarak dışlamalarını sağlamak.	46	82,1	10	17,9
Telefon numarasını gizleyerek, rahatsız edici konuşma yapmak ya da sesler çıkarmak.	43	76,8	13	23,2

Tablo 34'te yer alan bilgilere göre, verilen davranışların hepsi katılımcıların çoğu tarafından siber zorbalık olarak tanımlanmıştır. Öğretmenlerin yüksek bir çoğunluğu tarafından siber zorbalık olarak kabul edilen davranışların ilk üçü sırasıyla "Birinin kişisel bilgilerini, fotoğraflarını ve videolarını, izni ve haberi olmadan internet ortamında paylaşmak" (%94,6), "Başkası adına sahte hesap açıp, onun kimliğine bürünmek" (%92,9) ve "Bir kişiye alakalı olarak karalayıcı, aşağılayıcı web sayfaları hazırlamak" (%91,1). Öğretmenler tarafından en az oranda siber zorbalık olarak kabul edilen davranış ise %76,8 ile "Telefon numarasını gizleyerek, rahatsız edici konuşma yapmak ya da sesler çıkarmak." davranışıdır.

Öğretmenlere, siber zorbalık farkındalıklarını belirlemek amacıyla bazı sorular sorulmuş ve Evet, Hayır ya da Kararsızım şeklinde cevap vermeleri istenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 35'te sunulmuştur.

Tablo 35. Öğretmenlerin Siber Zorbalık Farkındalıklarını Ölçmek Amacıyla Sorulan Sorulara Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

	Evet		Hayır		Kararsızım	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Siber zorbalık hakkında bilgi sahibi olmak, bu tür olaylara yönelik ne tür önlemleri nasıl alacağınızı ve yasal haklarınızı öğrenmek için eğitim almak ister misiniz?	47	83,9	4	7,1	5	8,9
Siber zorbalık yasalarla belirlenmiş ve cezası olan bir suç mudur?	33	58,9	5	8,9	18	32,1
Çocuğunuza ya da bir öğrencinize siber zorbalık yapıldığını anlayabilir misiniz?	29	51,8	8	14,3	19	33,9

Çocuğunuzun ya da bir öğrencinizin siber zorbalık yaptığını anlayabilir misiniz?	22	39,3	11	19,6	23	41,1
Siz, çocuğunuz ya da bir öğrenciniz bir siber zorbalık olayı ile karşı karşıya kaldığınızda, neler yapmanız gerektiğini biliyor musunuz?	21	37,5	17	30,4	18	32,1
Siz çocuğunuz ya da bir öğrenciniz siber zorbalığa maruz kaldığınızda, yasal haklarınızın neler olduğunu biliyor musunuz?	15	26,8	27	48,2	14	25,0
Çocuğunuza siber zorbalık yapıldığını düşündüğünüz oldu mu?	4	7,1	40	71,4	12	21,4
Çocuğunuzun siber zorbalık yaptığını düşündüğünüz oldu mu?	1	1,8	37	66,1	18	32,1

Tablo 35'e göre; "Siber zorbalık hakkında bilgi sahibi olmak, bu tür olaylara yönelik ne tür önlemleri nasıl alacağınızı ve yasal haklarınızı öğrenmek için eğitim almak ister misiniz?" sorusuna katılımcıların %83,92'u evet cevabını vermiştir. Benzer şekilde katılımcıların yarısından fazlası, sırasıyla şu sorulara da evet yanıtını vermişlerdir: "Siber zorbalık yasalarla belirlenmiş ve cezası olan bir suç mudur? (%58,9)"; "Çocuğunuza ya da bir öğrencinize siber zorbalık yapıldığını anlayabilir misiniz? (%51,8)". Öğretmenlerin en kararsız kaldıkları soru ise %41,1 ile "Çocuğunuzun ya da bir öğrencinizin siber zorbalık yaptığını anlayabilir misiniz?" sorusudur.

Siber zorbalık kavramını duyan *yöneticilerin bu kavramı nereden duydukları* sorulmuştur. İlgili soruya verilen cevaplara ait değerler Tablo 36'da verilmiştir.

Tablo 36. Yöneticilerin Siber Zorbalık Kavramını Nereden Duyulduklarına Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

	Frekans	Yüzde
Sosyal medyadan	14	56,0
Tv'deki tartışma programlarından/haberlerden	9	36,0
Basılı yayın organlarından (Gazete, dergi vb.)	9	36,0
Katıldığım bir eğitim/seminer konuşmacısından	8	32,0
Meslektaşlarımdan	7	28,0
Kurumumda çalışan öğretmenlerden	5	20,0
Konuyla ilgili bir uzmanın kişisel internet sayfasından	2	8,0
Velilerden	1	4,0
Arkadaş/akraba/komşumdan	1	4,0

Tablo 36 incelendiğinde, yöneticiler siber zorbalık kavramını duydukları kaynak olarak en çok sosyal medya yanıtını vermişlerdir (%56). Bunu Televizyondaki tartışma programlarından/haberlerden (%36), Gazete, dergi gibi basılı yayın organlarından

(%36) ve Katıldığım bir eğitim/seminer konuşmacısından (%32) yanıtları takip etmektedir. Kaynak olarak daha az tercih edilen kaynakların konuyla ilgili bir uzmanın kişisel internet sayfası (%8), Veliler (%4) ve Arkadaş/akraba/komşu (%4) olduğu görülmektedir.

Yöneticilere bazı davranış örnekleri verilmiş ve bunlardan hangisi/hangilerinisiber zorbalık davranışı olarak tanımladıkları sorulmuştur. Elde edilen bulgular Tablo 37'de verilmiştir.

Tablo 37. Yöneticilerin Verilen Davranış Örneklerinin Siber Zorbalık Olup Olmadığına Dair Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

	Evet		Hayır	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Sosyal ağlar ya da sohbet odaları gibi çevrimiçi ortamlarda başkalarına aşağılayıcı, alay edici, öfke dolu, kaba, cinsel taciz veya şiddet içeren mesajlar göndermek.	25	100,0	-	-
Sosyal ağlarda birisi hakkında dedikodu yaymak ya da özel hayatıyla ilgili konuları herkesle paylaşmak.	25	100,0	-	-
Bir kişiye alakalı olarak karalayıcı, aşağılayıcı web sayfaları hazırlamak.	25	100,0	-	-
Başkası adına sahte hesap açıp, onun kimliğine bürünmek.	25	100,0	-	-
Bireylerin sosyal ağlardaki tüm hesaplarını onları rahatsız edecek biçimde takibe almak ve paylaşımlarına sürekli olumsuz yorumlar yapmak.	25	100,0	-	-
Mesaj saldırıları ve spam gibi yöntemler kullanarak birini rahatsız etmek.	25	100,0	-	-
Sözlü, yazılı veya video içerik olarak kişinin kişilik haklarına, etnik kökeni gibi özel düzeylerine karşı saldırılarda bulunmak.	25	100,0	-	-
Birinin kişisel bilgilerini, fotoğraflarını ve videolarını, izni ve haberi olmadan internet ortamında paylaşmak.	24	96,0	1	4,0
Virüs gibi zararlı yazılımlarla birinin bilgisayarlarındaki kişisel dosya, klasör ve bilgilerine erişmek.	23	92,0	2	8,0
İnternet ortamında birine lakap takıp alay etmek, küçük düşürmek.	23	92,0	2	8,0
Ortak arkadaşları organize ederek hedef olarak seçilen bireyi arkadaş listelerinden silmelerini ve engellemelerini, yani sosyal olarak dışlamalarını sağlamak.	22	88,0	3	12,0
Telefon numarasını gizleyerek, rahatsız edici konuşma yapmak ya da sesler çıkarmak.	22	88,0	3	12,0

Tablo 37'de yer alan bilgilere göre, verilen davranışların hepsi katılımcıların çoğu tarafından siber zorbalık olarak tanımlanmıştır. Bunun yanında yöneticilerin tamamı tarafından siber zorbalık olarak kabul edilen davranışların ilk üçü sırasıyla "Sosyal ağlar ya da sohbet odaları gibi çevrimiçi ortamlarda başkalarına aşağılayıcı, alay edici, öfke dolu, kaba, cinsel taciz veya şiddet içeren mesajlar göndermek.", "Sosyal ağlarda

birisi hakkında dedikodu yaymak ya da özel hayatıyla ilgili konuları herkesle paylaşmak.” ve “Bir kişiye alakalı olarak karalayıcı, aşağılayıcı web sayfaları hazırlamak.” davranışlarıdır. Yöneticilerin %88’i tarafından siber zorbalık olarak kabul edilen davranışlar ise, “Ortak arkadaşları organize ederek hedef olarak seçilen bireyi arkadaş listelerinden silmelerini ve engellemelerini, yani sosyal olarak dışlamalarını sağlamak.” ve “Telefon numarasını gizleyerek, rahatsız edici konuşma yapmak ya da sesler çıkarmak.” şeklindedir.

Yöneticilere siber zorbalık farkındalıklarını belirlemek amacıyla bazı sorular sorulmuş ve Evet, Hayır ya da Kararsızım şeklinde cevap vermeleri istenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 38’de sunulmuştur.

Tablo 38. Yöneticilerin Siber Zorbalık Farkındalıklarını Ölçmek Amacıyla Sorulan Sorulara Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

	Evet		Hayır		Kararsızım	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Siber zorbalık hakkında daha kapsamlı bilgi sahibi olmak için eğitim almak ister misiniz?	19	76,0	3	12,0	3	12,0
Kurumunuzda çocuğu olan velilerin siber zorbalık bilgilendirme eğitimlerine ihtiyaçları olduğunu düşünüyor musunuz?	19	76,0	2	8,0	4	16,0
Siber zorbalık yasalarla belirlenmiş ve cezası olan bir suç mudur?	17	68,0	1	4,0	7	28,0
Kurumunuzda çalışan öğretmenlerin siber zorbalık bilgilendirme eğitimlerine ihtiyaçları olduğunu düşünüyor musunuz?	17	68,0	3	12,0	5	20,0
Siz, çocuğunuz ya da bir öğrenciniz bir siber zorbalık olayı ile karşı karşıya kaldığınızda, neler yapmanız gerektiğini biliyor musunuz?	16	64,0	4	16,0	5	20,0
Çocuğunuza ya da bir öğrencinize siber zorbalık yapıldığını anlayabilir misiniz?	11	44,0	6	24,0	8	32,0
Çocuğunuzun ya da bir öğrencinizin siber zorbalık yaptığını anlayabilir misiniz?	10	40,0	8	32,0	7	28,0
Siz, çocuğunuz ya da bir öğrenciniz siber zorbalığa maruz kaldığınızda, yasal haklarınızın neler olduğunu biliyor musunuz?	10	40,0	9	36,0	6	24,0
Çocuğunuza siber zorbalık yapıldığını düşündüğünüz oldu mu?	2	8,0	21	84,0	2	8,0
Çocuğunuzun siber zorbalık yaptığını düşündüğünüz oldu mu?	-	-	23	92,0	2	8,0

Tablo 38'e göre, "Siber zorbalık hakkında daha kapsamlı bilgi sahibi olmak için eğitim almak ister misiniz?" ve "Kurumunuzda çocuğu olan velilerin siber zorbalık bilgilendirme eğitimlerine ihtiyaçları olduğunu düşünüyor musunuz?" sorularına yöneticilerin %76'sı evet cevabını vermiştir. Benzer şekilde katılımcıların yarısından fazlası sırasıyla şu sorulara da evet yanıtını vermişlerdir: "Siber zorbalık yasalarla belirlenmiş ve cezası olan bir suç mudur? (%68)", "Kurumunuzda çalışan öğretmenlerin siber zorbalık bilgilendirme eğitimlerine ihtiyaçları olduğunu düşünüyor musunuz? (%68)" ve "Siz, çocuğunuz ya da bir öğrenciniz bir siber zorbalık olayı ile karşı karşıya kaldığınızda, neler yapmanız gerektiğini biliyor musunuz? (%64)". Yöneticilerin en kararsız kaldıkları soru ise, %32 oranıyla "Çocuğunuza ya da bir öğrencinize siber zorbalık yapıldığını anlayabilir misiniz?" sorusudur.

5.6 Altıncı Araştırma Sorusuna Ait Bulgular

Araştırmaya katılan ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerin siber zorbalıkla mücadele stratejileri nelerdir? sorusuna ait analiz bulguları aşağıda sunulmuştur:

Ebeveynlerin siber zorbalık olaylarını yaşamamak ve hem kendilerini, hem çocuklarını hem de öğrencilerini bu olaylardan korumak adına aldıkları tedbir(ler)i verilen listeden seçmeleri istenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 39'da verilmiştir.

Tablo 39. Ebeveynlerin Siber Zorbalık İle Mücadele Stratejilerini Belirlemeye Yönelik Sorulan Soruya Verilen Yanıtlara Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

	Evet		Hayır	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kişisel bilgilerimi (TC no, cep numarası, adres, şifre bilgileri vb.) internet ortamlarında hiç kimse ile paylaşmamak.	498	92,1	43	7,9
Çocuğumun internete bağlı cihaz kullanma süresini sınırlamak/denetim altına almak.	497	91,9	44	8,1
Çocuğumun ya da öğrencilerimin davranışlarında farklılık olup olmadığını gözlemlemek.	494	91,3	47	8,7
Sosyal medyada tanımadığım kişilerden gelen arkadaşlık isteklerini kabul etmemek.	492	90,9	49	9,1
Çocuğum internete bağlı bir cihaz kullanırken onu gözetim altında tutmak.	488	90,2	53	9,8
Tanımadığım kişileri sosyal medyada arkadaş olarak eklememek.	484	89,5	57	10,5
Internete bağlandığımız cihazlara açılış şifresi koymak.	481	88,9	60	11,1
Kullanıcı adı ve şifre bilgilerimi hiç kimse ile paylaşmamak.	471	87,1	70	12,9
Çocuğumla internet ve bilişim teknolojilerinin iyi tarafları, kötü tarafları hakkında konuşmak.	467	86,3	74	13,7

Şifre ile girilen site ve platformlardan güvenli çıkış butonu ile çıkmak.	461	85,2	80	14,8
Sosyal ağ hesaplarımda gizlilik ve güvenlik ayarlarını yapmak.	458	84,7	83	15,3
Çocuğumun öğretmenleri ve yöneticileriyle sürekli iletişim halinde olmak, onların gözlemlerini ve uyarılarını dikkate almak.	458	84,7	83	15,3
Sosyal ağ hesaplarımın güncellemelerini düzenli olarak yapmak.	450	83,2	91	16,8
Bilmediğim kişilerden/kurumlardan gelen e-postaları açmamak.	450	83,2	91	16,8
Internete bağlandığımız cihazlara ekran şifresi koymak.	449	83,0	92	17,0
Kişisel bilgisayar/akıllı telefon/tabletimi başkalarıyla ortak kullanmamak.	442	81,7	99	18,3
Tanıdığım biri bile olsa, izin istemeden hiç kimseyi sosyal medyada arkadaş olarak eklememek.	433	80,0	108	20,0
Internete bağlandığımız cihazlarda yüklü işletim sistemlerini düzenli olarak güncellemek.	425	78,6	116	21,4
Arkadaş/komşu/akrabama ait cihazlarla internette şifre gerektiren sitelere girmemek.	417	77,1	124	22,9
Alışveriş için kullandığım sitelerin güvenlik ayarlarını ve politikalarını bilmek.	414	76,5	127	23,5
Sosyal ağ firmalarının gizlilik ve güvenlik politikaları hakkında bilgi sahibi olmak.	411	76,0	130	24,0
Kullanıcı adı ve şifre bilgilerimi hiçbir yere kaydetmemek.	404	74,7	137	25,3
Sosyal medyada bulunduğum konum bilgisini paylaşmamak.	398	73,6	143	26,4
Şifre ile girilen sitelerde, daha sonraki girişlerde şifre hatırlansın mı sorusuna olumsuz yanıt vermek.	397	73,4	144	26,6
E-posta güvenlik ayarlarını yapmak.	395	73,0	146	27,0
Şifre gerekmeyen, herkese açık internet bağlantılarını kullanmamak.	392	72,5	149	27,5
Internete bağlandığımız cihazlarda güvenlik filtresi kullanmak.	391	72,3	150	27,7
Internete bağlandığımız cihazlarda lisanslı antivirus kullanmak.	378	69,9	163	30,1
Açılış şifresi gerektiren cihaz, platform ve hesaplar için, birbirinden farklı şifreler belirlemek.	376	69,5	165	30,5
Kullanıcı adı ve şifre ile giriş yaptığımız siteler için şifreleri belirli aralıklarla değiştirmek.	367	67,8	174	32,2
Google Play ebeveyn denetim ayarlarını yapmak.	367	67,8	174	32,2
E-postalarla gelen ek dosyaları açmadan önce virüs taramasından geçirmek.	362	66,9	179	33,1
Akıllı telefon uygulamalarını indirirken, kullanım şartlarını okumak.	345	63,8	196	36,2
Siber zorbalıkla ilgili gelişme ve haberleri takip etmek.	344	63,6	197	36,4
Kullanıcı adı ve şifre ile giriş yaptığımız siteler için iki aşamalı doğrulama kullanmak.	304	56,2	237	43,8
İnternete bağlanmak için kullandığımız cihazların kameralarını, kullanmadığımız süre içinde kapatmak/bantlamak.	229	42,3	312	57,7
Internet adreslerini elle yazmak ve hecelemek.	178	32,9	363	67,1

Tablo 39 incelendiğinde, verilen tedbirlerin çoğu ebeveynlerin yarısından daha fazlası tarafından uygulanmaktadır. En çok tercih edilen beş tedbir ise; “Kişisel bilgilerimi

(T.C. no, cep numarası, adres, şifre bilgileri vb.) internet ortamlarında hiç kimse ile paylaşmamak (%92,1)", "Çocuğumun internete bağlı cihaz kullanım süresini sınırlamak/denetim altına almak (%91,9)", "Çocuğumun ya da öğrencilerimin davranışlarında farklılık olup olmadığını gözlemlemek (%91,3)", "Sosyal medyada tanımadığım kişilerden gelen arkadaşlık isteklerini kabul etmemek (%90,9)" ve "Çocuğum internete bağlı bir cihaz kullanırken onu gözetim altında tutmak (% 90,2)". Ebeveynler tarafından en az tercih edilen tedbirler ise %42,3 ile "Kullanıcı adı ve şifre ile giriş yaptığımız siteler için iki aşamalı doğrulama kullanmak" ve %32,9 ile "Internet adreslerini elle yazmak ve hecelemek"tir.

Ebeveynlere *çocuklarının masaüstü, dizüstü bilgisayar, akıllı telefon, tablet ve internet kullanırken hangisi ya da hangileri için yardım aldığı* sorusu sorulmuş ve elde edilen bulgular Tablo 40'ta verilmiştir.

Tablo 40. Çocukların Bilişim Teknolojileri Kullanımında Yardım Alma Durumlarına Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

	Kullanmıyor		Yardım Alarak Kullanıyor		Yardım Almadan Kullanıyor	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Masaüstü bilgisayar (PC)	487	90	42	7,8	12	2,2
Dizüstü bilgisayar (Laptop)	451	83,4	77	14,2	13	2,4
Akıllı telefon	88	16,3	236	43,6	217	40,1
Tablet	239	44,2	123	22,7	178	32,9
Internet	82	15,2	303	56	156	28,8

Tablo 40'a göre, ebeveynlerin çocukları bilişim teknolojilerinden en çok akıllı telefonu (%40,1) yardım almadan kullanmaktadırlar. Yardım almadan kullandıkları diğer bilişim teknolojileri sırasıyla tablet (%32,9), internet (28,8), laptop (%2,4) ve masaüstü bilgisayardır (%2,2). Çocuklarının yardım alarak kullanabildikleri bilişim teknolojileri ise sırasıyla internet (%56), akıllı telefon (%43,6), tablet (22,7), laptop (%14,2) ve masaüstü bilgisayar (%7,8). Bu değerler 36-72 aylık yaş aralığında olan çocukların bilişim teknolojilerinden daha çok akıllı telefonu kullandıklarını göstermektedir. Diğer yandan, daha az işaretlenen bilişim teknolojisi ise masaüstü bilgisayardır. Katılımcıların %90'ı çocuklarının masaüstü bilgisayarı kullanmadığını belirtmişlerdir.

Ebeveynlere *çocuklarının interneti kullanma amaçları* sorulmuş ve verilen seçenekler arasından kendilerine en uygun geleni/gelenleri işaretlemeleri istenmiştir. Tablo 41'de çocuklarının internet kullanma amaçlarına ait frekans değerleri yer almaktadır.

Tablo 41. Ebeveynlerin Çocuklarının İnternet Kullanma Amaçlarına Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

	Frekans	Yüzde
Çizgi film izlemek	377	69,7
Oyun oynamak	314	58
Video izlemek	307	56,7
Oyun indirmek	107	19,8
Müzik dinlemek	80	14,8
Çocuğum internet kullanmıyor	29	5,4
Diğer	13	2,4

Tablo 41 incelendiğinde, ebeveynler çocuklarının interneti en çok çizgi film izlemek amacıyla kullandıklarını (%69,7) belirtmişlerdir. Bunu oyun oynamak (%58) ve video izlemek (%56,7) takip etmektedir. İnterneti oyun indirmek amacıyla kullanan çocuk oranı %19,8 iken en az tercih edilen amaç %14,8 ile müzik dinlemek olarak bulunmuştur. Çocuğunun interneti kullanmadığını belirten ebeveyn oranı ise %5,4'tür. Ebeveynlerin %2,4'ü bunların dışında amaçları olduğunu ve bu amaçların belgesel izlemek, masal dinlemek ve yabancı dil öğrenmek olduğunu belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin siber zorbalık olaylarını yaşamamak ve hem kendilerini, hem çocuklarını hem de öğrencilerini bu olaylardan korumak adına aldıkları tedbir(ler)i verilen listeden seçmeleri istenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 42'de verilmiştir.

Tablo 42. Öğretmenlerin Siber Zorbalık İle Mücadele Stratejilerini Belirlemeye Yönelik Sorulan Soruya Verilen Yanıtlara Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

	Evet		Hayır	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Çocuğumla ve öğrencilerimle, internet ve bilişim teknolojilerinin iyi ve kötü tarafları hakkında konuşmak.	54	96,4	2	3,6
Sosyal medyada tanımadığım kişilerden gelen arkadaşlık isteklerini kabul etmemek.	54	96,4	2	3,6
Tanımadığım kişileri sosyal medyada arkadaş olarak eklememek.	53	94,6	3	5,4
Kullanıcı adı ve şifre bilgilerimi hiç kimse ile paylaşmamak.	52	92,9	4	7,1
Okuldaki ortak bilgisayarı sadece iş amaçlı kullanmak.	52	92,9	4	7,1
Çocuğumun ya da öğrencilerimin internete bağlı cihaz kullanım süresini sınırlamak/denetim altına almak.	52	92,9	4	7,1
Internete bağlandığımız cihazlara açılış şifresi koymak.	51	91,1	5	8,9
Şifre ile girilen site ve platformlardan güvenli çıkış butonu ile çıkmak.	51	91,1	5	8,9

Alışveriş için kullandığım sitelerin güvenlik ayarlarını ve politikalarını bilmek.	51	91,1	5	8,9
Velilerimle sürekli iletişim halinde olmak, onların çocukları hakkındaki gözlemlerini ve uyarılarını dikkate almak.	51	91,1	5	8,9
Velilerle iletişim için kullandığım sanal platformlarda yazışma ve paylaşım kuralları koymak ve bunları uygulamak.	51	91,1	5	8,9
Çocuğumun ya da öğrencilerimin davranışlarında olağanın dışında farklılık olup olmadığını gözlemlemek.	51	91,1	5	8,9
Çocuğum ya da öğrencilerim internete bağlı bir cihaz kullanırken onu gözetim altında tutmak.	50	89,3	6	10,7
Tanıdığım biri bile olsa, izin istemeden hiç kimseyi sosyal medyada arkadaş olarak eklememek.	50	89,3	6	9,7
Kişisel bilgisayar/akıllı telefon/tabletimi başkalarıyla ortak kullanmamak.	49	87,5	7	12,5
Kişisel bilgilerimi (TCno, cep numarası, adres, şifre bilgileri vb.) internet ortamlarında hiç kimse ile paylaşmamak.	49	87,5	7	12,5
Sosyal ağ hesaplarımda gizlilik ve güvenlik ayarlarını yapmak.	48	85,7	8	14,3
Internete bağlandığımız cihazlara ekran şifresi koymak.	47	83,9	9	16,1
Meslektaş/arkadaş/komşu/akrabama ait cihazlarla internette şifre gerektiren sitelere girmemek.	47	83,9	9	16,1
Sosyal ağ firmalarının gizlilik ve güvenlik politikaları hakkında bilgi sahibi olmak.	47	83,9	9	16,1
Kullanıcı adı ve şifre bilgilerimi hiçbir yere kaydetmemek.	44	78,6	12	21,4
Bilmediğim kişilerden/kurumlardan gelen e-postaları açmamak.	44	78,6	12	21,4
Internete bağlandığımız cihazlarda lisanslı antivirus kullanmak.	43	76,8	13	23,2
Kullanıcı adı ve şifre ile giriş yaptığımız siteler için iki aşamalı doğrulama kullanmak.	42	75,0	14	25
Şifre ile girilen sitelerde, daha sonraki girişlerde şifre hatırlansın mı sorusuna olumsuz yanıt vermek.	42	75,0	14	25,0
Sosyal ağ hesaplarımın güncellemelerini düzenli olarak yapmak.	42	75,0	14	25,0
Akıllı telefon uygulamalarını indirirken, kullanım şartlarını okumak.	42	75,0	14	25,0
Internete bağlandığımız cihazlarda güvenlik filtresi kullanmak.	41	73,2	15	26,8
Şifre gerekmeyen, herkese açık internet bağlantılarını kullanmamak.	41	73,2	15	26,8
Google Play ebeveyn denetim ayarlarını yapmak.	41	73,2	15	26,8
E-posta güvenlik ayarlarını yapmak.	41	73,2	15	26,8
Siber zorbalıkla ilgili gelişme ve haberleri takip etmek.	41	73,2	15	26,8
Internete bağlandığımız cihazlarda yüklü işletim sistemlerini düzenli olarak güncellemek.	39	69,6	17	30,4
Kullanıcı adı ve şifre ile giriş yaptığımız siteler için şifreleri belirli aralıklarla değiştirmek.	38	67,9	18	32,1
E-postalarla gelen ek dosyaları açmadan önce virüs taramasından geçirmek.	38	67,9	18	32,1
Sosyal medyada bulunduğum konum bilgisini paylaşmamak.	38	67,9	18	32,1
Açılış şifresi gerektiren cihaz, platform ve hesaplar için, birbirinden farklı şifreler belirlemek.	36	64,3	20	35,7
İnternete bağlanmak için kullandığımız cihazların kameralarını, kullanmadığımız süre içinde kapatmak/bantlamak.	30	53,6	26	46,4

Internet adreslerini elle yazmak ve hecelemek.	28	50,0	28	50,0

Tablo 42 incelendiğinde, verilen tedbirlerin hepsi katılımcıların yarısından daha fazlası tarafından uygulanmaktadır. En çok tercih edilen beş tedbir ise; "Çocuğumla ve öğrencilerimle, internet ve bilişim teknolojilerinin iyi ve kötü tarafları hakkında konuşmak (%96,4)", "Sosyal medyada tanımadığım kişilerden gelen arkadaşlık isteklerini kabul etmemek (%96,4)", "Tanımadığım kişileri sosyal medyada arkadaş olarak eklememek (%94,6)", "Kullanıcı adı ve şifre bilgilerimi hiç kimse ile paylaşmamak (%92,9)" ve "Okuldaki ortak bilgisayarı sadece iş amaçlı kullanmak (%92,9)". Öğretmenler tarafından en az tercih edilen tedbirler ise %53,6 ile "İnternete bağlanmak için kullandığımız cihazların kameralarını, kullanmadığımız süre içinde kapatmak/bantlamak" ve %50 ile "Internet adreslerini elle yazmak ve hecelemek"tir.

Öğretmenlere *çocuklarının masaüstü, dizüstü bilgisayar, akıllı telefon, tablet ve internet kullanırken hangisi ya da hangileri için yardım aldığı* sorusu sorulmuş ve elde edilen bulgular Tablo 43'te verilmiştir.

Tablo 43. Öğretmen Çocuklarının Teknolojik Alet Kullanımında Yardım Alma Durumlarına Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

	Kullanmıyor		Yardım Alarak Kullanıyor		Yardım Almadan Kullanıyor	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Masaüstü bilgisayar (PC)	17	65,4	1	3,8	8	30,8
Dizüstü bilgisayar (Laptop)	15	57,7	2	7,7	9	34,6
Akıllı telefon	4	15,4	8	30,8	14	53,8
Tablet	9	34,6	3	11,5	14	53,8
Internet	3	11,5	10	38,5	13	50,0

Tablo 43'e göre, öğretmenlerin çocukları bilişim teknolojilerinden en çok akıllı telefon ve tableti (%53,8) yardım almadan kullanmaktadırlar. Yardım almadan kullandıkları diğer bilişim teknolojileri sırasıyla internet (%50), laptop (34,6) ve masaüstü bilgisayardır (%30,8). Çocuklarının yardım alarak kullanabildikleri bilişim teknolojileri ise sırasıyla internet (%38,5), akıllı telefon (%30,8), tablet (11,5), laptop (%7,7) ve masaüstü bilgisayar (%3,8). Bu değerler, öğretmenlerin çocuklarının bilişim teknolojilerinden daha çok akıllı telefonu kullandıklarını göstermektedir. Diğer yandan daha az tercih edilen bilişim teknolojileri ise masaüstü bilgisayardır.

Katılımcıların %65,4'ü çocuklarının masaüstü bilgisayarı kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlere *çocuklarının interneti kullanma amaçları* sorulmuş ve verilen seçenekler arasından kendilerine en uygun geleni/gelenleri işaretlemeleri istenmiştir. Tablo 44'te çocuklarının internet kullanma amaçlarına ait frekans değerleri yer almaktadır.

Tablo 44. Öğretmen Çocuklarının İnternet Kullanma Amaçlarına Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

	Frekans	Yüzde
Video izlemek	17	65,4
Oyun oynamak	15	57,7
Çizgi film izlemek	11	42,3
Müzik dinlemek	8	30,8
Oyun indirmek	6	23,1
Diğer	3	11,4
Çocuğum internet kullanmıyor	2	7,7

Tablo 44 incelendiğinde, öğretmen çocuklarının interneti en çok video izlemek amacıyla kullandıklarını (%65,4) belirtmişlerdir. Bunu oyun oynamak (%57,7) ve çizgi film izlemek (%56,7) ve müzik dinlemek (%30,8) takip etmektedir. İnterneti oyun indirmek amacıyla kullanan çocuk oranı %23,1 iken çocuğunun interneti kullanmadığını belirten öğretmen oranı ise %7,7'dir. Öğretmenlerin %11,4'ü çocuklarının bunların dışında amaçları olduğunu ve bu amaçların dersleri ve ödevlerine hazırlanmak olduğunu belirtmişlerdir.

Yöneticilerin siber zorbalık olaylarını yaşamamak ve hem kendilerini, hem çocuklarını hem de öğrencilerini bu olaylardan korumak adına aldıkları tedbir(ler)i verilen listeden seçmeleri istenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 45'te verilmiştir.

Tablo 45. Yöneticilerin Siber Zorbalık İle Mücadele Stratejilerini Belirlemeye Yönelik Sorulan Soruya Verilen Yanıtlara Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

	Evet		Hayır	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kişisel bilgilerimi (TCno, cep numarası, adres, şifre bilgileri vb.) internet ortamlarında hiç kimse ile paylaşmamak.	24	96,0	1	4,0
Velilerle iletişim için kullandığım sanal platformlarda yazışma ve paylaşım kuralları koymak ve bunları uygulamak.	24	96,0	1	4,0
Kurumumda çalışan öğretmenleri, kişisel sosyal medya hesaplarında, velilerin izni olmaksızın öğrenci görüntülerini paylaşmamaları konusunda uyarmak ve bilgilendirmek.	24	96,0	1	4,0
Tanıdığım biri bile olsa, izin istemeden hiç kimseyi sosyal medyada arkadaş olarak eklememek.	24	96,0	1	4,0

Tanımadığım kişileri sosyal medyada arkadaş olarak eklememek.	24	96,0	1	4,0
Sosyal medyada tanımadığım kişilerden gelen arkadaşlık isteklerini kabul etmemek.	24	96,0	1	4,0
Kullanıcı adı ve şifre bilgilerimi hiç kimse ile paylaşmamak.	23	92,0	2	8,0
Kişisel bilgisayar/akıllı telefon/tabletimi başkalarıyla ortak kullanmamak.	23	92,0	2	8,0
Sosyal ağ hesaplarımda gizlilik ve güvenlik ayarlarını yapmak.	23	92,0	2	8,0
Okulumuzun sosyal ağ sayfalarındaki paylaşımlarda velilerin izni olmaksızın öğrenci görüntülerini paylaşmamak.	23	92,0	2	8,0
Sosyal medyada bulunduğum konum bilgisini paylaşmamak.	23	92,0	2	8,0
Şifre ile girilen site ve platformlardan güvenli çıkış butonu ile çıkmak.	22	88,0	3	12,0
Makam odamda bulunan bilgisayarı sadece iş amaçlı kullanmak.	22	88,0	3	12,0
E-posta güvenlik ayarlarını yapmak.	22	88,0	3	12,0
Çocuğumun davranışlarında olağanın dışında farklılık olup olmadığını gözlemlemek.	22	88,0	3	12,0
Okulumuzdaki internet bağlantısını şifre ile giriş yapılacak şekilde kullanıma sunmak.	22	88,0	3	12,0
Sosyal ağların gizlilik ve güvenlik politikaları hakkında bilgi sahibi olmak.	21	84,0	4	16,0
Çocuğumla, internet ve bilişim teknolojilerinin iyi ve kötü tarafları hakkında konuşmak.	21	84,0	4	16,0
Siber zorbalıkla ilgili gelişme ve haberleri takip etmek.	21	84,0	4	16,0
Kullanıcı adı ve şifre ile giriş yaptığımız siteler için iki aşamalı doğrulama kullanmak.	20	80,0	5	20,0
Bilmediğim kişilerden/kurumlardan gelen e-postaları açmamak.	20	80,0	5	20,0
Alışveriş için kullandığım sitelerin güvenlik ayarlarını ve politikalarını bilmek.	20	80,0	5	20,0
Kullanıcı adı ve şifre bilgilerimi hiçbir yere kaydetmemek.	19	76,0	6	24,0
Meslektaş/arkadaş/komşu/akrabama ait cihazlarla internette şifre gerektiren sitelere girmemek.	19	76,0	6	24,0
Şifre gerekmeyen, herkese açık internet bağlantılarını kullanmamak.	19	76,0	6	24,0
Sosyal ağ hesaplarımın güncellemelerini düzenli olarak yapmak.	19	76,0	6	24,0
E-postalarla gelen ek dosyaları açmadan önce virüs taramasından geçirmek.	19	76,0	6	24,0
Internete bağlandığımız cihazlara açılış şifresi koymak.	18	72,0	7	28,0
Internete bağlandığımız cihazlarda lisanslı antivirus kullanmak.	18	72,0	7	28,0
Şifre ile girilen sitelerde, daha sonraki girişlerde şifre hatırlansın mı sorusuna olumsuz yanıt vermek.	18	72,0	7	28,0
Öğretmenlerle iletişim için kullandığım sanal platformlarda yazışma ve paylaşım kuralları koymak ve bunları uygulamak.	18	72,0	7	28,0
Internete bağlandığımız cihazlarda güvenlik filtresi kullanmak.	17	68,0	8	32,0
Kullanıcı adı ve şifre ile giriş yaptığımız siteler için şifreleri belirli aralıklarla değiştirmek.	17	68,0	8	32,0
Çocuğumun internete bağlı cihaz kullanım süresini sınırlamak/denetim altına almak.	17	68,0	8	32,0
Internete bağlandığımız cihazlarda yüklü işletim sistemlerini düzenli olarak güncellemek.	16	64,0	9	36,0

Açılış şifresi gerektiren cihaz, platform ve hesaplar için, birbirinden farklı şifreler belirlemek.	16	64,0	9	36,0
Akıllı telefon uygulamalarını indirirken, kullanım şartlarını okumak.	16	64,0	9	36,0
Internete bağlandığımız cihazlara ekran şifresi koymak.	15	60,0	10	40,0
Çocuğum internete bağlı bir cihaz kullanırken onu gözetim altında tutmak.	15	60,0	10	40,0
İnternete bağlanmak için kullandığımız cihazların kameralarını, kullanmadığımız süre içinde kapatmak/bantlamak.	14	56,0	11	44,0
Google Play ebeveyn denetim ayarlarını yapmak.	13	52,0	12	48,0
Internet adreslerini elle yazmak ve hecelemek.	9	36,0	16	64,0

Tablo 45 incelendiğinde, verilen tedbirlerin çoğu katılımcıların yarısından daha fazlası tarafından uygulanmaktadır. En çok tercih edilen ilk beş tedbir ise; "Kişisel bilgilerimi (T.C. no, cep numarası, adres, şifre bilgileri vb.) internet ortamlarında hiç kimse ile paylaşmamak (%96)", "Velilerle iletişim için kullandığım sanal platformlarda yazışma ve paylaşım kuralları koymak ve bunları uygulamak (%96)", "Kurumumda çalışan öğretmenleri, kişisel sosyal medya hesaplarında, velilerin izni olmaksızın öğrenci görüntülerini paylaşmamaları konusunda uyarmak ve bilgilendirmek (%96)", "Tanıdığım biri bile olsa, izin istemeden hiç kimseyi sosyal medyada arkadaş olarak eklememek (%96)" ve "Tanımadığım kişileri sosyal medyada arkadaş olarak eklememek (%96)". Yöneticiler tarafından en az tercih edilen tedbir ise, %36 oranında "İnternet adreslerini elle yazmak ve hecelemek." ve %48 oranında "Google Play ebeveyn denetim ayarlarını yapmak." tır.

Yöneticilere *çocuklarının masaüstü, dizüstü bilgisayar, akıllı telefon, tablet ve internet kullanırken hangisi ya da hangileri için yardım aldığı* sorusu sorulmuş ve elde edilen bulgular Tablo 46'da verilmiştir.

Tablo 46. Yönetici Çocuklarının Teknolojik Alet Kullanımında Yardım Alma Durumlarına Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

	Kullanmıyor		Yardım Alarak Kullanıyor		Yardım Almadan Kullanıyor	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Masaüstü bilgisayar (PC)	9	40,9	2	9,1	11	50,0
Dizüstü bilgisayar (Laptop)	5	22,7	2	9,1	15	68,2
Akıllı telefon	2	9,1	4	18,2	16	72,7
Tablet	3	13,6	3	13,6	16	72,7
Internet	1	4,5	4	18,2	17	77,3

Tablo 46'ya göre, katılımcıların çocukları bilişim teknolojilerinden en çok interneti (%77,3) yardım almadan kullanmaktadırlar. Yardım almadan kullandıkları diğer bilişim teknolojileri sırasıyla akıllı telefon (%72,7), tablet (%72,7), laptop (34,6) ve masaüstü bilgisayardır (%50). Çocuklarının yardım alarak kullanabildikleri bilişim teknolojileri ise sırasıyla internet (%18,2), akıllı telefon (%18,2), tablet (13,6), laptop (%9,1) ve masaüstü bilgisayar (%9,7). Katılımcıların %40,9'u çocuklarının masaüstü bilgisayarı kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Yöneticilere *çocuklarının interneti kullanma amaçları* sorulmuş ve verilen seçenekler arasından kendilerine en uygun geleni/gelenleri işaretlemeleri istenmiştir. Tablo 47'ye çocuklarının internet kullanma amaçlarına ait frekans değerleri yer almaktadır.

Tablo 47.Yönetici Çocuklarının İnternet Kullanma Amaçlarına Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

	Frekans	Yüzde
Video izlemek	15	68,2
Oyun oynamak	13	59,1
Diğer	11	54,5
Müzik dinlemek	8	36,4
Çizgi film izlemek	4	18,2
Oyun indirmek	1	4,5

Tablo 47 incelendiğinde, yönetici çocuklarının interneti en çok video izlemek amacıyla kullandıklarını (%68,2) belirtmişlerdir. Bu seçeneği oyun oynamak (%59,1), müzik dinlemek (%36,4) ve çizgi film izlemek (%18,2) takip etmektedir. İnterneti oyun indirmek amacıyla kullanan çocuk oranı %4,5'tir. Yöneticilerin %54,5'i çocuklarının interneti ders çalışmak ve işleri gereği kullandıklarını belirtmişlerdir.

5.7 Görüşme Formlarından Elde Edilen Bulgular

Araştırmaya katılan ebeveyn, öğretmen ve yöneticiler arasından gönüllü olanlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde amaç; katılımcıların anket ve ölçek soruları dışında, gerek kendilerinin gerekse veli-öğretmen-yönetici üçgeninde siber zorbalık farkındalığı ile siber zorbalıkla mücadeleye yönelik görüş ve önerilerini ifade etmeleri, bu ifadelerle anket ve ölçekten elde edilen verilerin desteklenmesidir.

5.7.1 Ebeveynlere Ait Görüşme Bulguları

Araştırmaya katılan 541 ebeveynin 16 (%3)'sı ile gerçekleştirilen görüşmelerde sorulan sorular ve alınan yanıtlar aşağıda yer almaktadır:

Soru 1. *Etrafınızda bir kişinin, aile fertlerinden birinin ya da çocuğunuzun siber zorbalığa maruz kaldığına şahit oldunuz mu? Şahit olduysanız, ne tür olaylardı? Bu olaylar karşısında tavrınız ne oldu?*

Görüşme yapılan ebeveynlerin 11'i (%68,75), bu soruya hayır yanıtını vermiştir. 4 ebeveyn (%25), sosyal medya hesaplarının şifrelerinin çalınması durumuyla karşılaştıklarını, 1 ebeveyn (%6,25) ise, banka hesap bilgilerinin çalındığını belirtmiştir. Yanıtlara göre, ebeveynlerin büyük bir kısmının kendilerinin, çocuklarının ya da çevrelerindeki herhangi birinin, ciddi bir siber zorbalık olayı ile karşılaşmadıkları görülmektedir.

Soru 2. *Öğretmenlerin siber zorbalık hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Bunu düşünmenize neden nedir?*

Görüşmeye katılan ebeveynlerden 14'ü (%87,5), çocuklarının öğretmenlerinin siber zorbalık hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Sadece 1 ebeveyn (%6,26), öğretmenin sosyal medyada yaptığı paylaşımlarından yola çıkarak öğretmenin bilinçli olmadığını söylerken, 1 ebeveyn (%6,26) de öğretmenin herkes kadar bilgisi olduğunu, daha fazla bilgisi olmadığını düşündüğünü belirtmiştir. Bu yanıtlardan yola çıkarak, ebeveynlerin genel olarak, çocuklarının öğretmenlerinin siber zorbalık hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşündüğü ifade edilebilir.

Soru 3. *Özellikle çocuklara yapılan ya da çocukların yaptığı siber zorbalıkla mücadele için sizce neler yapılmalıdır? (Devlet, öğretmenler, yöneticiler ve veliler olarak)*

Bu soruya 4 (%25) ebeveyn fikirlerinin olmadığı yönünde yanıt vermiştir. 12 (%75) ebeveyn esas denetimin ailede ve anne babalarda olması gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca ebeveynler çocukların internet ve dijital araç kullanımında süre kısıtlaması olması konusunda hem fikirlerdir.

5.7.2 Öğretmenlere Ait Görüşme Bulguları

Araştırmaya katılan 56 öğretmenin 25 (%45)'i ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde sorulan sorular ve alınan yanıtlar aşağıda yer almaktadır:

Soru 1. *Etrafınızda bir kişinin, aile fertlerinden birinin, öğrencilerinizden birinin ya da çocuğunuzun siber zorbalığa maruz kaldığına şahit oldunuz mu? Şahit olduysanız, ne tür olaylardı? Bu olaylar karşısında tavrınız ne oldu?*

Görüşme yapılan öğretmenlerden 12 (%48)'si bu soruya hayır yanıtını vermiştir. 9 (%36) öğretmen, sosyal medya hesaplarının şifrelerinin çalışması durumuyla karşılaştıklarını, 3 (%12) öğretmen banka hesap bilgilerinin çalındığını, 1 (%4) öğretmen ise, çocuklarının oynadığı oyunda zorbalık içeren sahneler olduğunu ve oyunu yasakladığını belirtmişlerdir.

Soru 2. *Velilerinizin siber zorbalık hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Bunu düşünmenize neden nedir?*

Öğretmenlerden 16 (%64) 'sıbu soruya hayır yanıtını vermiştir. Genel olarak bu kanıya; çocukların internette geçirdikleri sürenin fazla olmasından ve velilerin sosyal medya hesaplarından çocukları ile ilgili yaptıkları paylaşımlardan vardıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerden sadece 5 (%20)'i velilerin bu konuda duyarlı olduğunu belirtmiş ve bu kanıya varmalarında, velilerin genel eğitim seviyelerinin yüksek olmasının etkili olduğunuifade etmişlerdir. 4 (%16) öğretmen ise bu soruya yanıt vermemiştir.

Soru 3. *Yöneticilerinizin siber zorbalık hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Bunu düşünmenize neden nedir?*

Bu soruya sadece 4 (%16) öğretmen evet yanıtını vermiştir. Genel olarak bu kanıya, özel iletişimlerinde kullandıkları dilden vardıklarını söylemişlerdir. 12 (%48) öğretmen, yöneticilerin bir miktar bilgiye sahip olduğunu ama yeterli olmadığını, teknolojinin bu kadar hızlı ilerlemesine ayak uydurmakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir. 4 (%16) öğretmen, yöneticilerin bilgi düzeylerinin velilerin bilgi düzeyinden daha iyi olduğunu, 5 (%20) öğretmen ise yöneticilerinin bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını beyan etmiş ve özellikle Whatsapp gruplarında kendilerinin bizzat siber zorbalık yaptıklarını belirtmişlerdir.

Soru 4. *Özellikle çocuklara yapılan ya da çocukların yaptığı siber zorbalıkla mücadele için sizce neler yapılmalıdır? (Devlet, öğretmenler, yöneticiler ve veliler olarak)*

Bu soruya öğretmenlerden 13 (%52)'ü seminerlerle siber zorbalık hakkında bilgilendirme ve farkındalık yaratılabileceğini belirtmişlerdir. 5 (%20) öğretmen, aile eğitiminin ve aile bilinçlendirmesinin bu konuda en fazla önemsenmesi gereken husus olduğunu, 5 (%20) öğretmen ise, internet kısıtlamalarının siber zorbalıkla mücadele etmek için gerekli olduğunu söylemişlerdir. 1 (%4) öğretmen, rehber öğretmenlerin bu konuda destek olması gerektiğini, 1 (%4) öğretmen ise ders içeriği olarak siber zorbalığın her kademede öğrencilere aktarılması gerektiğini belirtmiştir.

5.7.3 Yöneticilere Ait Görüşme Bulguları

Araştırmaya katılan 25 yöneticinin 13 (%52)'ü ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde sorulan sorular ve alınan yanıtlar aşağıda yer almaktadır:

Soru 1. *Etrafınızda bir kişinin, aile fertlerinden birinin, öğrencilerinizden birinin ya da çocuğunuzun siber zorbalığa maruz kaldığına şahit oldunuz mu? Şahit olduysanız, ne tür olaylardı? Bu olaylar karşısında tavrınız ne oldu?*

Görüşme yapılan yöneticilerden 8 (%62)'i, etrafındaki herhangi bir kişinin ya da öğrencilerinden birinin siber zorbalığa maruz kaldığına şahit olmadığını belirtirken, 1 (%7,69) yönetici, kendi çocuğunun siber zorbalığa maruz kaldığını ve sorunu pedagog eşliğinde çözebildikleriniifade etmiştir. 2 (%15) yönetici, sosyal medya hesaplarının şifrelerinin çalışması durumuyla karşılaştıklarını, 2 (%15) yönetici de telefonla aranmak ve rahatsız edilmek suretiyle siber zorbalık yaşadığını belirtmiştir.

Soru 2. *Velilerinizin siber zorbalık hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Bunu düşünmenize neden nedir?*

Yöneticilerden 8 (%62)'i bu soruyahayır yanıtını vermiştir. Genel olarak bu kanıya varmalarına neden olarak; veli Whatsapp gruplarındaki paylaşımlardaki dil yanlışlarından, çocukların kontrolsüz bir şekilde internette geçirdikleri sürenin fazla olmasından ve yeterli bilgilendirme yapılmamasını göstermişlerdir. Yöneticilerden

sadece 5 (%38,46)'i, velilerin bu konuda bilinçli olduğunu ifade etmiş ve bu kanıya, velilerin teknolojiyi yakından takip etmelerinden vardıklarını belirtmişlerdir.

Soru 3. *Öğretmenlerinizin siber zorbalık hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Bunu düşünmenize neden nedir?*

Bu soruya evet yanıtı veren yönetici sayısı 5 (%38,46) olurken, 6 (%46,15) yönetici de, öğretmenlerin bir miktar bilgiye sahip olduğunu ama yeterli olmadığını, teknolojinin bu kadar hızlı ilerlemesine ayak uydurmakta zorlandıklarını belirtmişlerdir. 2 (%15) yönetici ise, öğretmenlerin bilgi düzeylerinin velilerin bilgi düzeyinden daha iyi olduğunu ifade etmiştir.

Soru 4. *Özellikle çocuklara yapılan ya da çocukların yaptığı siber zorbalıkla mücadele için sizce neler yapılmalıdır? (Devlet, öğretmenler, yöneticiler ve veliler olarak)*

Bu soruya yanıt veren yöneticilerden 5 (%38,46)'i, seminerlerle siber zorbalık hakkında bilgilendirme ve farkındalık yaratılabileceğini ifade etmiştir. 4 yönetici, aile eğitiminin ve aile bilinçlendirilmesinin önemli olduğunu, 2 (%15) yönetici ise ebeveynlerin internet kısıtlamalarının, siber zorbalıkla mücadelede gerekli olduğunu söylemiştir. 1 (%7,69) yönetici de, siber zorbalığın ders olarak okullarda okutulması gerektiğine dikkat çekmiştir.

BÖLÜM VI

TARTIŞMA

Tezin birinci araştırma sorusu, "Araştırmaya katılan ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri nedir?" şeklinde düzenlenmiştir**.** Bu araştırma sorusuna ilişkin bulgular incelendiğinde; katılımcı ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerin **siber zorba ve siber kurban düzeyleri** genel olarak düşük olmakla birlikte, siber zorba düzeylerinin siber kurban düzeylerinden düşük olduğu görülmektedir. Siber zorba ve siber kurban düzeylerinin katılımcılar arasında farklılaşmadığı da, elde edilen bulgulardan biridir. Katılımcıların siber zorbalık farkındalıklarının yüksek olmasının, bu sonucun elde edilmesinde etkili olduğu düşünülebilir. 2018 yılında, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 28 ülkeden 20.793 kişiyle, siber zorbalık farkındalığı araştırması yapılmıştır. Araştırmaya 18-64 yaş arası yetişkinler dahil edilmiştir. Araştırmanın raporuna göre Türkiye 28 ülke arasında %60 farkındalık oranıyla 23. sırada yer almıştır (Clement, 2019). Ülkemizin sosyal medya ve internet kullanma oran ve süreleri dikkate alındığında, bu oranın oldukça düşük olduğu ifade edilebilir. Tez çalışmasındaki katılımcıların siber zorbalık düzeylerinin düşük, siber zorbalık farkındalıklarının yüksek olmasının bu araştırma bulgularıyla örtüşmemesi sevindirici olmakla birlikte, araştırma ve tez çalışmalarına dahil edilen bireylerin sayıları ve demografik özellikleri, sonuçların farklılığında etken olabilir. Bu bağlamda, farkındalık odaklı ve geniş katılımlı araştırmalar planlanabilir.

Ebeveynlerin siber zorba ve siber kurban düzeyleri cinsiyete göre incelendiğinde, siber zorba düzeyinin **cinsiyet**e göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. Buna göre, erkeklerin siber zorbalık düzeyi kadınlara göre daha yüksektir. Bu veri, kimi araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir (Arıcak vd., 2008; Erdur Baker ve Kavşut, 2007; Kowalski ve Limber, 2007; Li, 2006; Li, 2007b). Öğretmenlerin ve yöneticilerin, siber zorba ve kurban düzeyleri cinsiyetlerine göre herhangi bir farklılık göstermemektedir. Burnukara (2009), Hinduja ve Patchin (2008), Özbay (2013), Salı, Ergün Başak ve Baştürk Akça (2015)'ün çalışmalarında da cinsiyetin, siber zorba ya da kurban düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığa neden olmadığı belirlenmiştir. Benzer şekilde bazı çalışmalarda,

kadınların da erkeklerin de eşit oranda siber zorba oldukları ortaya konmuştur (Kocatürk, 2014; Kowalski ve Limber, 2007; Serin, 2012; Wensley ve Campbell, 2012; Zerach, 2016). Bu durum, tez araştırmasına katılan öğretmen ve yöneticilerin tamamına yakın oranda kadın olmasından kaynaklı olabilir. Okul öncesi öğretmen ve yönetici sayısının cinsiyet açısından eşit ya da çok yakın olduğu başka araştırmalar yapılmasına ihtiyaç olduğu söylenebilir. Bu verilerin farklı araştırmalarda farklı sonuçlar vermesinin en önemli sebeplerinden biri, sanal ortamda siber zorbalık eylemini yapan kişinin cinsiyetinin tespitinin zor olmasıdır. Gelecekte bu konuyu araştıran başka çalışmaların yapılmasında yarar görülmektedir.

Ebeveyn ve yöneticilerin, siber zorba ve kurban düzeyleri **yaş** değişkenine göre incelendiğinde, herhangi bir farklılık bulunamamıştır. Bu durum, katılımcı ebeveynlerin ağırlıklı olarak 29-39 yaş aralığında ve en az lise eğitimi almış olmasına bağlanabilir. Ayrıca, siber zorbalığın çocuk ve gençler arasında yaygın olarak görülmesi de bu sonucu doğurmuş olabilir. Ebeveyn ve yöneticilerin anket ve ölçek maddelerini siber zorbalığın kötü ve suç teşkil eden davranış olduğunu bilerek yanıtlamış olma ihtimalleri de, bu sonuca ulaşılmasında etkili olmuştur denilebilir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin siber zorba ve kurban düzeyleri **yaş** değişkenine göre incelendiğinde, 18-28 yaş arasında olan öğretmenlerin, 40-50 yaş arası öğretmenlere göre siber zorba düzeyleri daha yüksek sonucuna ulaşılmıştır. Yaşı 40-50 yaş arası olan öğretmenlerin ise siber kurban düzeyleri, 18-28 yaş aralığındaki öğretmenlere göre daha yüksektir. Wtech Platform'un (2020) paylaştığı verilere göre; 26-35 yaş arası yetişkinlerde siber kurban oranı %34, 35-46 yaş aralığındaki yetişkinlerde ise bu oran %13'tür. Verilere göre 26-46 yaş aralığındaki yetişkinlerde siber kurban oranı yüksek değerdedir. Bunun sebeplerinden biri internet ve bilişim teknolojileri okur yazarlığı düzeyi olabilir. Eachus ve Cassidy (2006) çalışmalarında, internet teknolojisi ile yaş arasında olumsuz bir ilişkinin bulunduğunu ortaya koymuştur. Sonraki araştırmalara, öğretmenlerin internet ve bilişim teknolojileri okuryazarlığı düzeylerinin de dahil edilmesine gerek olduğu görülmektedir. Bu tez araştırmasında yer alan 18-28 yaş aralığındaki öğretmenlerin siber zorba düzeylerinin, 40-50 yaş aralığındaki öğretmenlerin siber kurban düzeylerinin daha yüksek olması, bu konudaki bilgi eksikliğinin ve eğitim ihtiyacının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Araştırmada ebeveynlerin siber zorba ve kurban düzeyleri, **eğitim durumu**na göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ebeveyn eğitim düzeyi bu çalışmada kendi siber zorba ve kurban düzeylerini yordamamakla birlikte, alan yazında ebeveyn eğitim durumunun çocukların siber zorba ve kurban davranışlarını etkilediğini ortaya koyan çalışmalar mevcuttur. Akbaba ve Eroğlu (2013) ile Serin (2012), anne eğitim düzeyi yükseldikçe, çocuklarda siber kurban oranının düştüğünü ortaya koyan çalışmalar yapmıştır. Eroğlu (2014) da araştırmasında, lisansüstü eğitim almış annelerin çocuklarının daha fazla internet kullandıkları ve daha fazla siber zorbalık davranışı gösterdikleri bulgusuna ulaşmıştır. Baykal (2016) ve Çiftçi (2015), babaların eğitim düzeyinin çocukların siber zorba/kurban davranışlarına etkisini araştıran çalışmalarında, baba eğitim düzeyi arttıkça, çocuklarda siber zorbalık davranışı oranının arttığı görülmüştür. Çiftçi (2015)'nin çalışmasında, babanın eğitim düzeyi düştükçe, çocuklarda siber kurban düzeyi artmaktadır. Bu bulgular ışığında, ebeveyn eğitim düzeyinin, çocuklarının siber zorba ve siber kurban düzeyleri açısından etkili ve önemli olduğu söylenebilir. Bu tez çalışmasında yer alan ebeveynlerin çoğunun lise ve lisans mezunu olmasına rağmen eğitim düzeyinin siber zorba ve kurban düzeyinde farklılık yaratmaması; siber zorbalığın çocuk ve ergenlerde yaygın olması, ebeveynlerin siber zorbalık konusunda hassas olması ya da gerçek yanıtlar verme konusunda çekingen davranmalarından kaynaklı olabilir.

Ebeveynlerin siber zorba düzeyleri, **günlük ortalama internet kullanım süresi**ne göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir. En temel fark, günlük ortalama 0-2 saat internet kullanımı olan ebeveynler ile ortalama 3-5 saat internet kullanımı olan ebeveynler arasındadır. Günümüzde dünya nüfusunun %60'ının (Kemp, 2020) internet kullandığı düşünüldüğünde, Türkiye'de de bu kullanımın yaygınlaştığı söylenebilir. 2020 yılında WeAreSocial araştırma şirketi tarafından yayınlanan rapora göre, Türkiye'de günlük internet kullanım süresi ortalama 7 saat 29 dakikadır. 2020 Ocak ayında yayınlanan Dünya İnternet Kullanımı raporu ise, Türkiye'de günlük ortalama sosyal medya kullanımının 2 saat 51 dakika olduğunu göstermektedir (Bayrak, 2020). Başta çocuklar ve gençler olmak üzere, yetişkinler için de günümüzde en önemli gerekliliklerden biri olan internetin ne kadar uzun kullanıldığı, getirdiği riskler ve riskin kendisi olma ihtimalini de arttırmaktadır. İnternet başında geçirilen uzun sürelerle siber zorbalık/siber mağduriyet arasında

pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Siber zorba davranışını gerçekleştiren kişiler ve siber mağdur olan kişiler, gerçek hayatta eksik oldukları insan ilişkilerini ve ihtiyaçları olan ilgi arayışlarını internet üzerinden telafi etmeye çalışmaktadır (Antoniadou ve Kokkinos, 2013). Böylece bireyler, interneti kullanırken çeşitli risklerin oluşmasına yol açmakta, riskli sitelerde gezinmekte, tanımadıkları kişilerle özel hayatlarını ve bilgilerini paylaşmakta, zorbalık eylemini gerçekleştirmekte ya da mağdur olma ihtimallerini arttırmaktadır (Görzig ve Frumkin, 2013). Araştırmaya katılan öğretmenlerin siber zorba ve kurban düzeyleri, günlük ortalama internet kullanım süresine göre incelendiğinde, siber zorba düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık çıktığı halde, siber kurban düzeyleri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Elde edilen verilere göre; günlük ortalama internet kullanma süresi 3-5 saat olan öğretmenlerin siber zorba puan ortalamaları, 0-2 saat internet kullanan öğretmenlerden yüksek bulunmuştur. Alan yazında siber kurban olma ve internet kullanma süresi arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar mevcuttur. Elmas (2016)'ın çalışmasında da, öğretmen adaylarının internet kullanım süreleri ile siber zorbalık arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre, internette geçirilen zaman arttıkça siber zorbalık olarak adlandırılan davranışlar da artmaktadır. Kocatürk (2014), Manap (2012), Özbay (2013) ve Serin (2012), tarafından yapılan çalışmalarda da aynı bulgulara rastlanmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin siber kurban düzeyleri, günlük ortalama internet kullanım süresine göre incelendiğinde, anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Ancak, alan yazında, internet kullanım süresinin siber mağduriyeti yordadığı çalışmalara rastlanmaktadır. Dikmen ve Tuncer (2017)'in akademisyenlerle yaptığı bir çalışmaya göre, kullanıcıların günlük ortalama internet kullanım süresi ve sosyal medya platformlarını kullanma sıklığı arttıkça, siber kurban düzeyleri de artmaktadır. Hinduja ve Patchin (2008) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre de, kurban olan bireylerin interneti kullanım sürelerinin daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre, internette geçirilen süre arttıkça siber zorbalık ve siber mağduriyet durumu da artmaktadır.

Öğretmenlerin siber zorba ve kurban düzeyleri, **çocuk sahibi olmaları**na göre incelendiğinde ise, siber zorba ve siber kurban düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir. Çocuk sahibi olmayanların siber zorba puanları, çocuk sahibi olanlara göre daha yüksektir. Çocuk sahibi olmayan öğretmenlerin siber kurban

puanları, çocuğu olan öğretmenlerden daha yüksektir. Siber zorbalığın, kendini koruyamayan çocuk ve ergen yaştaki bireylere daha fazla yapılıyor olması, çocuk sahibi öğretmenlerin aynı zamanda ebeveyn olması, bu konuda daha hassas ve bilgili olmalarını, aynı zamanda siber zorbalık yapmaktan kaçınmalarını gerekli kılmaktadır. Bu araştırmadaki ebeveynlerin siber zorba düzeylerinin siber kurban düzeylerinden düşük çıkması da, bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Yöneticilerin siber zorba ve kurban düzeyleri, **çocuklarının okul düzeyine** göre incelendiğinde anlamlı bir farklılık görülmektedir. Buna göre, çocuğu ilkokulda öğrenim gören yöneticiler ile çocuğu üniversitede öğrenim gören yöneticiler arasında belirgin bir fark bulunmaktadır. İlkokul öğrencisi çocuğa sahip olan yöneticiler, üniversite öğrencisi çocuğu olan yöneticilere göre daha siber zorbadır. Fakat siber mağdur olma açısından herhangi bir fark görülmemiştir. Siber zorbalığın daha yüksek oranda görülme yaşı çocuklar iken, ilkokul öğrencisi çocuğu olan yöneticilerin daha siber zorba olması şaşırtıcıdır. Bu durum, çalışma grubundaki yöneticilerin siber zorbalık konusunda daha fazla bilgilendirilmesi gerektiğine yorulabilir.

Ebeveynlerin siber zorba ve kurban düzeyleri **siber zorbalık kavramını daha önce duymuş olma durumuna** göre incelendiğinde, siber zorba düzeyi, siber zorbalık kavramını duymuş olmaya göre anlamlı bir farklılığa sahip olduğu görülmektedir. Buna göre, siber zorbalık kavramını duymamış olan ebeveynler, duymuş olan ebeveynlere göre daha zorbadır. Ayrıca ebeveynlerin %56,7'si, siber zorbalıkla ilgili kapsamlı bir **eğitim almak istediklerini**, %21,1'i ise bu konuda kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Bu bulgular, ebeveynlerin siber zorbalık konusunda bilgilendirilmeye ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Bulgularla benzerlik gösteren Özyürek (2018)'in araştırmasına katılan 4-6 yaş arası çocuğu olan annelerin %60'ı, internet ve bilişim teknolojileri kullanımına yönelik eğitim ihtiyaçları olduğunu belirtmişlerdir. Tez çalışmasına katılan ebeveynlerde siber zorbalık kavramını duymuş olma, siber mağdur olma konusunda herhangi bir farklılığa yol açmamış olsa da, araştırmaya dahil olan yöneticilere, çalıştıkları kurumlardaki çocukların **velilerine siber zorbalık hakkında eğitim verilmesi** gerekip gerekmediği sorulduğunda, büyük çoğunluğu evet yanıtını vermiştir. Ebeveynlerin siber kurban düzeyleri arasında farklılık çıkmamış olması, kişilerin çeşitli nedenlerle bu durumu gizleme ihtiyacı hissetmelerinden kaynaklanabilir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin büyük bir kısmı, kendilerine

seçenek olarak sunulan davranışların **siber zorbalık olduğunu doğru olarak** bilmişlerdir. Ebeveynlerin çoğu, çocuklarının siber zorbalıkla karşı karşıya kalması durumunu ya da siber zorbalık eylemini gerçekleştirdiğini anlayabileceğini belirtmiştir. Yapılan birçok araştırma, çocukların siber zorbalıktan korunması ve siber zorba olmaması için ebeveynlere önemli görevler düştüğünü ortaya koymaktadır. Eckerd (2018), siber zorbalığın önüne geçilmesinde anne ve babaların bilgi, farkındalık ve ilgili olmalarının altını çizmektedir. Karaman ve Ünsal (2017)'ın yaptığı çalışmaya göre, yöneticilerin siber zorbalık konusunda en çok tavsiyede bulundukları kişiler ailelerdir. Comparitech'in yayınladığı ve İpsos tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, 2011-2018 yılları arasında ailelerin çocuklarının siber zorbalığa uğradığını bildirme oranı artmıştır. Raporda; Türkiye'de 2011 yılında %5 oranında bildirim yapılmışken, 2016 yılında bu oran %14 ve 2018 yılında bu oran %20 olarak gerçekleşmiştir (Cook, 2020). Cyberwise'ın yayınladığı rapora göre özellikle Covid-19 pandemisinin devam ettiği dönemde ailelerin siber zorbalık konusunda yardım arayışları pandemi öncesine göre %80 oranında artmıştır (Parker, 2020). Tüm bu araştırma verileri, ailelerin siber zorbalık konusunda yıldan yıla daha fazla farkındalığa sahip olduğunun ve sorumluluk aldığının bir göstergesidir. Makri-Botsari ve Karaganni (2014), ebeveyn-çocuk ilişkisinin ve ebeveynlerin siber zorbalık konusundaki bilgi ve farkındalık düzeylerinin, siber zorbalığın ortaya çıkması, sürmesi ve önlenmesinde önemli rol oynadığına dikkat çekmektedir. Bugün ebeveynin görevi, çocuklarını fiziksel dünyanın ve o dünyada yaşayanların tehlikelerinden korumak, sağlıklı, mutlu ve eğitimli bir birey olarak yetiştirmekten öteye gitmiştir. Ebeveynler artık çocuklarını sanal dünyanın ve o dünyada yaşayanların tehlikelerinden korumakla da görevlidir. Bu bağlamda anne ve babaların dijital ebeveynlik yeterliklerine sahip olması, siber zorbalığın önlenmesinde önemli rol oynayacaktır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin siber zorba ve kurban düzeyleri **siber zorbalık kavramını daha önce duymuş olma durumu**na göre incelendiğinde, siber zorbalık kavramını duymamış olan öğretmenlerin, duymuş olanlara göre daha yüksek oranda siber zorba olduğu görülmektedir. Serin'in (2012) yaptığı çalışmada, öğretmenlerin %47,6'sı daha önceden siber zorbalık kavramını duyduğunu ifade etmiştir. Bu tez çalışmasına katılan öğretmenlerin ise yaklaşık %86'sı siber zorbalık kavramını daha önceden duyduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda araştırmaya katılan

öğretmenlerin büyük bir kısmı, kendilerine seçenek olarak sunulan davranışların **siber zorbalık olduğunu doğru olarak** bilmişlerdir. Siber zorbalık kavramının giderek daha fazla oranda öğretmen tarafından duyuluyor olması ve siber zorbalık kapsamındaki davranışların farkında olunması memnun edicidir. Ancak tez çalışmasına katılan öğretmenlerin çoğunun kavramı duyduğu halde, duymayan öğretmenlerden daha yüksek düzeyde siber zorba olması, bu öğretmenlerin siber zorbalık ve ilişkili konularda daha fazla bilgilendirilmeye ihtiyaçları olduğunu göstermektedir. Öğretmenlere siber zorbalık hakkında bilgi sahibi olmak ve ne gibi önlemler alabileceğini öğrenmek için eğitim verilmesi durumunda, büyük bir çoğunluğu (%86,7) bu **eğitimi alacaklarını** söylemiştir. Benzer şekilde, öğretmenlerin siber zorbalık hakkındaki farkındalıkları ile ilgili yurtdışında yapılan çalışmalarda da, genel olarak siber zorbalık konusunda farkındalıklarının yüksek olduğu ama pek çok öğretmenin bu konuda daha iyi bir eğitim almak istediği görülmektedir. Li (2010)'nin yaptığı çalışmada, öğretmenlerin %44'ü kendilerini siber zorbalık konusunda yeterince bilgi sahibi olarak görmemekte ve daha fazla eğitim almak istemektedirler. Kavuk (2016) tarafından yapılan bir araştırmaya göre de, öğretmenlerin %61,4'ü aldıkları siber zorbalık eğitimlerini yetersiz bulmakta, %40'ı siber zorbalık konusunda hiç eğitim almadıklarını belirtmektedir. Ayrıca, öğretmenlerin %76,9'u siber zorbalık konusu ile ilgili yasal düzenlemeler hakkında bilgi sahibi olduğunu belirtmiştir. Serin (2012)'in yaptığı çalışmada öğretmenler, "Öğretmen olarak siber zorbalığa karşı herhangi bir önleyici çalışmada bulundunuz mu?" şeklindeki soruya, %34,6'sı "evet", %65,4'ü ise "hayır" şeklinde yanıt vermiştir. Öğretmenlerin en fazla yaptıkları önleyici çalışmalardan ikisini yazmaları istendiğinde, ilk iki sırada yer alan çalışmaların, öğrencileri (%21,83) ve velileri (%4,91) bilgilendirmek şeklinde olduğu görülmüştür.

Yöneticilerin siber zorba ve kurban düzeyleri **siber zorbalık kavramını daha önce duymuş olma durumu**na göre incelendiğinde, sadece 1 yönetici siber zorbalık kavramını duymadığını belirtmiştir. Yöneticilerin tamamına yakını kavramı duyduğunu belirtmiştir. Bu durum, siber zorba ya da siber kurban düzeyleri arasında herhangi bir farklılık oluşturmamıştır. Araştırmaya katılan yöneticilerin büyük bir kısmı kendilerine seçenek olarak sunulan davranışların **siber zorbalık olduğunu doğru olarak** bilmişlerdir. Alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde benzer sonuçlara

rastlanmaktadır. Serin'in (2012) yaptığı çalışmada, okul yöneticilerinin %53,2'si daha önceden siber zorbalık kavramını duymuştur ve %58,7'si bu kavramın tanımını bilmektedir. Serin'in (2019)'in lise okul yöneticileri ile yaptığı çalışmada, okul yöneticilerinin %68,5'inin, siber zorbalık kavramını önceden duydukları, yöneticilerin %53,1'inin, bu kavramın tanımını bildikleri görülmektedir. Temel (2015)'in araştırmasına göre, okul yöneticilerinin %93,3'ü siber zorba/kurban kavramlarını bilmektedir. Toprak (2018)'ın çalışmada ise, okul yöneticilerin karşılaştığı siber zorbalığı tarif etmeleri sorulduğunda, %50'si daha çok siber ortamda bireyin şahsiyetine yönelik zorbalıkla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bu tez çalışmasında yöneticiler siber zorbalık kavramını daha önce duysalar da, hangi davranışların siber zorbalık kapsamında olduğunu büyük oranda doğru olarak bilseler de, yöneticilerin yarısından fazlası (%76) kendilerine siber zorbalık hakkında kapsamlı **eğitim verilmesini** istemektedir.

Çalışma grubundaki ebeveyn, öğretmen ve yöneticiler, **siber zorbalık kavramını en çok sosyal medya aracılığı ile öğrendiklerini** belirtmişlerdir. Sosyal medyada siber zorbalık temalı haber, bilgilendirme ve akademik çalışma paylaşımlarının oranları ve kaynaklarının da, bu bağlamda araştırılmaya değer olduğu düşünülmektedir. Ebeveynlerin siber zorbalık kavramını öğretmen ve yöneticilerden, öğretmenlerin yöneticilerden, yöneticilerin ise velilerden duyma oranının en düşük değerlerde olması düşündürücüdür. Bu bulgular, tarafların birbiriyle yeterli paylaşımda bulunmadığını ya da yöneticilerin kurumlarında siber zorbalık farkındalığı oluşturma yönünde bir strateji uygulamadığını göstermektedir. Oysa ki, siber zorbalığı ve siber kurban oranını okul içinde ve dışında düşürme konusunda baş aktörlerden biri okul yöneticileridir. Olumlu okul ekosisteminin sağlanması, paydaşlar arası güven, öğretmenlerde motivasyon, öğrencilerde akademik başarı ve istenen davranış değişikliklerinin oluşmasına katkı sağlayacaktır. Bu nedenle yöneticilerden siber zorbalık gibi önemli ve ciddi bir konuda, yönetici-öğretmen-öğrenci-ebeveyn iş birliğini geliştirecek adımlar atması beklenmektedir. Bu konuda alan yazında yöneticilerle yapılmış çalışmalar mevcuttur. Serin (2012), okul yöneticilerinin %48,3'ünün kurumlarında siber zorbalığı önleyici çalışmalar yürüttüğünü, %51,7'sinin ise bu konuda girişimde bulunmadığını ortaya koymuştur. Toprak (2018)'ın yaptığı araştırmada ise, yöneticiler öncelikle konuyu anlamaya çalıştıklarını

ve bu amaçla Rehberlik ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi öğretmenlerinden konu hakkında görüş aldıklarını belirtmişlerdir. Yöneticiler daha sonra velileri bilgilendirme, sorunu rehberlik servislerine yansıtma, öğrenciyi uyarma gibi teknikler kullandıklarını, ayrıca imkânları ölçüsünde çeşitli teknik önlemler aldıklarını ifade etmişlerdir. Siber zorbalığa karşı hazır bulunma durumunun önemli unsurları arasında yer alan savunma mekanizmalarından biri de, bireylerin siber zorbalığa karşı farkında ve duyarlı olmalarıdır (Tanrıkulu, Kınay, ve Arıcak, 2013). Keser ve Kavuk (2015) araştırmalarında; eğitimciler, öğrenciler ve velilerin siber zorbalık davranışlarıyla nasıl mücadele edecekleri konusunda yetersiz olduğunu ortaya koymuş ve siber zorbalık konusunda ebeveynlerin ve eğitimcilerin bilinçlendirilmesinin önemini vurgulamışlardır. Okul yöneticilerinin gerekli eğitimler verilerek, öğrencileri siber zorbalığın olumsuz sonuçları konusunda uyarması gerekmektedir (Özdemir, 2018). Altundağ (2018) tarafından yapılan bir çalışmada, liselerdeki Rehber öğretmenlere yönelik siber zorbalıkla başa çıkma stratejileri ve siber zorba farkındalığını kazandırma programlarının uygulanmasının, Rehber öğretmenler ve öğrencilerde sanal zorbalık farkındalık düzeylerinin ve baş etme becerilerinin gelişmesi konusunda yarar sağladığı belirtilmiştir. Aksaray (2011)'a göre, okul çalışanları siber zorbalık konusunda aktif bir rol üstlenmeli ve bu konuda bir farkındalık oluşturulmalıdır. Oluşturulacak olan okul yönetimi politikalarında, öğrencilere internet kullanımı doğru olarak anlatılmalı, öğrencilerle daha sık çalışmalar yapılmalı, kurban ya da zorba ile bir araya gelinerek profesyonel yardımlar sağlanmalı ve aile de bu durumların içerisinde bulunmalıdır. Okul yöneticilerinin bu tür eğitim programlarını desteklemesi, okullarda siber zorbalıkla mücadele stratejisi olarak önemli görülmektedir.

"Araştırmaya katılan ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerin siber zorbalıkla mücadele stratejileri nelerdir?", bu tezin son araştırma sorusudur:

Ebeveynlerin siber zorbalıkla mücadelede en çok tercih ettiği beş **strateji**; kişisel bilgilerinin internet ortamlarında paylaşılmaması, çocuğunun internete girerken kullandığı cihazın kullanım süresinin sınırlandırılması, çocuğunun davranışlarında farklılık olup olmadığını gözlemlemek, sosyal medyada tanıdık olmayan kişilerden gelen arkadaşlık isteklerinin kabul edilmemesi ve çocuğu internete bağlı bir cihaz kullanırken onu gözetim altında tutmak olmuştur. Ebeveynlerin %56'sı interneti,

%43,6'sı akıllı telefonu ve %22,7'si ise tableti, çocuklarının yardım alarak kullandığını belirterek, çocukların bu cihazların kullanımında gözetim altında olduğunu vurgulamışlardır. Konu ile ilgili olarak yapılan farklı çalışmalarda, okul öncesi yaştaki çocukların internet ve akıllı cihaz kullanımının yaygın olduğu görülmektedir. Yengil, Güner Döner ve Topakkaya (2019)'nın yaptığı okul öncesi çocukların (3-6 yaş) ebeveynlerinden birine çocuğunun, kendisinin ve eşinin teknolojik cihaz kullanımıyla ilgili sorular içeren anket çalışması sonucunda; çocukların 11'inin (%26,2) 1-2 yaş arasında, 17'sinin (%40,5) 2-3 yaş arasında, 10'unun (%23,8) 3-4 yaş arası, 4'ünün (%9,5) 4 yaşından sonra teknolojik cihazları kullanmaya başladığı görülmüştür. Çocukların 24'ü (%57,1) 0-1 saat, 14'ü (%33,3) 1-2 saat, 4'ü (%9,5) 2-3 saat teknolojik cihaz kullanmaktadır. 3-4 yaş aralığındaki İsveçli çocukların %50'si tablet bilgisayar ve %25'i akıllı telefon kullanmaktadır. Norveç'te, 0-6 yaş arası çocukların %23'ü evde dokunmatik ekranlara erişebilmektedir ve bu çocukların %32'si dokunmatik ekranla ilk kez 3 yaşından küçükken tanışmıştır. Almanya'da, 3-7 yaş arası çocuklu ailelerin %17'si ve 6-11 yaş arası çocuklu ailelerin %18'i, dokunmatik tabletlere sahiptir. Hollanda'da 575 ebeveynle yapılan ankette 3-6 yaş arası çocukların dokunmatik ekranları kolaylıkla kullanabildiği belirtilmiştir (Hollaway, Green and Brady, 2013). Tokel, Başer ve İşler (2013) araştırmalarında, ebeveynlerin %46'sının çocukları bilgisayar ve interneti eğlence amaçlı kullanırken yanlarında bulunduklarını belirtirken, %10'unun bulundurmadıklarını, %44'ünün ise bazen yanlarında bulunduklarını belirtmişlerdir. Ankara il merkezinde ilköğretim ikinci kademe ve ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 1129 ergen ve 778 ebeveyn ile tanımlayıcı olarak yapılan bir araştırmada (Uludaşdemir, 2017), birden fazla sosyal hesabı olan çocukların aileleri çoğunlukla yalnızca bir tanesini bilmekte ve ebeveynlerin %22,4'ü her gün, %20,8'i paylaşım yaptıkça ve %56,8'i arada sırada çocuklarının 59 internet/sosyal medya kullanımını kontrol ettiği saptanmıştır. 2010 yılında yapılan bir araştırmada ise benzer olarak her gün kontrol etme oranı (%18,3), arada sırada kontrol edenlere (%37,9) göre düşük olduğu bildirilmiştir (Lou, Shih, Liu, Guo, & Tseng, 2010). Katılımcıların çoğunu (%67) annelerin oluşturduğu bir araştırmada ise, ebeveynlerin %91'inin sosyal medya kullandığı, çocukların %43'ünün internette 1-3 saat geçirdiği, %57'sinin internete evde bağlandığı, %55'inin çocuklarının sosyal medya kullanımını olumlu karşıladığı ve %73'ünün sosyal

medyayı yanlış kullanması halinde ceza vermediği ve %52'sinin de kısıtlamadığı bildirilmiştir (Ulusoy ve Bostancı, 2014). Comparitech'in yaptığı araştırmaya göre; ebeveynlerin %59,4'ü, çocuklarının siber zorbalığa uğramalarının ardından onlarla güvenli internet hakkında konuşmuştur. %43,4'ü siber zorbalığı önlemek için internette ebeveyn kontrolü kullanmış, %33'ü ise çocuklarının teknoloji kullanımını kısıtlamak adına yeni kurallar koymuştur (Cook, 2020). Tez çalışmasına katılan ebeveynlerin siber zorbalıkla mücadele adına en çok uyguladığı stratejiler arasında, çocuğunun internete girerken kullandığı cihazın kullanım süresinin sınırlandırılması dikkat çekicidir. Amerikan Pediatri Derneği, 2-5 yaş arası çocukların günlük ekran süresinin 1 saat ile sınırlandırılmasını, bu sürenin kaliteli programlarla desteklenerek ve ebeveyn denetiminde geçirilmesini önermektedir (Roberts, 2019). Öztürk (2019) ise, 3-6 yaş arası çocukların her gün 30 dakika, ilköğretim çağındaki çocukların 45 dakika, ortaokul öğrencilerinin 1 saat, lise çağına gelmiş gençlerin 2 saat süreyle sınırlandırılarak teknolojik araçlarla vakit geçirmesinin doğru olduğunu ifade etmektedir. Bu bilgiler ışığında, ebeveynlerin doğru bir strateji uyguladığı söylenebilir.

Öğretmenlerin siber zorbalıkla mücadelede en çok tercih ettiği beş **strateji** ise; çocuğuyla ve öğrencileriyle internet ve bilişim teknolojilerinin iyi ve kötü tarafları hakkında konuşması, sosyal medyada tanıdık olmayan kişilerden gelen arkadaşlık isteklerinin kabul edilmemesi, tanıdık olmayan kişilerin sosyal medyada arkadaş olarak eklenmemesi, kullanıcı adı ve şifre bilgilerinin kimse ile paylaşılmaması, okulda bulunan ortak bilgisayarın sadece iş amaçlı kullanması olmuştur. Öğretmenlerin çocuk ve öğrencileriyle konu hakkında konuşma stratejisi, birçok uzman kişi ve kurum tarafından önerilmektedir. Çocukların siber güvenliği konusunda çalışmalar yürüten Childnet International'ın (2018a; 2018b; 2018c; 2018d) 3-7, 7-11, 11-14 ve 14-18 yaş grubu çocukların siber zorbalıktan korunması için geliştirdiği strateji çerçevesi, yetişkinlere bazı öneriler sunmaktadır: Bunlardan ilki, siber zorbalık gerçekleştiğinde çocuğun bunu sizden saklamaması ve ekran görüntüsünün bir kopyasını alması yönünde çocuğun cesaretlendirilmesi gerektiğidir. Dokunmatik cihazlarda ekran görüntüsü kaydetmek, çocukların yapabileceği kadar basit bir işlem olduğundan, çocuğa bunun nasıl yapılacağı adım adım gösterilerek öğretilmelidir. Siber zorbalık gerçekleştiğinde, çocuğun internet ve teknoloji kullanımını

yasaklamamak, ikinci önemli ipucudur. Aksi durumda çocuk, kendisine yapılan siber zorbalığı ebeveynden saklama yoluna gider. Üçüncü öneri, siber zorbalık kanıtları için mevcut teknolojiden yararlanılması önerisidir. Sitelerin rapor alma, kişiyi engelleme ve ekran görüntüsü-sesi kaydetme işlemlerinin nasıl yapılacağı hakkında bilgi sahibi olunması önemlidir. Bir siber zorbalık olayı yaşayan çocuğa, zorbaya asla yanıt vermemesi tembih edilmelidir. Çocuk bu konuda bir hata yapsa bile anne ya da babasıyla konuşması yönünde güven duymalıdır. Çocuk, bu durumu ebeveynle paylaştığında yargılanmayacağını bilmelidir. Çocuk-ebeveyn iş birliğinde ve konuşarak sorun çözülmelidir. Okul yetkilileri ve öğretmenle konuşmak ve bilgi paylaşmak, siber zorbalıkla mücadele önerilen bir diğer öneridir. Çocuk, siber zorbalık olayı yaşadıktan sonraki sürece dahil edilmelidir. Bu süreçte yapılması gerekenler konusunda seçim hakkı olmalıdır. Örneğin; okul yetkilileri ya da öğretmenlerle konuşmak, bir uzmandan tavsiye almak gibi. Bu konuda çalışmalar yürüten Avrupa Konseyi, 2014 yılında İnternet Kullanıcıları İçin İnsan Hakları Rehberi hazırlamış ve yayınlamıştır. Rehbere göre; çocuk ve gençlerin internetin bilinçli ve güvenli bir biçimde kullanılması konusunda öğretmenlerinden, eğitimcilerden ve ebeveynlerinden veya velilerinden, yaşlarına ve eğitim düzeylerine uygun bir dilde bilgi almayı bekleme hakları vardır. Bu bilgileri vermek söz konusu kişilerin sorumluluğundadır (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu İnternet Daire Başkanlığı, 2018). Tüm bu önerilerde, çocuk ve gençlerle konuşulması, önemli ve etkili bir strateji olarak dikkat çekmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin doğru bir yol izlediği ifade edilebilir. Öğretmenlerin yarısı interneti, yarıya yakını masaüstü ve dizüstü bilgisayarı, yarısından fazlası da akıllı telefon ve tableti, çocuklarının yardım almadan kullandığını belirtmiştir. Ebeveynlerden farklı olarak öğretmen çocuklarının daha denetimsiz bir şekilde internet ve bilişim teknolojilerini kullanması, öğretmenlerin yarısından fazlasının çocuğunun okul öncesi ve ilkokul çağında olması nedeniyle düşündürücüdür. Bu durum, öğretmenlerin iş yaşamı ve ev işi sorumlulukları nedeniyle çocuklarına yeterli zaman ayıramamaları ya da evde iş yaparken oyalanmaları amacıyla bu teknolojilerle başbaşa bırakmalarından kaynaklanmış olabilir.

Yöneticilerin siber zorbalıkla mücadelede en çok tercih ettiği beş **strateji**; kişisel bilgilerinin internet ortamlarında paylaşılmaması, velilerle iletişim için kullanılan sanal platformlarda yazışma ve paylaşım kuralları koyulması ve uygulanması, görev yaptığı kurumda çalışan öğretmenlerin, kişisel sosyal medya hesaplarında, velilerin izni olmaksızın öğrenci görüntülerini paylaşmamaları konusunda uyarılması ve bilgilendirilmesi, tanıdık biri dahi olsa, izin istemeden hiç kimsenin sosyal medyada arkadaş olarak eklenmemesi ve tanımadık kişilerin sosyal medyada arkadaş olarak eklenmemesi olmuştur. Yöneticilerin çocuklarına internet ve bilişim teknolojilerini kontrollü kullanımına yönelik bir strateji uygulamıyor olması dikkat çekicidir. Yönetici çocuklarının yarısından fazlasının en az ortaokul düzeyinde öğrenci olması, öğretmenlerde olduğu gibi, iş yaşamı ve kadın olmalarından kaynaklı ev işi sorumlulukları, internet ve bilişim teknolojileri kullanımı esnasında çocuklarının gözetim altında tutulabilirliğini güçleştiriyor olabilir.

BÖLÜM VII

SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1 Sonuç

Bu araştırma; Edirne'deki okul öncesi ebeveynleri, öğretmenleri ve yöneticilerinin siber zorba ve kurban düzeylerinin, siber zorbalık konusunda farkındalık sahibi olma ve siber zorbalıkla mücadele etme adına güvenlik tedbirleri alarak strateji oluşturma durumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Edirne il merkezindeki, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi, özel ve bağımsız toplam 15 anaokulu ve resmi anasınıfında görev yapan 56 öğretmen ve 25 yönetici ile bu kurumlarda çocuğu olan 541 ebeveynle çalışılmıştır.

Sonuç olarak; araştırmaya katılan ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerin siber zorbalık düzeyleri, siber kurban olma düzeylerinden düşüktür.

Ebeveynlerin siber zorbalık düzeylerinin cinsiyete göre değişimi analizine göre, erkek ebeveynlerin siber zorba olma puan ortalamaları, kadınlardan yüksektir. Ebeveynlerin siber kurban puan ortalamalarında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bununla birlikte, öğretmen ve yöneticilerde cinsiyet, siber zorba ve siber kurban düzeylerinde herhangi bir farklılığa neden olmamaktadır.

Elde edilen bulgulara göre; ebeveynlerin siber zorba ve siber kurban olma düzeyleri; yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Buna karşılık, yaşı 18-28 arasında olan öğretmenlerin siber zorba puan ortalamaları, 40-50 yaş arası öğretmenlerin puan ortalamalarından daha yüksektir. Yaşı 40-50 arasındaki öğretmenlerin siber kurban puan ortalamaları da, yaşı 18-28 arasındaki öğretmenlerinkinden yüksek bulunmuştur.

Ebeveynlerin siber zorba ve kurban düzeyleri, eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Günlük ortalama internet kullanma süresi 3-5 saat olan ebeveyn ve öğretmenlerin siber zorba puan ortalamaları, 0-2 saat internet kullanan ebeveyn ve öğretmenden yüksek bulunmuştur. Günlük ortalama internet kullanma süresi, ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerin siber kurban puan ortalamalarında istatistiksel

olarak anlamlı bir farka neden olmamıştır. Günlük ortalama internet kullanma süresinin, yöneticilerin siber zorbalık düzeyi üzerinde de etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yöneticilerin siber zorba ya da siber mağdur olma düzeyleri, günlük ortalama internet kullanım süresi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Çocuk sahibi olmayan öğretmenlerin siber zorbalık puan ortalamaları, çocuğu olanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde, çocuk sahibi olmayanların siber kurban olma puan ortalamaları, olanlara göre daha yüksektir. Yöneticilerin ise siber zorba ya da siber mağdur olma düzeyleri çocuk sahibi olma durumu değişkenine göre, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Siber zorbalık kavramını duymamış olan ebeveyn ve öğretmenlerin, duymuş olanlara göre siber zorbalık puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ebeveyn ve öğretmenlerin siber kurban olma puanlarının siber zorbalık kavramını duyma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir. Yöneticilerin siber zorba ve kurban düzeylerinin, siber zorbalık kavramını daha önce duymuş olma değişkenine göre farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Elde edilen bulgulara göre ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerin çoğu, siber zorbalık kavramı ile sosyal medya aracılığıyla tanışmıştır. Ebeveynler siber zorbalık kavramını en az oranda duyduğu iki seçenek olarak, öğretmen ve yöneticileri işaret etmiştir. Öğretmenlerin siber zorbalık kavramını en az duyduğu kaynaklar ise uzman kişilerin internet siteleri ve yöneticiler şeklindedir. Veliler ve yakın çevre, yöneticilerin siber zorbalık kavramını duyduğu seçenekler arasında en düşük orana sahiptir.

Ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerin çoğu, kendilerine seçenek olarak sunulan siber zorbalık davranışlarının tümünü doğru olarak işaretlemişlerdir. Dolayısıyla, hangi davranışların siber zorbalık kapsamında olduğunun farkında oldukları sonucuna varılmıştır.

Ebeveynlerin yarısından fazlası; çocuklarına siber zorbalık yapıldığında bunu fark edebileceklerini, kendi çocuğunun bir başkasına siber zorbalık yaptığını anlayabileceğini, siber zorbalığın bir suç olduğunu bildiğini, siber zorbalık konusunda eğitim almak istediğini belirtmiştir. Ebeveynlerin tamamına yakını; çocuklarına siber

zorbalık yapılmadığını ve çocuklarının bir başkasına siber zorbalık yapmadığını yanıt olarak vermiştir.

Çalışma grubundaki öğretmenlerin yarısından fazlasının ise; çocuğuna ya da bir öğrencisine siber zorbalık yapıldığında bunu fark edebileceği ve siber zorbalığın bir suç olduğunu bildiği belirlenmiştir. Öğretmenlerin tamamına yakını, siber zorbalık konusunda eğitim almak istediğini belirtmiştir. Öğretmenlerin "Kararsızım" yanıtını en yüksek oranda verdikleri soru ise, "Çocuğunuzun ya da bir öğrencinizin siber zorbalık yaptığını anlayabilir misiniz?" sorusu olmuştur.

Çalışma grubundaki yöneticilerin yarısından fazlası; siber zorbalık hakkında eğitim almak istediğini, velilerin ve öğretmenlerin de bu eğitime ihtiyacı olduğunu, siber zorbalığın suç olduğunu bildiğini, kendileri, çocuğu ya da bir öğrencisi siber zorbalıkla karşılaştığında ne yapması gerektiğini bildiğini belirtmiştir. Yöneticilerin en kararsız kaldıkları soru ise, "Çocuğunuza ya da bir öğrencinize siber zorbalık yapıldığını anlayabilir misiniz?" sorusudur.

Ebeveynlerin siber zorbalık olaylarını yaşamamak ve hem kendilerini hem çocuklarını bu olaylardan korumak adına aldıkları tedbir(ler)i verilen listeden seçmeleri istendiğinde, verilen tedbirlerin çoğunun ebeveynlerin yarısından daha fazlası tarafından uygulandığı belirlenmiştir. Ebeveynlerin aldığı tedbirler arasında en yüksek oranda olanlar; "Kişisel bilgilerimi (T.C. no, cep numarası, adres, şifre bilgileri vb.) internet ortamlarında hiç kimse ile paylaşmamak" ve "Çocuğumun internete bağlı cihaz kullanım süresini sınırlamak/denetim altına almak." ifadelerdir. Ebeveynlerin en düşük oranda aldığı iki tedbir; "Kullanıcı adı ve şifre ile giriş yaptığımız siteler için iki aşamalı doğrulama kullanmak." ve "İnternet adreslerini elle yazmak ve hecelemek." seçenekleridir. Çocuklarının akıllı telefon ve tableti yardım almadan kullandığını belirten ebeveyn oranı yarıya yakındır. Ebeveynler çocuklarının interneti en çok, çizgi film izlemek ve oyun oynamak için kullandığını belirtmiştir.

Öğretmenlerin siber zorbalık olaylarını yaşamamak ve hem kendilerini hem çocuklarını bu olaylardan korumak adına aldıkları tedbir(ler)i verilen listeden seçmeleri istendiğinde, verilen tedbirlerin çoğunun öğretmenlerin de yarısından daha fazlası tarafından uygulandığı belirlenmiştir. Öğretmenlerin en çok aldığı iki tedbir; "Çocuğumla ve öğrencilerimle, internet ve bilişim teknolojilerinin iyi ve kötü tarafları hakkında konuşmak" ve "Sosyal medyada tanımadığım kişilerden gelen arkadaşlık

isteklerini kabul etmemek.” olarak belirlenmiştir. En düşük oranda işaretlenen iki seçenekten biri “İnternete bağlanmak için kullandığımız cihazların kameralarını, kullanmadığımız süre içinde kapatmak/bantlamak.”, diğeri ise “İnternet adreslerini elle yazmak ve hecelemek.” ifadesidir. Çalışma grubundaki öğretmenlerin yarısı, çocuğunun interneti, yarısından fazlası da akıllı telefon ve tableti yardım almadan kullandığını belirtmiştir. Öğretmen çocuklarının yarısından fazlası interneti video izlemek ve oyun oynamak amacıyla kullanmaktadır.

Elde edilen bulgulara göre; yöneticilerin siber zorbalık olaylarını yaşamamak ve hem kendilerini hem çocuklarını hem öğrencilerini bu olaylardan korumak adına aldıkları tedbir(ler)i verilen listeden seçmeleri istendiğinde, verilen tedbirlerin çoğunun yöneticilerin yarısından daha fazlası tarafından uygulandığı belirlenmiştir. “Kişisel bilgilerimi (T.C. no, cep numarası, adres, şifre bilgileri vb.) internet ortamlarında hiç kimse ile paylaşmamak” ve “Velilerle iletişim için kullandığım sanal platformlarda yazışma ve paylaşım kuralları koymak ve bunları uygulamak.”, yöneticilerin en çok aldığı iki tedbirdir. Yöneticilerin aldığı tedbirler arasında, “İnternet adreslerini elle yazmak ve hecelemek” ve “Google Play ebeveyn denetim ayarlarını yapmak.” en düşük orana sahip iki seçenektir. Yöneticilerin çoğunun çocukları tüm bilişim teknolojisi araçlarını yardım almadan kullanırken, çocuklar interneti en çok video izlemek ve oyun oynamak amacıyla kullanmaktadır.

Görüşmeye katılan ebeveynlerin çoğu, etraflarındaki bir kişinin, aile fertlerinden birinin ya da çocuklarının siber zorbalığa maruz kaldığına şahit olmadıklarını belirtmişlerdir. Görüşmeye katılan ebeveynlerden tamamına yakını, çocuklarının öğretmenlerinin siber zorbalık hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu ifade etmiştir. Görüşmeye katılan ebeveynlerin çoğu, siber zorbalıktan korunma konusunda asıl denetimin ailede olması gerektiğini vurgulamış, internet ve bilişim teknolojilerinin kullanımında çocuklar için süre kısıtlaması olması konusunda hem fikirdir.

Öğretmenlerle yapılan görüşme bulgularına göre; öğretmenlerin yarısı, etraflarındaki bir kişinin, aile fertlerinden birinin, öğrencilerinden birinin ya da çocuklarının siber zorbalığa maruz kaldığına şahit olmamıştır. Öğretmenlerin yarısından fazlası, velilerin siber zorbalık konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını ifade etmektedir. Çocukların internette geçirdiği süre ve velilerin sosyal medya hesaplarındaki çocuklarına ait paylaşımların, bu kanıya varmalarında etkili olduğunu

da eklemişlerdir. Görüşmeye katılan öğretmenlerin yarısından daha az bir bölümü, yöneticisinin siber zorbalık hakkında yeterli bilgi sahibi olduğunu, hatta WhatsApp ortamında siber zorbalık yaptığını belirtmiştir. Öğretmenler, siber zorbalık konusunda daha fazla seminer yapılması gerektiğini düşünmektedir.

Görüşme yapılan yöneticilerin yarısından fazlası da, etraflarındaki bir kişinin, aile fertlerinden birinin, öğrencilerinden birinin ya da çocuklarının siber zorbalığa maruz kaldığına şahit olmamıştır. Yöneticilerin yarısından fazlası, velilerin siber güvenlik konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını düşünmektedir. Görüşmeye katılan yöneticilerden yarıya yakını, öğretmenlerin siber zorbalık konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunu belirtirken, yöneticilerin yaklaşık yarısı, öğretmenlerin bu konuda bir miktar bilgi sahibi olduğunu ifade etmiştir. Siber zorbalıkla mücadele konusunda fikri sorulan yöneticilerin yarıya yakını seminer talebinde bulunurken, ailelerin de bilinçlendirilmesinin önemine vurgu yapmıştır.

7.2 Öneriler

Tez çalışmasının analizlerinden elde edilen bulgular ışığında, bundan sonraki süreçte siber zorbalık konusunda yapılacak çalışma ve uygulamalara yönelik öneriler aşağıda sunulmuştur:

Okul öncesi ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerin siber zorbalıkla doğru mücadele stratejileri geliştirmelerini sağlamak amacıyla, düzenli olarak hizmet içi eğitimler ve seminerler düzenlenmelidir. Bu etkinliklere pedagog, psikolog, emniyet görevlisi, bilişim hukukçusu gibi ilgili ve farklı disiplenlerden uzmanların katılımı sağlanmalıdır. Yoğun çalışma hayatı nedeniyle etkinliklere katılamayan ebeveynlere bu bilgiler, internet teknolojileri aracılığıyla ulaştırılmalıdır.

Çocuklarda farkındalık yaratmak amacıyla, okul öncesi eğitim programlarına internet ve bilişim teknolojileri okuryazarlığı ile siber zorbalık konularında dersler eklenmelidir. Bu amaca yönelik materyaller hazırlanması konusunda öğretmenlere eğitimler verilmelidir.

Okul öncesi eğitim kurumlarında, güvenli ve bilinçli internet kullanımı konularında rehberlik hizmeti sunacak birimler oluşturulmasına yönelik çalışmalar yürütülmelidir. Bu birimlerde, öğrencilere ve ebeveynlere gerektiği durumlarda destek

verilmesi ve yönlendirme yapılması, çocuk ve ebeveynlerin danışma ve paylaşımlarına olanak sağlanması hedeflenmelidir.

Toplumun genelinin siber zorbalık farkındalığı kazanması amacıyla; üniversiteler, emniyet müdürlükleri, adliyeler, ilgili sivil toplum kuruluşları, halk eğitim merkezleri ve uzaktan eğitim merkezleri iş birliğiyle, yüz yüze ve uzaktan eğitim programları hazırlanmalıdır. Duraklarda, toplu taşıma araçlarında ve televizyonlarda, konuyla ilgili kamu spotlarına yer verilmelidir.

Okul öncesi ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerinin pandemi öncesi ve pandemi sürecinde siber zorbalık/kurban düzey/oranlarının ve etkenlerinin karşılaştırılmasına yönelik araştırmaların yapılmasının, pandemi gibi özel durumlar için siber zorbalığı önleme bağlamında tedbirler alınmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Edirne il merkezindeki okul öncesi eğitim kurumlarında gerçekleştirilen bu araştırma, Edirne'nin ilçeleri ve köylerindeki okul öncesi ebeveyn, öğretmen ve yöneticileri kapsayacak şekilde genişletilebilir. Bu sayede; çevresel, kültürel ve ekonomik etkenlerin, siber zorba/kurban düzeylerine etkisi ortaya konabilir.

Bu araştırmanın katılımcılarının çoğunu kadınlar oluşturmaktadır. Babaların da anneler kadar katılım göstereceği yeni araştırmalar yürütülebilir. Sayının birbirine yakın olması, farklı sonuçları da beraberinde getirebilir.

Edirne'nin de içinde yer aldığı Marmara Bölgesi ve Türkiye çapında geniş kapsamlı bir araştırma yapılabilir. Çalışma grubunun büyük olması, genelleme yapılmasına ve daha etkili kararlar alınmasına yardımcı olabilir.

Ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerin siber zorba/kurban düzeyleri ve farkındalıkları; internet okuryazarlığı, bilişim teknolojileri okuryazarlığı, sosyal medya okuryazarlığı ve bilişim güvenliği farkındalığı durum değişkenlerine göre araştırılabilir.

Okul öncesi çağdaki çocukların ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerini siber zorbalığa iten kişisel ve psikolojik etkenlerin neler olduğu araştırılabilir.

Okul öncesi çağdaki çocukların ebeveyn, öğretmen ve yöneticilerinin siber zorba/siber kurban olma ile ilgili algı düzeylerini belirlemek için farklı veri toplama araçları kullanılarak çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Agatston, P. W., Kowalski, R., & Limber, S. (2007). Students' perspectives on cyber bullying. *Journal of Adolescent Health*, *41*(6), 59-60.

Akbaba S. ve Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 105-121.

Akbulut, Y., Şahin, Y. L., & Erişti, B. (2010). Development of a scale to investigate cybervictimization among social utility members. *Contemporary Educational Technology*, 1(1), 46–59.

Akça, E. ve Sayımer, İ. (2017). Siber zorbalık kavramı, türleri ve ilişkili olduğu faktörler: mevcut araştırmalar üzerinden bir değerlendirme. *Academic Journal of Information Technology,* 8(30), 2-20.

Aksaray, S. (2011). Siber zorbalık. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C:20 (2), 405-432.

Altundağ, Y. (2018). Lise rehber öğretmenlerine yönelik tüm okul yaklaşımına dayalı sanal zorba farkındalığı ve sanal zorbalıkla başa çıkma stratejilerini kazandırma programının etkililiği. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Sakarya.

Antoniadou N. & Kokkinos C.M., (2013). Cyberbullying and cybervictimization among children and adolescents: Frequency and risk factors. *Preschool and Primiray Education,* 1, 138-169.

Ardıç, E. (2019). Çevrim içi oyun tehditlerine karşı çözüm önerileri: mavi balina oyunu. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 3(1), 57-75.

Arıcak, O.T. (2011). Siber zorbalık: Gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Kariyer Penceresi (Fatih Üniversitesi Aylık Bülteni)*, 2(6), 10-12.

Arıcak, O. T., Tanrıkulu, T. ve Kınay H. (2012). Siber mağduriyet ölçeğinin ilk psikometrik bulguları. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(11),1-6.

Arıcak, O. T., Siyahhan, S., Uzunhasanoglu, A., Sarıbeyoglu, S., Çıplak, S., Yılmaz, N., & Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *Cyberpsychology&Behaviour,* 11(3), 253–261. doi:10.1089/cpb.2007.0016

Aşçı, S. (2020), Bir Tık Uzağımızdaki, Siber Zorbalık Artık Pandemiyle Daha Yakın https://fikirturu.com/teknoloji/bir-tik-uzagimizdaki-siber-zorbalik-pandemiyle-artik-daha-da-yakin/ Erişim tarihi: 15.09.2020

Ayas, T. (2016). Sanal zorbalık olaylarına karışan ve karışmayan öğrencilerin öz saygı ve dışadönüklükle ilişkisinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim, 41(186),* 205-216.

Ayas, T. ve Horzum, M.B. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. *İlköğretim Çevrimiçi*, 11(2), 369-380.

Aydoğan, D., Dilmaç, B. ve Deniz, M.E. (2009). İlköğretim öğrencilerinde sosyal destek ve siber zorbalığın incelenmesi. 18. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İzmir.

Baştürk Akça, E. (2015). Türkiye'de Temel Eğitim Gençliğinde Siber Zorbalık Konusunda Farkındalık Geliştirmek: Gençlerin "Siber Zorbalık"ı Algılayışı, Yaygınlığı ve Farkındalığa İlişkin Alan Çalışması, TÜBİTAK 113K170 nolu proje.

Baştürk Akça, E. (2018). Her 5 Çocuktan Biri Siber Zorbalık Mağduru. https://www.gidahatti.com/5-cocuktan-1i-siber-zorbalik-magduru-102016/ Erişim tarihi: 5.10.2020

Bauman, S. (2007). Cyberbullying: A Virtual Menace*,* National Coalition Against Bullying National Conference, 2-4 November, Melbourne.

Baykal, F. (2016). Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin ailedeki koruyucu etmenlerle ilişkisi: Afyonkarahisar ili örneği. Yüksek lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Bayrak, H. (2020). 2020 Dünya İnternet, Sosyal Medya ve Mobil Kullanım İstatistikleri. https://dijilopedi.com/2020-dunya-internet-sosyal-medya-ve-mobil-kullanim-istatistikleri/ Erişim tarihi: 31.12.2020

Belsey, B. (2007). Cyberbullying: A real and growing threat. *ATA Magazine*, 88(1), 14-21.

Beran, T., Mishna, F., McInroy, L. B., & Shariff, S. (2015). Children's experiences of cyberbullying: A Canadian national study. *Children & Schools,* 37(4), 207-214.

Beran, T., Rinaldi, C., Bickham, D. S., & Rich, M. (2012). Evidence for the need to

support adolescents dealing with harassment and cyber-harassment:revalence, progression, andimpact. *School Psychology International*, 33(5), 562-576.

Betts, L. R. (2016). Cyberbullying approaches, consequences and interventions, London: Palgra ve Macmillan. doi:10.1057/978-1-137-50009-0

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu İnternet Daire Başkanlığı (2018). Bilgi Teknolojileri ve İnternetin Bilinçli, Güvenli Kullanımı. https://www.guvenliweb.org.tr/dokuman-detay/bilgi-teknolojileri-ve-internetin-bilincli-guvenli-kullanimi-kitabi. Erişim tarihi: 28.09.2020

Bridge, B. (2010). Zorbalık-Mobbing: Bilinmeyen çeşitleri ve çözümleri, 2.Baskı, İstanbul: Beyaz Yayınları.

Burnukara, P. (2009). İlk ve orta ergenlikte geleneksel ve sanal akran zorbalığına ilişkin betimsel bir inceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2008). Bilimsel araştırma yöntemleri (14. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.

Calvete, E., Orue, I., Estévez, A., Villardón, L., & Padilla, P. (2010). Cyberbullying in adolescents: Modalities and aggressors' profile. *Computers in Human Behavior,* 26 (5), 1128-1135.

Campfield, D. C. (2008). Cyber bullying and victimization: Psychosocial characteristics of bullies, victims, and bully/victim. PhD Thesis, The University of Montana, Montana.

Carson, R. (2014). Adolescent cyberbullying in New Zealand and the implications of parentingstyles. (Master'sthesis), University of Canterbury. http://ir.canterbury.ac.nz/handle/10092/9917. Erişim tarihi: 25.12.2019

Cassidy, W., Faucher, C., & Jackson, M. (2012). Cyberbullying among youth: A comprehensive review of current international research and its implications and application to policy and practice. *School Psychology International*, 34(6), 575–612. doi:10.1177/0143034313479697

Chapin J. (2016). Adolescents and cyberbullying: the precaution adoption process model. *Educationand Information Technologies*. 21 (4),719-728.

Childnet International (2018a). 5 Top Tips for supporting children age 3-7 with cyberbullying. https://www.childnet.com/parents-and-carers/hot-topics/cyberbullying/3-7. Erişim tarihi: 30.12.2020

Childnet International (2018b). 5 Top Tips for supporting children age 7-11 with cyberbullying. https://www.childnet.com/parents-and-carers/hot-topics/cyberbullying/7-11. Erişim tarihi: 30.12.2020

Childnet International (2018c). Top Tips for supporting children age 11-14 with cyberbullying. https://www.childnet.com/parents-and-carers/hot-topics/cyberbullying/11-14. Erişim tarihi: 30.12.2020

Childnet International (2018d). Top Tips for children age 14-18. https://www.childnet.com/parents-and-carers/hot-topics/cyberbullying/14-18. Erişim tarihi: 30.12.2020

Clement, J. (2019). Cyber bullying awareness worldwide 2018, by country. https://www.statista.com/statistics/293192/cyber-bullying-awareness-in-select-countries-worldwide/ Erişim tarihi: 11.10.2020

Cook, S. (2020). Cyberbullying facts and statistics for 2020. https://www.comparitech.com/internet-providers/cyberbullying-statistics/ Erişim tarihi: 7.10.2020

Cumhuriyet (2017). Siber zorbalığa hayır hareketi başladı, https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siber-zorbaliga-hayir-hareketi-basladi-877226. Erişim Tarihi: 10.12.2020

Çiftçi, H. (2015). Lise öğrencilerinin siber zorbalık eğilimlerinin facebook tutumu ile ilişkisinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Çubukçu, A. ve Bayzan, Ş. (2011). Türkiye'de Dijital Vatandaşlık Algısı ve Bu Algıyı İnternetin Bilinçli, Güvenli ve Etkin Kullanımı ile Artırma Yöntemleri https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/73bDc.pdf, Erişim Tarihi: 05.01.2020

Dehue, F., Bolman, C., & Völlink, T. (2008). Cyberbullying: youngsters' experiences and parental perception. *Cyber Psychology & Behavior*, DOI: 10.1089/cpb.2007.0008

Dikmen, M. ve Tuncer, M. (2017). Akademisyenlerin Siber Zorbalığa Yönelik

Algılarıve Mücadele Etme Yöntemleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, S:31, 675-686.

Dilmaç B. (2009a). Cyberbullying: a preliminary report on college students. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9, 1307-1325.

Dilmaç, B. (2009b). Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar: Lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1291–1325.

Doane, A. N., Kelley, M. L., Chiang, E. S., & Padilla, M. A. (2013). Development of the cyberbullying experiences survey. *Emerging Adulthood*, 1(3), 207–218. doi:10.1177/2167696813479584

Eachus, P. & Cassidy, S. (2006). Development of the web users self-efficacy scale (WUSE). *Issues in Informing Science and Information Technology*, 3, 199-209.

Eckerd, M. (2018). Cyberbullying: Parents Beware. https:// www.smartkidswithld.org/getting-help/making-friends/cyberbullying-parents-beware/. Erişim tarihi: 13.12.2020

Elmas, B. (2016). Öğretmen adaylarının siber zorbalık ve siber mağduriyet algı Düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyon.

Eng, J. (2020). Parents Alarmed As Kids' Screen Time Sky rockets During COVID-19 Crisis—Here's WhatYou Can Do. https://parents-together.org/parents-alarmed-as-kids-screen-time-skyrockets-during-covid-19-crisis-heres-what-you-can-do/. Erişim tarihi: 15.11.2020.

Erden, İ. O. (2015). Lise öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarına ilişkin okul yöneticilerinin görüşleri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara Üniversitesi, Ankara.

Erden, İ. O. (2017). Lise öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarına ilişkin okul yöneticilerinin görüşleri. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying,* 4(1), 1-26.

Erdur Baker Ö. ve Kavşut F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: siber zorbalık. *Eğitim Araştırmaları,* 2007, 27: 31-42.

Ergün Başak, B. ve Baştürk, E. (2019). Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık deneyimlerinin olweus'un akran zorbalığı modeli çerçevesinde incelenmesi. AJESI - *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 9(1): 240-278.

Eroğlu, Y. (2011). Koşullu öz-değer, riskli internet davranışları ve siber zorbalık/mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Eroğlu, Y. (2014). Ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyeti yordayan risk etmenlerini belirlemeye yönelik bütüncül bir model önerisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Franks, M. A. (2015). Drafting an effective "revengeporn" law: A guide for legislators. https://goo.gl/KMgLjo. Erişim tarihi: 22.12.2020

Gámez-Guadix, M., Orue, I., Smith, P. K., & Calvete, E. (2013). Longitudinal and reciprocal relations of cyberbullying with depression, substance use, and problematic internet use among adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 53(4), 446–452. doi: 10.1016/j.jadohealth.2013.03.030

Gordon, S. (2017). 8 Reasons Why Kids Cyberbully Others. Understanding the Motives Behind Cyberbullying. https://www.verywellfamily.com/reasons-why-kids-cyberbully-others-460553. Erişim Tarihi : 13.07.2019

Görzig, A. & Frumkin, L. A. (2013). Cyberbullying experiences on-the-go: When Social media can become distressing. *Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 7(1), article 4.

Guan, S. A. & Subrahmanyam, K. (2009). Youth internet use: Risks and opportunities. *Current Opinion in Psychiatry*, 22(4), 351–356. doi:10.1097/YCO.0b013e32832bd7e0

Haberler (2020). Çocuklara yönelik siber zorbalık %70 ile rekor düzeyde. https://www.haberler.com/cocuklara-yonelik-siber-zorbalik-70-ile-rekor-13523180-haberi/. Erişim tarihi: 11.10.2020

Hazler, R. J. (2012). Bullies and Victims. *Elementary School Guidance and Counseling, 25*.

Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2007). Offline consequences of online victimization: School violence and delinquency. *Journal of School Violence*, *6*(3), 89-112.

Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29(2), 129–156. doi:10.1080/01639620701457816

Hinduja S. & Patchin J.W. (2009). Bullying beyond. The Schoolyard: Preventing and

Responding To Cyber-Bullying. 110-120.Thousand Oaks, Ca: CorwinPress.

Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2010). Bullying, Cyberbullying, and Suicide. *Archives of Suicide Research,* 14, 206–221.

Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2014). Cyberbullying Identification, Prevention, and Response. *Cyberbullying Research Center,* https://www.cyberbullying.us Erişim tarihi: 24.06.2020.

Holfeld, B. & Grabe, M. (2012). Middle school students' perceptions of and responses to cyberbullying. *Journal of Educational Computing Research,* 46, 395-413.

Holfeld, B. & Leadbeater, B. J. (2015). The nature and frequency of cyber-bullying behaviors and victimization experiences in young Canadian children. *Canadian Journal of School Psychology,* 30, 116-135.

Hollaway, D. J., Green, L. R., & Brady, D. J. (2013). 0-8: Young children 's Internet use. In procedings of ANZCA conference 2013 'Global Networks - Global divides': Bridging new and traditional communication challenges. https://www.researchgate.net/publication/270583255_0-8_Young_children%27s_Internet_use. Erişim tarihi: 19.12.2019

Horzum, M. B. ve Ayas, T. (2011). Ortaöğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma düzeylerinin okul türü ve cinsiyet açısından incelenmesi. *Journal of Educational Sciences & Practices*, 10(20), 139-159.

Huang, Y. Y. & Chou, C. (2010). An analysis of multiple factors of cyberbullying among junior high school students in Taiwan. *Computers in Human Behavior*, *26*(6), 1581-1590.

Jöreskog, K. G. & Sörbom, D. (1999). LISREL 8.30 and PRELIS 2.30. Chicago, IL: Scientific Software International.

Karaman, G. ve Ünsal, H. (2017). Ortaokul rehber öğretmenleri, bilişim teknolojileri Öğretmenleri ve yöneticilerinin okullarda yapılan siber zorbalık çalışmaları hakkındaki görüşleri ve siber zorbalığın önlenmesi hakkındaki önerileri. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi,* 3(2), 62- 85.

Kavuk, M. (2016). Ortaokul ve liselerin siber zorbalık farkındalık profillerinin oluşturulması ve okul paydaşlarına yönelik siber zorbalık farkındalık eğitimi etkililiğinin değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kemp, S. (2020). Digital 2020 October Global Statshot Report. http://www.wearesocial.com/blog/2020/10/social-media-users-pass-the-4-billion-mark-as-global-adoption-soars Erişi tarihi: 17.12.2020

Keser, H. ve Kavuk, M. (2015). İlköğretim okullarında siber zorbalık. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, ISSN: 1300-5340 DOI:10.16986/HUJE.2015014222

Kestel, M. ve Akbıyık, C. (2016). Siber zorbalığın öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 844-859.

Kocatürk, M. (2014). Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile siber zorbalık arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Kowalski, R.M., Limber S., & Agaston, P. (2008). Cyberbullying: bullying in the digital age (FirstEdition). Blackwell Publishing, Malden, MA, 56- 84.

Kowalski, R. M. and Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Adolescent Health*, 6(1), 22-30. Doi: 10.1016/j.jadohealth.2007.08.017.

Leech, N.L. & Onwuegbuzie, A.J. (2007). A typology of mixed methods research designs. *Qual Quant*, 43, 265–275.

Li, Q. (2006) Cyberbullying in schools: A research of gender differences. *School Pyschology International* 27, 157-170.

Li, Q. (2007). New bottle but oldwine: A research of cyberbullying in schools, *Computers in Human Behavior*, 23(4), 1777-1791.

Li, Q. (2010). Cyberbullying in high schools: A study of students' behaviors and beliefs about this new phenomenon. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, *19*(4), 372-392.

Li Q, Cross D., & Smith PK. (2012). Cyberbullying in the global playground. Blackwell Publishing., West Sussex, UK, 1-13.

Livingstone, S. & Haddon, L. (2009). EU Kids Online: Final report. Deliverable D6.5 forthe EC Safer Internet Plus Programme. London: EU Kids Online, LSE. http://eprints.lse.ac.uk/24372/ Erişim tarihi: 9.12.2019

Lou, S. J., Shih, R.C., Liu, H.T., Guo, Y.C., & Tseng, K.H. (2010). The influences of the sixth graders' parents' internet literacy and parenting style on internet parenting. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 9(4), 173-184.

MacDonald, C. D. & Roberts-Pittman, B. (2010). Cyberbullying among college students: Prevalence and demographic differences. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 9, 2003–2009. doi: 10.1016/j.sbspro.2010.12.436.

Makri-Botsari, E. & Karagianni, G. (2014). Cyberbullying in Greek adolescents: The role of parents. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 116(2014), 3241 – 3253.

Manap, A. (2012). İlköğretim ikinci kademe öğrencileri ve siber zorbalık: Samsun ili örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Mark, L. and Ratliffe, K.T. (2011). CyberWorlds: New play grounds for bullying, *Computers in the Schools*, 28, 92–116.

Mason K. (2008). Cyberbullying: A preliminary assessment for school personnel. *Psychology in the Schools*, 45(4), 323–348.

Mesch, G.S. (2009). Parental mediation, online activities and cyberbullying. *Cyber Psychology and Behavior,* 12(4), 387-393.

Miles, M, B., & Huberman, A. M. (1994). Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.

Mishna, F., Saini, M., & Solomon, S. (2009). Ongoing and onlinei: Childeren and youth's perceptions of cyberbullying*, Children and Youth Services Review*, 31, 1222-1228.

Nocentini, A., Menesini, E., & Camodeca, M. (2010). Bullying among siblings: The role of personality and relational variables. *British Journal of Developmental Psychology*, 28(4), 921–939.

Olenik-Shemesh, D., Heiman, T., & Eden, S. (2012). Cyberbullying victimisation in adolescence: relationships with loneliness and depressive mood. *Emotional and Behavioural Difficulties* 17(3), 361-374.

Olweus, D. (2012). Cyberbullying: An overrated phenomenon? *European Journal of Developmental Psychology*, 9, 520-538.

Özbay, A. (2013). Ergenlerde siber zorbalık, siber mağduriyet, aleksitimi ve öfke ifade etme biçimleri arasındaki ilişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özdemir, Ö. (2018). Gençler arasında sanal tehlike olarak siber zorbalık. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, Volume: 41, Spring-2019, 80-91.

Özdemir, M. ve Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 4(4), 605-626.

Özel, S. (2013). Lise öğrencileri arasında siber zorbalık, siber mağduriyet depresyon ve benlik saygısı ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özer, G. (2016). Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeyleri ile siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkileri ve öğrencilerin siber zorbalıkla baş etme stratejileri. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Öztürk, A., Tezel, A., ve Öztürk, F. (2019). Bir ortaöğretim kurumunda akran zorbalığının değerlendirilmesi. *Konuralp Tıp Dergisi* 2019, 11(1), 82-88.

Öztürk, M. (2019). Yeşilay'dan yarıyıl tatili'nde çocukların teknoloji kullanımı için öneriler. https://www.yesilay.org.tr/tr/haberler/yesilaydan-yariyil-tatilinde-cocuklarin-teknoloji-kullanimi-icin-oneriler. Erişim tarihi: 4.12.2020

Özyürek, A. (2018). Analysis of computer technology use of perschool children based on the views of their mothers. *Journal of Child and Development (J-CAD)*, 2 (2):1-12.

Parents Together Foundation (2020). Survey Shows Parents Alarmed as Kids' Screen Time Skyrockets During COVID-19 Crisis. https://www.parents-together.org/Survey Shows Parents Alarmed as Kids' Screen Time Skyrockets During COVID-19 Crisis - ParentsTogether. Erişim tarihi: 22.12.2020

Parker, R. (2020). 2020 Special Report: Cyberbullying in the age of Covid-19? https://www.cyberwise.org/post/2020-special-report-cyberbullying-in-the-age-of-covid-19. Erişim tarihi: 7.12.2020

Parris, L., Varjas, K., Meyers, J., & Cutts H. (2012). High school students' perceptions of coping with cyberbullying. *Youth & Society*, 44(2) 284- 306.

Patchin, J.W. & Hinduja S. (2006). Bullies move beyond theschool yard. *Youth Violence Juv Justice*, 4, 148-169.

Patchin, J. W. & Hinduja, S. (Eds.). (2012). *Cyberbullying Prevention and Response: Expert Perspectives*. New York: Routledge.

Patton, M.Q. (2002). Qualitative research and evaluation methods (3rd Ed.). London: Sage Publications, Inc.

Peker, A. (2013). İnsani değerler yönelimli psiko-eğitim programının problemli internet kullanımı ve siber zorbalık üzerindeki etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, Türkiye.

Peker, A. (2014). Ergenlerin siber zorbalıkla başa çıkma davranışlarının cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından incelenmesi. *Online Journal of Tehnology Addiction and Cyberbullying,* (1).

Peker, A. ve Ekinci, E. (2016). Genel Öz-Yeterliğin Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Davranışları Üzerindeki Yordayıcı Etkisi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı: 5/4, 2126-2140.

Perry, M. (2015). Emotional and social effects of cyberbullying on adolescents (Doctoral dissertation, City University of Seattle). http://www.bitstream/handle/20.500.11803/62/MichaelPerryThesis2015.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Erişim tarihi: 27.12.2019

Price, M., & Dalgleish, J. (2010). Cyberbullying: experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young people. *Youth Studies Australia*, *29*(2), 51-59.

Qustudio (2020). Qustodio 2020 annual report on children's digital habits. https://qweb.cdn.prismic.io/qweb/e59c2e0f-ef4f-4598-b330-10c430e2ec71_Qustodio+2020+Annual+Report+on+Children's+Digital+Habits.pdf adresinden erişilmiştir.

Randall, P. (1997). Adult Bullying: Perpetrators and victims. London: Routledge.

Rice, E., Petering, R., Rhoades, H., Winetrobe, H., Goldbach, J., Plant, A., ... &

Kordic, T. (2015). Cyberbullying perpetration and victimization among middle-schoo lstudents. *American Journal of Public Health*, 105(3), 66-72.

Riebel, J., Jager, S. R., & Fischer, U. C. (2009). Cyberbullying in Germany – an exploration of prevalence, overlapping with real life bullying and coping strategies. *Psychology Science Quarterly*, 51(3), 298- 314.

Rigby, K. (2011). What can schools do about cases of bullying? *Pastoral Care in Education,* Vol:29, No:4, 273-285.

Rivituso, J. (2014). Cyberbullying victimization among college students: an interpretive phenomenologic alanalysis. *Journal of Information Systems Education*, 25(1), 71–76.

Roberts, M. (2019). Ekran süresi 1-3 yaş arası çocukların gelişimini olumsuz etkileyebilir. https://www.bbc.com/turkce/haberler-47071017 Erişim tarihi: 2.1.2020.

Rogers, V. (2010). Cyberbullying: activities to help children and teens to stay safe in a texting, twittering, social networking world. London: Jessica Kingsley.

Salı, J., Ergün Başak, B. ve Baştürk Akça, E. (2015). Türkiye'de ortaokul öğrencileri arasında siber zorbalık. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 5(2): 109-130.

Schenk, A. M., Fremouw, W. J. and Keelan, C. M. (2013). Characteristics of college cyberbullies. *Computers in Human Behavior*, 29, 2320–2327. doi: 10.1016/j.chb.2013.05.013

Serin, H. (2012). Ergenlerde siber zorbalık / siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.

Serin, H. (2019). Lise yöneticilerinin siber zorbalık farkındalık düzeyleri. *Turkish Studies Educational Sciences,* Volume 14, Issue 2, 73-86.

Sleglova, V. and Cerna, A. (2011). Cyberbullying in adolescentvictims: perception and coping. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace,* 5(2), article 4.

Slonje R. ve Smith P.K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154.

Slonje, R., Smith, P. K., & Frisén, A. (2013). The nature of cyberbullying and Strategies for prevention. *Computers in Human Behavior,* 29(1), 26-32.

Smith, K. J., Grimm, J., Lombard, A. E., & Wolfe, B. (2015). Cyberbullying: It doesn't stop afte high school graduation. *Misbehavior Online in Higher Education* içinde (207–242). Emerald Group Publishing Ltd. doi:10.1108/S2044-9968(2012)0000005013

Smith, P. K., Talamelli, L., Cowie, H., Naylor, P., & Chauhan, P. (2004). Profiles of non victims, escaped victims, continuing victims and new victims of school bullying. *British Journal of Educational Psychology*, 74(4), 565-581.

Smith, P.K., Mahdavi, J., Carvalho, M., & Tippett, N. (2006). *An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact and the relationship between age and gender in cyberbullying.* (Research Brief): Anti-BullyingAlliance.

Smith, P.K., Madhavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russel, S., & Tippett, N. (2008) Cyberbullying. its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry,* 49(4), 376-385.

Sourander, A., Klomek, A. B., Ikonen, M., Lindroos, J., Luntamo, T., Koskelainen, M., & Henenius, H. (2010). Psychosocial risk factors associated with cyberbullying among adolescents. *Archives of General Psychiatry*, 67, 720–728.

Şahin, M., Sarı, S. V., Özer, Ö. & Er, S. H. (2010). Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 257-270.

Tanrıkulu, İ. ve Erdur Baker, Ö. (2020). Psychometric properties of a cyberbullying inventory for university students. *British Journal of Guidance&Counselling*, 1-14. DOI: 10.1080/03069885.2020.1775174

Tanrıkulu, T., Kınay, H. ve Arıcak, O. T. (2013). Siber zorbalığa ilişkin duyarlılık ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 38–47.

Taştekin, E. (2016). Ergenlerin arkadaşlık ilişkileri ve benlik saygısı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkiler. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

TBV (2018). Siber Zorba Olma #farkınavar. http://www.siber-zorba-olma-farkinavar/ Erişim tarihi: 21.12.2019

Tamer, N. ve Vatanartıran, S. (2014). Ergenlerin teknolojik zorbalık algıları. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying,* 1(2), 1-20.

Temel, Y. (2015). Ortaöğretim öğrencilerinde siber zorbalık davranışları/mağduriyetleri ve öğretmenler ile okul yöneticilerinin farkındalıkları. Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon.

Thompson, F., Robinson, S., & Smith, P. K. (2013). An evaluation of some cyberbullying interventions in England. In Genta, M.L., A. Brighi, A., & Guarini, A. (Eds.), Cyberbullying research and intervention strategies, 136–153, Milano, Italy: Franco Angeli.

Tokel, T., Başer, D., & İşler, V. (2013). Türkiye'deki ebeveynlerin çocuklarının internet ve sosyal paylaşım siteleri kullanımına yönelik bilgi seviyeleri ve algıları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C:9, S:1, Nisan, 225-236

Tokunaga, R. S. (2010). Following you home fromschool: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26(3), 277–287. doi: 10.1016/j.chb.2009.11.014

Toprak, Y. (2018). Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin siber zorbalık algılarının incelenmesi. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.

Tyson, H. E. (2004). Ethnic differences using behavior rating scales to assess the mental health of children: a conceptual and psychometric critique. *Child Psychiatry and Human Development*, 34 (3), 167-201.

Uluçay D. M. ve Melek G. (2017). Türkiye'deki okullarda siber zorbalık: bir literatür değerlendirmesi. *AJIT-e:Online Academic Journal of Information Technology,* Özel Sayı, C: 8, S:30.

Uludaşdemir, D. (2017). 12-17 yaş arası adölesanların siber zorbalık deneyimleri ve ebeveynlerin siber zorbalık konusundaki farkındalık durumlarının incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ulusoy, A. ve Bostancı, M. (2014). Çocuklarda sosyal medya kullanımı ve ebeveyn rolü. *International Journal of Social Science*, 28, 559-572.

UNICEF (2020a). Averting a lost COVID generation. http://unicef.org/media/86881/file/ Averting-a-lost-covid-generation-world-childrens-day-data-and-advocacy-brief-2020.pdf. Erişim tarihi: 27.12.2020

UNICEF (2020b). COVID-19 and its implications for protecting children online (April 2020). https://www.unicef.org/media/67396/file/COVID19%20and%20Its%20Implications%20for%20Protecting%20Children%20Online.pdf Erişim tarihi: 29.12.2020

Usta, A. (2013). Lise öğrencilerinin öfke düzeyleri ile siber zorbalık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Usta, E. (2017). University students' views about their cyberbullying behaviors and self-exposition. *Online Submission,* 8(22), 67-71.

Uygarer, G. (2019). Çocuk ve ergenlerde siber zorbalıkla başa çıkmada gerçeklik terapisinin etkililiğinin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(53), 297-315.

Vandebosch, H., & Van Cleemput, K. (2009). Cyberbullying among youngsters: Profiles of bullies and victims. *New Media & Society,* 11(8), 1349-137.

Wachs, S., Wolf, K.D., & Pan, C. C. (2012). Cybergrooming: Risk factors, coping Strategies and associations with cyberbullying, Psicothema, Nov, 24(4), 628-33.

Wensley, K., & Campbell, M. (2012). Heterosexual and non heterosexual young Universitys tudents' involvement in traditional and cyberforms of bullying. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(12), 649-654.

Willard, N. (2005). Educator's guide to cyberbullying and cyber threats: Responding to the challenge of online socia laggression, threats and distress. https://goo.gl/iem4V7. Erişim tarihi: 21.3.2020

Wolke, D., Lereya, S. T., & Tippett, N. (2015). Individual and social determinants of bullying and cyberbullying, in cyberbullying and youth: From theory to interventions. Newyork: Psychology Press.

Wtech Platform (2020). Dijitalde Bir Sosyal Tehlike: Siber Zorbalık. https://www.wtechplatform.com/tr/dijitalde-bir-sosyal-tehlike-siber-zorbalik. Erişim tarihi: 19.12.2020

Xin, M., Xing, J., Pengfei, W., Houru, L., Mengcheng, W., & Hong, Z. (2018). Online activities, prevalence of İnternet addiction and risk factors related to family and school among adolescents in China. Addictive Behaviors Reports (7), 14-18. http://doi.org/10.1016/j.abrep.2017.10.003. Erişim tarihi: 10.12.2020

Yaman E., Eroğlu, Y. ve Peker A. (2011). Başa Çıkma Stratejileriyle Okul Zorbalığı Ve Siber Zorbalık. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 56-78.

Yaman, E. ve Peker, A. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin Algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 819-833.

Ybarra, M., & Mitchell, K. J. (2004). Youth engaging in online harassment: associations with caregiver–child relationships, Internet use, and personal characteristics. *Journal of Adolescence,* 27(3), 319-36.

Yengil, E., Güner Döner, P. ve Topakkaya, Ö. K. (2019). Okul öncesi çocuklarda ve ebeveynlerinde teknolojik cihaz kullanımı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Dergisi*, C:10, S:36, 14-19.

Yıldız, F. (2018). Ölümcül mavi balina oyununun basında temsiline dair eleştirel bir değerlendirme. *Erciyes İletişim Dergisi*, Temmuz, C: 5, S:4, 557-570.

Yılmaz, M. ve Candan, F. (2018). Oyun sanal intihar gerçek: the blue whale challange/mavi balina oyunu üzerinden kurulan iletişimin neden olduğu intiharlar üzerine kuramsal bir değerlendirme. *Akdeniz İletişim Dergisi*, Kasım (30), 270-283.

Yücel, V. (2019). Zararlı dijital oyunlar ve çocuklar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, C:6, S:7, 340-353.

Zerach, G. (2016). Pathological narcissism, cyberbullying victimization and Offending among homosexual and heterosexual participants in online dating websites. *Computers in Human Behavior*, 57, 292-299.

Zhou, Z., Tang, H., Tian, Y., Wei, H., Zhang, F., & Morrison, C. M. (2013). Cyberbullying and its risk factors among Chinese high school students. *School Psychology International*, 1-18.

EKLER

EK 1. Siber Zorbalık Ölçeği

Aşağıda sıralanan davranışları **SON 6 AY** içerisinde ne sıklıkla yaptığınızı **BEN YAPTIM** bölümüne işaretleyiniz.

Bu durumlara ne sıklıkla maruz kaldığınızı ise **BANA YAPILDI** bölümüne işaretleyiniz.

Lütfen cevabınızı**HER İKİ BÖLÜM (BEN YAPTIM ve BANA YAPILDI)** için **AYRI AYRI** işaretlemeyi **unutmayınız**.

0 **Hiç** 1 **Bir Kez** 2 **İki-üç Kez** 3 **Üçten Çok**

	BEN YAPTIM				**BANA YAPILDI**			
	Hiç	**Bir Kez**	**İki-üç Kez**	**Üçten Çok**	**Hiç**	**Bir Kez**	**İki-üç Kez**	**Üçten Çok**
1. İzin almadan, kişisel bilgisayar veya akıllı telefondaki bilgileri (dosya, fotoğraf, yazılı mesaj kayıtları vb.) almak	0	1	2	3	0	1	2	3
2. İnternet ortamında başkasının kimliğiyle izinsiz paylaşımda Bulunmak	0	1	2	3	0	1	2	3
3. Görüntülü yapılan özel bir görüşmeyi, karşı tarafın haberi olmadan başkasına izlettirmek	0	1	2	3	0	1	2	3
4. İnternet ortamında yapılan paylaşımlara (yorum, fotoğraf, video, bilgi) utandırıcı, kırıcı yorumlar yapmak	0	1	2	3	0	1	2	3
5. İnternette tehdit içeren, utandırıcı, kırıcı mesajlar göndermek	0	1	2	3	0	1	2	3
6. İnternet şifrelerini ele geçirerek erişimi engellemek	0	1	2	3	0	1	2	3
7. SMS aracılığıyla tehdit edici, utandırıcı, kırıcı mesajlar Göndermek	0	1	2	3	0	1	2	3
8. İnternette, cinsiyetini farklı göstererek karşı tarafı kandırmak	0	1	2	3	0	1	2	3
9. Sanal ortamda dedikodu veya söylenti yaymak	0	1	2	3	0	1	2	3
10. Sanal ortamda birilerine küfür etmek	0	1	2	3	0	1	2	3
11. Küçük düşürücü bir mesajı, fotoğrafı veya video görüntüsünü sanal ortamda izinsiz paylaşmak	0	1	2	3	0	1	2	3

Ek 2. Ebeveyn Anket Formu

Sayın Veli;

Aşağıdaki sorular, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Yüksek Lisans programında yürütülmekte olan "36-72 Aylık Çocukların Ebeveyn, Öğretmen ve Yöneticilerinin Siber Zorbalık Farkındalıkları, Siber Zorba/Kurban Olma Durumları ve Mücadele Stratejilerinin İncelenmesi" başlıklı tez için hazırlanmıştır. Vereceğiniz bilgiler, tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır ve kişisel değerlendirme yapılmayacaktır. Bu nedenle formun üzerinde isim, soy isim, telefon numarası, adres, çocuğunuzun adı gibi kişisel bilgilerinizi yazmayınız. Değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz**.**

Doç. Dr. Nilgün Tosun (Tez danışmanı)
Hale Nur Akçay (Tez öğrencisi)

1. Cinsiyetiniz: Kadın ( ) Erkek ( )

2. Yaşınız: 18-28 ( ) 29 – 39 ( ) 40 – 50 ( ) 50 üzeri ( )

3. En son mezun olduğunuz okul: İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( )

4. Önlisans ( ) Lisans ( ) Yüksek lisans ( ) Doktora ( )

5. Çalışıyor musunuz? Hayır ( ) Yarı zamanlı ( ) Tam zamanlı ( )

6. Mesleğiniz: Ev hanımı ( ) Memur ( ) İşçi ( ) Esnaf ( )

7. Çalışıyorsanız, okulda bulunduğu saatler dışında çocuğunuzla kim ilgileniyor?
   Babaanne / Anneanne ( ) Bakıcı ( ) Oyun ablası ( ) Gündüz bakımevi/kreş ( )
   Diğer (lütfen belirtiniz):
   ……..……
8. Medeni durumunuz: Evli ( ) Ayrı yaşıyor ( ) Boşanmış ( )

9. Çocuğunuzun cinsiyeti: Kız ( ) Erkek ( )

10. Çocuğunuzun yaşı: 36 – 48 aylık ( ) 49 – 60 aylık ( ) 61 – 72 aylık ( )

11. Günlük ortalama internet kullanım süreniz:
    Internet kullanmıyorum ( ) 0 – 2 saat ( ) 3 – 5 saat ( ) 6 – 8 saat ( )
    9 saat ve üzeri ( )

12. Lütfen internete bağlanırken en sık kullandığınız araçları öncelik sırasına göre 1'den 7'ye kadar numaralandırınız. ***Kullanmadığınız seçenekleri boş bırakınız, numaralandırmayınız.***

Akıllı telefonum( )	Eşimin telefonu/bilgisayarı /tableti ( )
Masaüstü bilgisayarım ( )	Arkadaşımın telefonu / bilgisayarı /tableti ( )
Diz üstü bilgisayarım ( )	Çocuğumun telefonu/ bilgisayarı/ tableti ( )
Tabletim( )	

13. Interneti en çok hangi amaç(lar) için kullanıyorsunuz? ***(Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz)***
Arkadaşlarımla mesajlaşmak ( )
E-postalarımı okumak/yanıtlamak/yeni e-posta yazmak ( )
Dizi/film izlemek ( )
Google gibi arama motorlarını kullanarak araştırma yapmak ( )
Haber almak/güncel gelişmeleri takip etmek ( )
Hobilerimle ilgili internet sitelerini ziyaret etmek ( )
Ürettiğim şeyleri satmak ( )
Alış veriş yapmak ( )
Müzik dinlemek ( )
Video izlemek ( )
Oyun oynamak ( )
Kişisel gelişimim için eğitim sitelerini ziyaret etmek ( )
Çocuğumun gelişimiyle ilgili kendimi geliştirmek için ilgili siteleri ziyaret etmek ( )
Sosyal ağ (Facebook, Instagram, Twitter, Whatsapp vb.) hesabıma girmek ( )
Çocuğumun öğretmeni ve diğer velilerle iletişim kurmak ( )
Eski arkadaşlarımı bulmak ( )
Yeni arkadaşlar edinmek ( )
Çocuğumun okulunun sosyal ağ sayfasını takip etmek ( )
Diğer (Lütfen belirtiniz):
……..……

14. Çocuğunuzun aşağıdaki bilişim teknolojilerini kullanma, kullanmama, kullanıyorsa sizden ya da evdeki diğer yetişkinlerden yardım alma durumunu belirtiniz?

	Kullanmıyor	**Yardım alarak kullanıyor**	**Yardım almadan kullanıyor**
Masaüstü bilgisayar (PC)			
Dizüstü bilgisayar (Laptop)			
Akıllı telefon			
Tablet			
Internet			

15. Çocuğunuz interneti hangi amaç(lar)la kullanıyor?
Çocuğum internet kullanmıyor ( ) Oyun oynamak ( ) Video izlemek ( )
Oyun indirmek ( ) Müzik dinlemek ( ) Çizgi film izlemek ( )
Diğer (lütfen belirtiniz): ……

16. Daha önce "Siber zorbalık" kavramını duydunuz mu? Evet ( ) Hayır ( )

17. Yanıtınız Evet ise nereden duydunuz? ***(Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz)***
Tv'deki tartışma programlarından/haberlerden ( )
Sosyal medyadan ( )
Arkadaş/akraba/komşumdan ( )
Çocuğumun öğretmenlerinden ( )
Çocuğumun yöneticilerinden ( )
Basılı yayın organlarından (Gazete, dergi vb.) ( )
Konuyla ilgili bir uzmanın kişisel internet sayfasından ( )
Katıldığım bir eğitim/seminer konuşmacısından ( )

18. Siber zorbalık davranışı olduğunu düşündükleriniz için Evet, düşünmedikleriniz için Hayır seçeneğini işaretleyiniz.

	Evet	Hayır
Sosyal ağlar ya da sohbet odaları gibi çevrimiçi ortamlarda başkalarına aşağılayıcı, alay edici, öfke dolu, kaba, cinsel taciz veya şiddet içeren mesajlar göndermek.		
Birinin kişisel bilgilerini, fotoğraflarını ve videolarını, izni ve haberi olmadan internet ortamında paylaşmak.		
Sosyal ağlarda birisi hakkında dedikodu yaymak ya da özel hayatıyla ilgili konuları herkesle paylaşmak.		
Bir kişiye alakalı olarak karalayıcı, aşağılayıcı web sayfaları hazırlamak.		
Başkası adına sahte hesap açıp, onun kimliğine bürünmek.		
Bireylerin sosyal ağlardaki tüm hesaplarını onları rahatsız edecek biçimde takibe almak ve paylaşımlarına sürekli olumsuz yorumlar yapmak.		
Ortak arkadaşları organize ederek, hedef olarak seçilen bireyi arkadaş listelerinden silmelerini ve engellemelerini, yani sosyal olarak dışlamalarını sağlamak.		
Virüs gibi zararlı yazılımlarla birinin bilgisayarlarındaki kişisel dosya, klasör ve bilgilerine erişmek.		
Mesaj saldırıları ve spam gibi yöntemler kullanarak birini rahatsız etmek.		
Sözlü, yazılı veya video içerik olarak kişinin kişilik haklarına, etnik kökeni gibi özel durumlarına karşı saldırılarda bulunmak.		
İnternet ortamında birine lakap takıp alay etmek, küçük düşürmek.		
Telefon numarasını gizleyerek, rahatsız edici konuşma yapmak ya da sesler çıkarmak.		

19. Aşağıdaki sorulara sizin için uygun yanıtları işaretleyiniz.

	Evet	Hayır	Kararsızım
Siber zorbalık yasalarla belirlenmiş ve cezası olan bir suç mudur?			
Çocuğunuza siber zorbalık yapıldığını anlayabilir misiniz?			
Çocuğunuza siber zorbalık yapıldığını düşündüğünüz oldu mu?			
Çocuğunuzun siber zorbalık yaptığını anlayabilir misiniz?			
Çocuğunuzun siber zorbalık yaptığını düşündüğünüz oldu mu?			
Siz ya da çocuğunuz bir siber zorbalık olayı ile karşı karşıya kaldığınızda, neler yapmanız gerektiğini biliyor musunuz?			
Siz ya da çocuğunuz siber zorbalığa maruz kaldığınızda, yasal haklarınızın neler olduğunu biliyor musunuz?			
Siber zorbalık hakkında kapsamlı bilgi sahibi olmak için eğitim almak ister misiniz?			

20. Siber zorbalık olaylarını yaşamamak ve hem kendinizi hem çocuğunuzu bu olaylardan korumak adına aldığınız tedbir(ler) için Evet, almadığınız ya da tedbir olarak görmedikleriniz için Hayır seçeneğini işaretleyiniz.

	Evet	Hayır
Internete bağlandığımız cihazlara açılış şifresi koymak.		
Internete bağlandığımız cihazlara ekran şifresi koymak.		
Internete bağlandığımız cihazlarda lisanslı antivirus kullanmak.		
Internete bağlandığımız cihazlarda güvenlik filtresi kullanmak.		
Internete bağlandığımız cihazlarda yüklü işletim sistemlerini düzenli olarak güncellemek.		
Kullanıcı adı ve şifre ile giriş yaptığımız siteler için şifreleri belirli aralıklarla değiştirmek.		
Kullanıcı adı ve şifre ile giriş yaptığımız siteler için iki aşamalı doğrulama kullanmak.		
Kullanıcı adı ve şifre bilgilerimi hiç kimse ile paylaşmamak.		
Kullanıcı adı ve şifre bilgilerimi hiçbir yere kaydetmemek.		
Açılış şifresi gerektiren cihaz, platform ve hesaplar için, birbirinden farklı şifreler belirlemek.		
Arkadaş/komşu/akrabama ait cihazlarla internette şifre gerektiren sitelere girmemek.		

Şifre ile girilen sitelerde, daha sonraki girişlerde şifre hatırlansın mı sorusuna olumsuz yanıt vermek.		
Şifre ile girilen site ve platformlardan güvenli çıkış butonu ile çıkmak.		
Şifre gerekmeyen, herkese açık internet bağlantılarını kullanmamak.		
Kişisel bilgisayar/akıllı telefon/tabletimi başkalarıyla ortak kullanmamak.		
Kişisel bilgilerimi (TC no, cep numarası, adres, şifre bilgileri vb.) internet ortamlarında hiç kimse ile paylaşmamak.		
Google Play ebeveyn denetim ayarlarını yapmak.		
Sosyal ağ hesaplarımda gizlilik ve güvenlik ayarlarını yapmak.		
Sosyal ağ firmalarının gizlilik ve güvenlik politikaları hakkında bilgi sahibi olmak.		
Sosyal ağ hesaplarımın güncellemelerini düzenli olarak yapmak.		
Bilmediğim kişilerden/kurumlardan gelen e-postaları açmamak.		
E-postalarla gelen ek dosyaları açmadan önce virüs taramasından geçirmek.		
İnternete bağlanmak için kullandığımız cihazların kameralarını, kullanmadığımız süre içinde kapatmak/bantlamak.		
Internet adreslerini elle yazmak ve hecelemek.		
E-posta güvenlik ayarlarını yapmak.		
Çocuğum internete bağlı bir cihaz kullanırken onugözetim altında tutmak.		
Çocuğumun internete bağlı cihaz kullanım süresini sınırlamak/denetim altına almak.		
Akıllı telefon uygulamalarını indirirken, kullanım şartlarını okumak.		
Alışveriş için kullandığım sitelerin güvenlik ayarlarını ve politikalarını bilmek.		
Çocuğumla internet ve bilişim teknolojilerinin iyi tarafları, kötü tarafları hakkında konuşmak.		
Çocuğumun öğretmenleri ve yöneticileriyle sürekli iletişim halinde olmak, onların gözlemlerini ve uyarılarını dikkate almak.		
Çocuğumun ya da öğrencilerimin davranışlarında farklılık olup olmadığını gözlemlemek.		
Siber zorbalıkla ilgili gelişme ve haberleri takip etmek.		
Tanıdığım biri bile olsa, izin istemeden hiç kimseyi sosyal medyada arkadaş olarak eklememek.		
Tanımadığım kişileri sosyal medyada arkadaş olarak eklememek.		
Sosyal medyada tanımadığım kişilerden gelen arkadaşlık isteklerini kabul etmemek.		
Sosyal medyada bulunduğum konum bilgisini paylaşmamak.		

Ek 3. Öğretmen Anket Formu

Sayın Öğretmenimiz;

Aşağıdaki sorular, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Yüksek Lisans programında yürütülmekte olan "36-72 Aylık Çocukların Ebeveyn, Öğretmen ve Yöneticilerinin Siber Zorbalık Farkındalıkları, Siber Zorba/Kurban Olma Durumları ve Mücadele Stratejilerinin İncelenmesi" başlıklı tez için hazırlanmıştır. Vereceğiniz bilgiler, tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır ve kişisel değerlendirme yapılmayacaktır. Bu nedenle formun üzerinde isim, soy isim, telefon numarası, adres, okulunuzun adı gibi kişisel bilgilerinizi yazmayınız. Değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Nilgün Tosun (Tez danışmanı)

Hale Nur Akçay (Tez öğrencisi)

1. Cinsiyetiniz: Kadın ( ) Erkek ( )

2. Yaşınız: 18-28 ( ) 29 – 39 ( ) 40 – 50 ( ) 50 üzeri ( )

3. En son mezun olduğunuz okul: Lisans ( ) Yüksek lisans ( ) Doktora ( )

4. Mezun olduğunuz program (Lütfen yazınız):
……

5. Kıdem yılınız: 0 – 5 ( ) 6- 11 ( ) 12 – 17 ( ) 18 – 23 ( ) 24 ve üzeri ( )

6. Medeni durumunuz? Evli ( ) Bekâr ( ) Ayrı yaşıyor ( ) Boşanmış ( )

7. Çocuğunuz var mı? Evet ( ) Hayır ( )

8. **Yanıtınız Hayır ise 12. soruya geçiniz.**

9. Çocuğunuzun yaş grubu: Okul öncesi ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( )

Üniversite ( )

Diğer (Lütfen belirtiniz): ……

10. Çocuğunuzun cinsiyeti: Kız ( ) Erkek ( )

11. Çocuğunuzun aşağıdaki bilişim teknolojilerini kullanma, kullanmama, kullanıyorsa sizden ya da evdeki diğer yetişkinlerden yardım alma durumunu belirtiniz?

	Kullanmıyor	Yardım alarak kullanıyor	Yardım almadan kullanıyor
Masaüstü bilgisayar (PC)			
Dizüstü bilgisayar (Laptop)			
Akıllı telefon			
Tablet			
Internet			

12. Çocuğunuz interneti hangi amaç(lar)la kullanıyor?

13. Çocuğum internet kullanmıyor ( ) Oyun oynamak ( ) Video izlemek ( )
Oyun indirmek ( ) Müzik dinlemek ( ) Çizgi film izlemek ( )
Diğer (lütfen belirtiniz): ……..……

14. Günlük ortalama internet kullanım süreniz:

15. Internet kullanmıyorum ( ) 0 – 2 saat ( ) 3 – 5 saat ( ) 6 – 8 saat ( )
9 saat ve üzeri ( )

16. Lütfen internete bağlanırken en sık kullandığınız araçları, öncelik sırasına göre 1'den 9'a kadar numaralandırınız. ***Kullanmadığınız seçenekleri boş bırakınız, numaralandırmayınız.***

17. Akıllı telefonum ( ) Eşimin telefonu/bilgisayarı /tableti ( )
Masaüstü bilgisayarım ( ) Arkadaşımın telefonu / bilgisayarı /tableti ( )
Diz üstü bilgisayarım ( ) Çocuğumun telefonu/ bilgisayarı/ tableti ( )
Tabletim ( ) Öğretmenler odasındaki bilgisayar ( )
Müdür odasındaki bilgisayar ( )

18. Interneti en çok hangi amaç(lar) için kullanıyorsunuz? **(*Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz)***
Arkadaşlarımla mesajlaşmak ( )
E-postalarımı okumak/yanıtlamak/yeni e-posta yazmak ( )
Dizi/film izlemek ( )
Google gibi arama motorlarını kullanarak araştırma yapmak ( )
Haber almak/güncel gelişmeleri takip etmek ( )
Hobilerimle ilgili internet sitelerini ziyaret etmek ( )
Ürettiğim şeyleri satmak ( )
Alış veriş yapmak ( )
Müzik dinlemek ( )
Video izlemek ( )
Oyun oynamak ( )
Kişisel gelişimim için eğitim sitelerini ziyaret etmek ( )
Uzmanlık alanımla ilgili kendimi geliştirmek için ilgili siteleri ziyaret etmek ( )
Sosyal ağ (Facebook, Instagram, Twitter, Whatsapp vb.) hesabıma girmek ( )
Eski arkadaşlarımı bulmak ( )
Yeni arkadaşlar edinmek ( )
Okulumuzun sosyal ağ sayfasını takip etmek/güncellemek ( )
Ders materyali hazırlamak ( )
Hazır ders materyali araştırmak ( )
Okul yöneticilerimizle iletişim kurmak ( )
Velilerle iletişim kurmak ( )
MEBBIS veya E-Okul platformlarını kullanmak ( )
EBA'yı kullanmak ( )

Diğer (Lütfen belirtiniz):
……..……

19. Daha önce "Siber zorbalık" kavramını duydunuz mu? Evet ( ) Hayır ( )

20. Yanıtınız Evet ise nereden duydunuz? **(*Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz)***
Tv'deki tartışma programlarından/haberlerden ( )
Sosyal medyadan ( )
Basılı yayın organlarından (Gazete, dergi vb.) ( )
Konuyla ilgili bir uzmanın kişisel internet sayfasından ( )
Meslektaşlarımdan ( )
Yöneticilerimden ( )
Velilerden ( )
Arkadaş/akraba/komşumdan ( )
Katıldığım bir eğitim/seminer konuşmacısından ( )

21. Siber zorbalık davranışı olduğunu düşündükleriniz için Evet, düşünmedikleriniz için Hayır seçeneğini işaretleyiniz.

	Evet	**Hayır**
Sosyal ağlar ya da sohbet odaları gibi çevrimiçi ortamlarda başkalarına aşağılayıcı, alay edici, öfke dolu, kaba, cinsel taciz veya şiddet içeren mesajlar göndermek.		
Birinin kişisel bilgilerini, fotoğraflarını ve videolarını, izni ve haberi olmadan internet ortamında paylaşmak.		
Sosyal ağlarda birisi hakkında dedikodu yaymak ya da özel hayatıyla ilgili konuları herkesle paylaşmak.		
Bir kişiye alakalı olarak karalayıcı, aşağılayıcı web sayfaları hazırlamak.		
Başkası adına sahte hesap açıp, onun kimliğine bürünmek.		
Bireylerin sosyal ağlardaki tüm hesaplarını onları rahatsız edecek biçimde takibe almak ve paylaşımlarına sürekli olumsuz yorumlar yapmak.		
Ortak arkadaşları organize ederek hedef olarak seçilen bireyi arkadaş listelerinden silmelerini ve engellemelerini, yani sosyal olarak dışlamalarını sağlamak.		
Virüs gibi zararlı yazılımlarla birinin bilgisayarlarındaki kişisel dosya, klasör ve bilgilerine erişmek.		
Mesaj saldırıları ve spam gibi yöntemler kullanarak birini rahatsız etmek.		
Sözlü, yazılı veya video içerik olarak kişinin kişilik haklarına, etnik kökeni gibi özel durumlarına karşı saldırılarda bulunmak.		
İnternet ortamında birine lakap takıp alay etmek, küçük düşürmek.		
Telefon numarasını gizleyerek, rahatsız edici konuşma yapmak ya da sesler çıkarmak.		

22. Aşağıdaki sorulara sizin için uygun yanıtları işaretleyiniz.

	Evet	Hayır	Kararsızım
Siber zorbalık yasalarla belirlenmiş ve cezası olan bir suç mudur?			
Çocuğunuza ya da bir öğrencinize siber zorbalık yapıldığını anlayabilir misiniz?			
Çocuğunuza siber zorbalık yapıldığını düşündüğünüz oldu mu?			
Çocuğunuzun ya da bir öğrencinizin siber zorbalık yaptığını anlayabilir misiniz?			
Çocuğunuzun siber zorbalık yaptığını düşündüğünüz oldu mu?			
Siz, çocuğunuz ya da bir öğrenciniz bir siber zorbalık olayı ile karşı karşıya kaldığınızda, neler yapmanız gerektiğini biliyor musunuz?			
Siz çocuğunuz ya da bir öğrenciniz siber zorbalığa maruz kaldığınızda, yasal haklarınızın neler olduğunu biliyor musunuz?			
Siber zorbalık hakkında bilgi sahibi olmak, bu tür olaylara yönelik ne tür önlemleri nasıl alacağınızı ve yasal haklarınızı öğrenmek için eğitim almak ister misiniz?			

23. Siber zorbalık olaylarını yaşamamak ve kendinizi, çocuğunuzu ve öğrencilerinizi bu olaylardan korumak adına aldığınız tedbir(ler) için Evet, almadığınız ya da tedbir olarak görmedikleriniz için Hayır seçeneğini işaretleyiniz.

	Evet	Hayır
Internete bağlandığımız cihazlara açılış şifresi koymak.		
Internete bağlandığımız cihazlara ekran şifresi koymak.		
Internete bağlandığımız cihazlarda lisanslı antivirus kullanmak.		
Internete bağlandığımız cihazlarda güvenlik filtresi kullanmak.		
Internete bağlandığımız cihazlarda yüklü işletim sistemlerini düzenli olarak güncellemek.		
Kullanıcı adı ve şifre ile giriş yaptığımız siteler için şifreleri belirli aralıklarla değiştirmek.		
Kullanıcı adı ve şifre ile giriş yaptığımız siteler için iki aşamalı doğrulama kullanmak.		
Kullanıcı adı ve şifre bilgilerimi hiç kimse ile paylaşmamak.		
Kullanıcı adı ve şifre bilgilerimi hiçbir yere kaydetmemek.		
Açılış şifresi gerektiren cihaz, platform ve hesaplar için, birbirinden farklı şifreler belirlemek.		
Meslektaş/arkadaş/komşu/akrabama ait cihazlarla internette şifre gerektiren sitelere girmemek.		
Şifre ile girilen sitelerde, daha sonraki girişlerde şifre hatırlansın mı sorusuna olumsuz yanıt vermek.		
Şifre ile girilen site ve platformlardan güvenli çıkış butonu ile çıkmak.		
Şifre gerekmeyen, herkese açık internet bağlantılarını kullanmamak.		
Kişisel bilgisayar/akıllı telefon/tabletimi başkalarıyla ortak kullanmamak.		
Kişisel bilgilerimi (TC no, cep numarası, adres, şifre bilgileri vb.) internet ortamlarında hiç kimse ile paylaşmamak.		
Okuldaki ortak bilgisayarı sadece iş amaçlı kullanmak.		
Google Play ebeveyn denetim ayarlarını yapmak.		
Sosyal ağ hesaplarımda gizlilik ve güvenlik ayarlarını yapmak.		
Sosyal ağ firmalarının gizlilik ve güvenlik politikaları hakkında bilgi sahibi olmak.		
Sosyal ağ hesaplarımın güncellemelerini düzenli olarak yapmak.		
Bilmediğim kişilerden/kurumlardan gelen e-postaları açmamak.		
E-postalarla gelen ek dosyaları açmadan önce virüs taramasından geçirmek.		
İnternete bağlanmak için kullandığımız cihazların kameralarını, kullanmadığımız süre içinde kapatmak/bantlamak.		
Internet adreslerini elle yazmak ve hecelemek.		
E-posta güvenlik ayarlarını yapmak.		
Çocuğum ya da öğrencilerim internete bağlı bir cihaz kullanırken onu gözetim altında tutmak.		
Çocuğumun ya da öğrencilerimin internete bağlı cihaz kullanım süresini sınırlamak/denetim altına almak.		
Akıllı telefon uygulamalarını indirirken, kullanım şartlarını okumak.		
Alışveriş için kullandığım sitelerin güvenlik ayarlarını ve politikalarını bilmek.		
Çocuğumla ve öğrencilerimle, internet ve bilişim teknolojilerinin iyi ve kötü tarafları hakkında konuşmak.		
Velilerimle sürekli iletişim halinde olmak, onların çocukları hakkındaki gözlemlerini ve uyarılarını dikkate almak.		
Velilerle iletişim için kullandığım sanal platformlarda yazışma ve paylaşım kuralları koymak ve bunları uygulamak.		
Çocuğumun ya da öğrencilerimin davranışlarında olağanın dışında farklılık olup olmadığını gözlemlemek.		
Siber zorbalıkla ilgili gelişme ve haberleri takip etmek.		
Tanıdığım biri bile olsa, izin istemeden hiç kimseyi sosyal medyada arkadaş olarak eklememek.		
Tanımadığım kişileri sosyal medyada arkadaş olarak eklememek.		
Sosyal medyada tanımadığım kişilerden gelen arkadaşlık isteklerini kabul etmemek.		
Sosyal medyada bulunduğum konum bilgisini paylaşmamak.		

Ek 4. Yönetici Anket Formu

Sayın Yönetici;

Aşağıdaki sorular, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Yüksek Lisans programında yürütülmekte olan "36-72 Aylık Çocukların Ebeveyn, Öğretmen ve Yöneticilerinin Siber Zorbalık Farkındalıkları, Siber Zorba/Kurban Olma Durumları ve Mücadele Stratejilerinin İncelenmesi" başlıklı tez için hazırlanmıştır. Vereceğiniz bilgiler, tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır ve kişisel değerlendirme yapılmayacaktır. Bu nedenle formun üzerinde isim, soy isim, telefon numarası, adres, okulunuzun adı gibi kişisel bilgilerinizi yazmayınız. Değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Nilgün Tosun (Tez danışmanı)

Hale Nur Akçay (Tez öğrencisi)

1. Cinsiyetiniz: Kadın ( ) Erkek ( )

2. Yaşınız: 18-28 ( ) 29 – 39 ( ) 40 – 50 ( ) 50 üzeri ( )

3. En son mezun olduğunuz okul: Lisans ( ) Yüksek lisans ( ) Doktora ( )

4. Mezun olduğunuz program (Lütfen yazınız):
……..…

5. Yöneticilikte kıdem yılınız: 0–5 ( ) 6-11 ( ) 12–17 ( ) 18–23 ( ) 24 ve üzeri ( )

6. Medeni durumunuz? Evli ( ) Bekâr ( ) Ayrı yaşıyor ( ) Boşanmış ( )

7. Çocuğunuz var mı? Evet ( ) Hayır ( )

8. Yanıtınız Hayır ise 12. soruya geçiniz.

9. Çocuğunuzun yaş grubu: Okul öncesi ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( )

Üniversite ( )Diğer (Lütfen belirtiniz):
……

10. Çocuğunuzun cinsiyeti: Kız ( ) Erkek ( )

11. Çocuğunuzun aşağıdaki bilişim teknolojilerini kullanma, kullanmama, kullanıyorsa sizden ya da evdeki diğer yetişkinlerden yardım alma durumunu belirtiniz?

	Kullanmıyor	**Yardım alarak kullanıyor**	**Yardım almadan kullanıyor**
Masaüstü bilgisayar (PC)			
Dizüstü bilgisayar (Laptop)			
Akıllı telefon			
Tablet			
Internet			

12. Çocuğunuz interneti hangi amaç(lar)la kullanıyor?
Çocuğum internet kullanmıyor ( ) Oyun oynamak ( ) Video izlemek ( )
Oyun indirmek ( ) Müzik dinlemek ( ) Çizgi film izlemek ( ) Diğer (lütfen belirtiniz): ……

13. Günlük ortalama internet kullanım sürenizi belirtiniz.
Internet kullanmıyorum ( ) 0 – 2 saat ( ) 3 – 5 saat ( ) 6 – 8 saat ( )
9 saat ve üzeri ( )

14. Lütfen internete bağlanırken en sık kullandığınız araçları, öncelik sırasına göre 1'den 9'a kadar numaralandırınız. ***Kullanmadığınız seçenekleri boş bırakınız, numaralandırmayınız.***
Akıllı telefonum ( ) Eşimin telefonu/bilgisayarı /tableti ( )
Masaüstü bilgisayarım ( ) Arkadaşımın telefonu / bilgisayarı /tableti ( )
Diz üstü bilgisayarım ( ) Çocuğumun telefonu/ bilgisayarı/ tableti ( )
Tabletim ( ) Öğretmenler odasındaki bilgisayar ( )
Müdür odasındaki bilgisayar ( )

15. Interneti en çok hangi amaçlar için kullanıyorsunuz? **(*Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz)***
Arkadaşlarımla mesajlaşmak ( )
E-postalarımı okumak/yanıtlamak/yeni e-posta yazmak ( )
Dizi/film izlemek ( )
Google gibi arama motorlarını kullanarak araştırma yapmak ( )
Haber almak/güncel gelişmeleri takip etmek ( )
Hobilerimle ilgili internet sitelerini ziyaret etmek ( )
Ürettiğim şeyleri satmak ( )
Alış veriş yapmak ( )
Müzik dinlemek ( )
Video izlemek ( )
Oyun oynamak ( )
Kişisel gelişimim için eğitim sitelerini ziyaret etmek ( )
Uzmanlık alanımla ilgili kendimi geliştirmek için ilgili siteleri ziyaret etmek ( )
Sosyal ağ (Facebook, Instagram, Twitter, Whatsapp vb.) hesabıma girmek ( )
Eski arkadaşlarımı bulmak ( )
Yeni arkadaşlar edinmek ( )
Okulumuzun sosyal ağ sayfasını takip etmek/ güncellemek ( )
Okulumuzdaki öğretmenlerle iletişim kurmak ( )

Velilerle iletişim kurmak ( )
MEBBIS veya E-Okul platformlarını kullanmak ( )
EBA'yı kullanmak ( )
Diğer (Lütfen belirtiniz):
……..……

16. Daha önce "Siber zorbalık" kavramını duydunuz mu? Evet ( ) Hayır ( )

Yanıtınız Evet ise nereden duydunuz? ***(Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz)***
Tv'deki tartışma programlarından/haberlerden ( )
Sosyal medyadan ( )
Basılı yayın organlarından (Gazete, dergi vb.) ( )
Konuyla ilgili bir uzmanın kişisel internet sayfasından ( )
Meslektaşlarımdan ( )
Kurumumda çalışan öğretmenlerden ( )
Velilerden ( )
Arkadaş/akraba/komşumdan ( )
Katıldığım bir eğitim/seminer konuşmacısından ( )

17. Siber zorbalık davranışı olduğunu düşündükleriniz için Evet, düşünmedikleriniz için Hayır seçeneğini işaretleyiniz.

	Evet	**Hayır**
Sosyal ağlar ya da sohbet odaları gibi çevrimiçi ortamlarda başkalarına aşağılayıcı, alay edici, öfke dolu, kaba, cinsel taciz veya şiddet içeren mesajlar göndermek.		
Birinin kişisel bilgilerini, fotoğraflarını ve videolarını, izni ve haberi olmadan internet ortamında paylaşmak.		
Sosyal ağlarda birisi hakkında dedikodu yaymak ya da özel hayatıyla ilgili konuları herkesle paylaşmak.		
Bir kişiye alakalı olarak karalayıcı, aşağılayıcı web sayfaları hazırlamak.		
Başkası adına sahte hesap açıp, onun kimliğine bürünmek.		
Bireylerin sosyal ağlardaki tüm hesaplarını onları rahatsız edecek biçimde takibe almak ve paylaşımlarına sürekli olumsuz yorumlar yapmak.		
Ortak arkadaşları organize ederek hedef olarak seçilen bireyi arkadaş listelerinden silmelerini ve engellemelerini, yani sosyal olarak dışlamalarını sağlamak.		
Virüs gibi zararlı yazılımlarla birinin bilgisayarlarındaki kişisel dosya, klasör ve bilgilerine erişmek.		
Mesaj saldırıları ve spam gibi yöntemler kullanarak birini rahatsız etmek.		
Sözlü, yazılı veya video içerik olarak kişinin kişilik haklarına, etnik kökeni gibi özel durumlarına karşı saldırılarda bulunmak.		
İnternet ortamında birine lakap takıp alay etmek, küçük düşürmek.		
Telefon numarasını gizleyerek, rahatsız edici konuşma yapmak ya da sesler çıkarmak.		

18. Aşağıdaki sorulara sizin için uygun yanıtları işaretleyiniz.

	Evet	**Hayır**	**Kararsızım**
Siber zorbalık yasalarla belirlenmiş ve cezası olan bir suç mudur?			
Çocuğunuza ya da bir öğrencinize siber zorbalık yapıldığını anlayabilir misiniz?			
Çocuğunuza siber zorbalık yapıldığını düşündüğünüz oldu mu?			
Çocuğunuzun ya da bir öğrencinizin siber zorbalık yaptığını anlayabilir misiniz?			
Çocuğunuzun siber zorbalık yaptığını düşündüğünüz oldu mu?			
Siz, çocuğunuz ya da bir öğrenciniz bir siber zorbalık olayı ile karşı karşıya kaldığınızda, neler yapmanız gerektiğini biliyor musunuz?			
Siz, çocuğunuz ya da bir öğrenciniz siber zorbalığa maruz kaldığınızda, yasal haklarınızın neler olduğunu biliyor musunuz?			
Siber zorbalık hakkında daha kapsamlı bilgi sahibi olmak için eğitim almak ister misiniz?			
Kurumunuzda çalışan öğretmenlerin siber zorbalık bilgilendirme eğitimlerine ihtiyaçları olduğunu düşünüyor musunuz?			
Kurumunuzda çocuğu olan velilerin siber zorbalık bilgilendirme eğitimlerine ihtiyaçları olduğunu düşünüyor musunuz?			

19. Siber zorbalık olaylarını yaşamamak ve kendinizi, çocuğunuzu ve öğrencilerinizi bu olaylardan korumak adına aldığınız tedbir(ler) için Evet, almadığınız ya da tedbir olarak görmedikleriniz için Hayır seçeneğini işaretleyiniz.

	Evet	**Hayır**
Internete bağlandığımız cihazlara açılış şifresi koymak.		
Internete bağlandığımız cihazlara ekran şifresi koymak.		
Internete bağlandığımız cihazlarda lisanslı antivirus kullanmak.		
Internete bağlandığımız cihazlarda güvenlik filtresi kullanmak.		
Internete bağlandığımız cihazlarda yüklü işletim sistemlerini düzenli olarak güncellemek.		
Kullanıcı adı ve şifre ile giriş yaptığımız siteler için şifreleri belirli aralıklarla değiştirmek.		
Kullanıcı adı ve şifre ile giriş yaptığımız siteler için iki aşamalı doğrulama kullanmak.		
Kullanıcı adı ve şifre bilgilerimi hiç kimse ile paylaşmamak.		
Kullanıcı adı ve şifre bilgilerimi hiçbir yere kaydetmemek.		
Açılış şifresi gerektiren cihaz, platform ve hesaplar için, birbirinden farklı şifreler belirlemek.		
Meslektaş/arkadaş/komşu/akrabama ait cihazlarla internette şifre gerektiren sitelere girmemek.		
Şifre ile girilen sitelerde, daha sonraki girişlerde şifre hatırlansın mı sorusuna olumsuz yanıt vermek.		
Şifre ile girilen site ve platformlardan güvenli çıkış butonu ile çıkmak.		
Şifre gerekmeyen, herkese açık internet bağlantılarını kullanmamak.		
Kişisel bilgisayar/akıllı telefon/tabletimi başkalarıyla ortak kullanmamak.		
Kişisel bilgilerimi (TC no, cep numarası, adres, şifre bilgileri vb.) internet ortamlarında hiç kimse ile paylaşmamak.		
Makam odamda bulunan bilgisayarı sadece iş amaçlı kullanmak.		
Google Play ebeveyn denetim ayarlarını yapmak.		
Sosyal ağ hesaplarımda gizlilik ve güvenlik ayarlarını yapmak.		
Sosyal ağların gizlilik ve güvenlik politikaları hakkında bilgi sahibi olmak.		
Sosyal ağ hesaplarımın güncellemelerini düzenli olarak yapmak.		

Bilmediğim kişilerden/kurumlardan gelen e-postaları açmamak.		
E-postalarla gelen ek dosyaları açmadan önce virüs taramasından geçirmek.		
İnternete bağlanmak için kullandığımız cihazların kameralarını, kullanmadığımız süre içinde kapatmak/bantlamak.		
Internet adreslerini elle yazmak ve hecelemek.		
E-posta güvenlik ayarlarını yapmak.		
Çocuğum internete bağlı bir cihaz kullanırken onu gözetim altında tutmak.		
Çocuğumun internete bağlı cihaz kullanım süresini sınırlamak/denetim altına almak.		
Akıllı telefon uygulamalarını indirirken, kullanım şartlarını okumak.		
Alışveriş için kullandığım sitelerin güvenlik ayarlarını ve politikalarını bilmek.		
Çocuğumla, internet ve bilişim teknolojilerinin iyi ve kötü tarafları hakkında konuşmak.		
Çocuğumun davranışlarında olağanın dışında farklılık olup olmadığını gözlemlemek.		
Öğretmenlerle iletişim için kullandığım sanal platformlarda yazışma ve paylaşım kuralları koymak ve bunları uygulamak.		
Velilerle iletişim için kullandığım sanal platformlarda yazışma ve paylaşım kuralları koymak ve bunları uygulamak.		
Okulumuzdaki internet bağlantısını şifre ile giriş yapılacak şekilde kullanıma sunmak.		
Okulumuzun sosyal ağ sayfalarındaki paylaşımlarda velilerin izni olmaksızın öğrenci görüntülerini paylaşmamak.		
Kurumumda çalışan öğretmenleri, kişisel sosyal medya hesaplarında, velilerin izni olmaksızın öğrenci görüntülerini paylaşmamaları konusunda uyarmak ve bilgilendirmek.		
Siber zorbalıkla ilgili gelişme ve haberleri takip etmek.		
Tanıdığım biri bile olsa, izin istemeden hiç kimseyi sosyal medyada arkadaş olarak eklememek.		
Tanımadığım kişileri sosyal medyada arkadaş olarak eklememek.		
Sosyal medyada tanımadığım kişilerden gelen arkadaşlık isteklerini kabul etmemek.		
Sosyal medyada bulunduğum konum bilgisini paylaşmamak.		

Ek 5. Ebeveyn Görüşme Formu

1. Etrafınızda bir kişinin, aile fertlerinden birinin ya da çocuğunuzun siber zorbalığa maruz kaldığına şahit oldunuz mu? Şahit olduysanız, ne tür olaylardı? Bu olaylar karşısında tavrınız ne oldu?
2. Öğretmenlerin siber zorbalık hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Bunu düşünmenize neden nedir?
3. Özellikle çocuklara yapılan ya da çocukların yaptığı siber zorbalıkla mücadele için sizce neler yapılmalıdır? (Devlet olarak, öğretmen ve yöneticiler olarak, veliler olarak)

Ek 6. Öğretmen Görüşme Formu

1. Etrafınızda bir kişinin, aile fertlerinden birinin, öğrencilerinizden birinin ya da çocuğunuzun siber zorbalığa maruz kaldığına şahit oldunuz mu? Şahit olduysanız, ne tür olaylardı? Bu olaylar karşısında tavrınız ne oldu?
2. Velilerinizin siber zorbalık hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Bunu düşünmenize neden nedir?
3. Yöneticilerinizin siber zorbalık hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Bunu düşünmenize neden nedir?
4. Özellikle çocuklara yapılan ya da çocukların yaptığı siber zorbalıkla mücadele için sizce neler yapılmalıdır? (Devlet olarak, öğretmen ve yöneticiler olarak, veliler olarak)

Ek 7. Yönetici Görüşme Formu

1. Etrafınızda bir kişinin, aile fertlerinden birinin, öğrencilerinizden birinin ya da çocuğunuzun siber zorbalığa maruz kaldığına şahit oldunuz mu? Şahit olduysanız, ne tür olaylardı? Bu olaylar karşısında tavrınız ne oldu?
2. Velilerinizin siber zorbalık hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Bunu düşünmenize neden nedir?
3. Öğretmenlerinizin siber zorbalık hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Bunu düşünmenize neden nedir?
4. Özellikle çocuklara yapılan ya da çocukların yaptığı siber zorbalıkla mücadele için sizce neler yapılmalıdır? (Devlet olarak, öğretmen ve yöneticiler olarak, veliler olarak)

Ek 9. İl Milli Eğitim Müdürlüğü Anket İzin Belgesi

T.C.
EDİRNE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 56569733-44-E.23979896 03.12.2019
Konu : Anket İzni

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 19/11/2019 tarihli ve 165122 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi yüksek lisans programı öğrencisi Halenur AKÇAY' ın İl Millî Eğitim Müdürlüğümüze bağlı Edirne İl Merkez ve İlçelerinde bulunan Resmi Anaokulları ve Bünyesinde Anasınıfı Olan Okulların öğrenci velisi ve öğretmenlerine yönelik uygulamak istediği **"36-72 Aylık Çocukların Ebeveyn, Öğretmen ve Yöneticilerinin Siber Zorbalık Farkındalıkları, Siber Zorba/Kurban Olma Durumları ve Mücadele Stratejilerinin İncelenmesi"** konulu anketinin uygun görüldüğüne ilişkin 02/12/2019 tarihli ve 23896130 sayılı Valilik Onayı, Araştırma Değerlendirme Formu ve Katılımcı Formu ekte gönderilmiştir.

Anket çalışması kapsamında uygulamaya dahil edilen öğrenci velisi ve öğretmenlere gönüllülük esasına dayanılarak, eğitim öğretimi aksatmayarak, okul müdürü gözetim ve sorumluluğunda uygulanması, çalışma esnasında onaylı evrakların çoğaltılarak kullanılması ve araştırma sonunda oluşturulacak raporun basılı ve dijital olarak Müdürlüğümüzle paylaşılması kaydıyla ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Dr. Önder ARPACI
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek :
1- Valilik Onayı (1 sayfa)
2- Araştırma Değerlendirme Formu (1 sayfa)
3- Katılımcı Formu (1 sayfa)
4- Veri Toplama Araçları (15 sayfa)

http://edirne.meb.gov.tr/ Tel : (0284) 212 61 22 Bilgi İşlem ve Eğitim Teknolojileri Hizmetleri Bölümü
bilgislemegittek22@meb.gov.tr Faks : (0284) 212 61 26 Bilgi için: Necat SENGÖR (Bil. İşletmeni) Dahili: 2302

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden dbf7-fbc8-3ebe-970d-b39d kodu ile teyit edilebilir.